

8 / 2

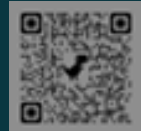
2024

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sahibi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü Adına
Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rektör

Editörler

Baş Editör: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör: Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör: Arş. Gör. Dr. Mehmet TUNCER, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Doğukan ORUÇ, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Cihan YAYLAK, *Kırklareli Üniversitesi*
İstatistik Editörü: Doç. Dr. Muhammet ATALAY, *Kırklareli Üniversitesi*
Dil Editörleri: Dr. Öğr. Üyesi Tacettin TURGAY (İngilizce Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*
Arş. Gör. Tanju SERBEST (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü*

Alan Editörleri

Dil-Edebiyat Alanı: Doç. Dr. Birol BULUT, *Kırklareli Üniversitesi*
Çalışma Ekonomisi Alanı: Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
Eğitim Bilimleri Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Ekonometri Alanı: Doç. Dr. Emre ÇEVİK, *Kırklareli Üniversitesi*
Felsefe Alanı: Prof. Dr. Can KARABÖCEK, *Kırklareli Üniversitesi*
Hukuk Alanı: Prof. Dr. Ahmet TÜRKMEN, *Kırklareli Üniversitesi*
İktisat Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Üniversitesi*
İşletme Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Can DEMİRTAŞ, *Kırklareli Üniv.*
İlahiyat Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Eyüp ÖZTÜRK, *Kırklareli Üniversitesi*
Kamu Yönetimi Alanı: Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
Maliye Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali EROL, *Kırklareli Üniversitesi*
Tarih Alanı: Doç. Dr. Yahya KOÇ, *Kırklareli Üniversitesi*
Turizm Alanı: Prof. Dr. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli Üniversitesi*
Sosyoloji Alanı: Doç. Dr. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Uluslararası İlişkiler Alanı: Doç. Dr. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli Üniversitesi*

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO SOAS, *Londra Üniversitesi (İngiltere)*
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George, *Mason Üniversitesi (ABD)*
Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS Üniversitesi (İtalya)*

Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF Üniversitesi (Bulgaristan)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York Üniversitesi (ABD)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar Üniversitesi (Pakistan)*
Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Doç. Dr. Darryl MCLEOD, *Fordham Üniversitesi (ABD)*
Doç. Dr. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi (Hindistan)*
Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, *Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGIMO Üniversitesi*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali KURT, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Başak Işıl ALPAR, *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Bilal CANKIR, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Kadriye Eylem ÖZKAYA LASSALLE, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Muharrem EKŞİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Doç. Dr. Caner Demir, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi*

Kapak ve İçerik Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Öğr. Gör. Yılmaz KUS, *Kırklareli Üniversitesi*

Tarandığı Platformlar

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Yazışma Adresi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Rektörlük Binası, A Blok, Zemin Kat, Kayalı Kampüsü, MERKEZ / KIRKLARELİ
Tel: 0288 246 16 01 - Faks: 0288 246 16 02
Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>, Mail: sbedergi@klu.edu.tr

Owner

On behalf of Kırklareli University Rectorate

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rector

Editors

Editor in Chief: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Editor: Asst. Prof. Sezgin SEZGİN, *Kırklareli University*

Editor: Research Assist. Dr. Mehmet TUNCER (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli University*

Co-Editor: Research Assist. Doğukan ORUÇ, *Kırklareli University*

Co-Editor: Research Assist. Cihan YAYLAK, *Kırklareli University*

Statistic Editor: Assoc. Prof. Muhammet ATALAY, *Kırklareli University*

Language Editors: Asst. Prof. Tacettin TURGAY, *Kırklareli University*

Research Assist. Mehmet TUNCER, *Kırklareli University*

Desk Editor

Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University Institute of Social Sciences, Director*

Field Editors

Language-Literature: Assoc. Prof. Birol BULUT, *Kırklareli University*

Labor Economics: Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*

Educational Sciences: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Econometrics: Assoc. Prof. Emre ÇEVİK, *Kırklareli University*

Philosophy: Prof. Can KARABÖCEK, *Kırklareli University*

Law: Prof. Ahmet TÜRKMEN, *Kırklareli University*

Economics: Asst. Prof. Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli University*

Business Administration: Asst. Prof. M. Can DEMİRTAŞ, *Kırklareli University*

Theology: Asst. Prof. Eyüp ÖZTÜRK, *Kırklareli University*

Public Administration: Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*

Public Finance: Asst. Prof. Ali EROL, *Kırklareli University*

History: Assoc. Prof. Yahya KOÇ, *Kırklareli University*

Tourism: Prof. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli University*

Sociology: Assoc. Prof. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli University*

International Relations: Assoc. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli University*

Publication Board

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FİLHO SOAS, *London University (England)*

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM *George Mason University (USA)*

Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS University (Italy)*

Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management (Rep. of Korea)*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF University (Bulgaria)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York University (USA)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar University (Pakistan)*
Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli University*
Assoc. Prof. Darryl MCLEOD, *Fordham University (USA)*
Assoc. Prof. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Universitesi (India)*
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, *MGIMO University*

Scientific Board

Prof. Dr. Ata ATUN, *Near East University - TRNC*
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ University*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent University*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya University*
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli University*
Assoc. Prof. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli University*
Assoc. Prof. Ali KURT, *Kırklareli University*

Cover and Content Design

Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*
Lect. Yılmaz KUS, *Kırklareli University*

Indexes

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (IZOR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Correspondence Address

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Rektörlük Binası, A Blok, Zemin Kat, Kayalı Kampüsü, MERKEZ / KIRKLARELİ
Tel: 0288 246 16 01 - Faks: 0288 246 16 02
Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>, Mail: sbedergi@klu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Dergi Tanıtım Bilgileri	
Editör Notu	ix- xv
Araştırma Makaleleri	
Avrupa Birliği Ülkelerinde Yeni Trend: Engelli Emeklilik Sistemi Öncesinde Rehabilitasyon Emerging Trends in European Union Countries: Rehabilitation Before the Disability Pension System Burak Can KORKMAZ	107-126
Bist Aracı Kurumlar (Xakur) Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi Evaluating Financial Performances of Companies Included in BIST Brokerage Firms (Xakur) Index Ogün BAYKUŞ, Selahattin BEKTAŞ	127-146
Osmanlı Devleti'nde Millet Anlayışının Dönüşümü The Transformation of the Concept of "Millet" in the Ottoman Empire Abdurrahman TURGUT	147-170
Terörizmin Küreselleşmesi ve Sosyal Medya: DEAŞ'ın X'i Kullanımı Globaization of Terrorism and Social Media: DEASH's Use of X Şule SİYAM	171-190
Eser İncelemeleri	
Finanşçı: Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu? The Financier: How a Risky Company Became a Leading One? Sinan ÇİMEN	191-198
Dergi Yazım Kuralları	199-206

Notlar:

Her sayıda makaleler, araştırma türüne bağlı olarak bilim alanları bazında alfabetik sıraya bağlı sunulmaktadır: eğitim bilimleri, edebiyat, hukuk, iktisat, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, sosyoloji, tarih, turizm ve temel islam bilimleri vb.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanan makalelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına, çeviri ve aktarma yazılarının hukuki sorumluluğu çevirmenlerine aittir.

Gönderilen her makalede yayım aşamasında esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeler, dergi yazı işleri sorumluları tarafından yapılabilir.

Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne aittir.

Editör Notu

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2024 sayısı, çalışma ekonomisi, iktisat, işletme ve siyaset bilimi alanlarından dördü araştırma makalesi ve biri de eser incelemesi olmak üzere toplam beş makaleden oluşmaktadır. Temmuz-Aralık 2024 döneminde ise toplam reddedilen makale sayısı iki olup, bir makale de geri çekilmiştir. Dergimiz yayın politikası gereği her sayıda birer tane makale ve eser incelemesi kurum içinden alınabilirken bu sayıda kurum içinden herhangi bir yayın bulunmamaktadır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi sıfır tolerans yayın politikası gereği tüm çalışmaların başvuru aşamasından yayın kabul aşamasına kadar olan süreçte; editörlük ön değerlendirmesi, alan editörleri değerlendirmesi ve kör hakemlik değerlendirme sürecine bağlı yayınlanabilir onayını alan çalışmalar, son aşamada editöryal okuma ve değerlendirme süreçlerine bağlı yayım aşamasına alınır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinin her sayısı gibi bu sayı da, görünmeyen bir emek ve hassas bir uğraşı ile ortaya çıkmıştır. Bu sayıda tüm çalışmalara emek veren değerli editöryal ekibimize, zamanlarını ayırarak araştırmaları titizlikle değerlendiren değerli hakemlerimize ve çalışmalarıyla bu sayımıza katkı sunan, tüm eleştiri-önerileri olgunlukla karşılayan yazarlarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

Sosyal bilimlerin çoğulcu gerçekliğine katkı sunan çalışmalarla sonraki sayıda görüşmek içtenliğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ
Dergi Baş Editörü

Avrupa Birliği Ülkelerinde Yeni Trend: Engelli Emeklilik Sistemi Öncesinde Rehabilitasyon ¹

Burak Can KORKMAZ ²

Öz

Makale Türü
Derleme Makale

Başvuru Tarihi
30.05.2024

Kabul Tarihi
29.12.2024

DOI
10.47140/kusbder.1492227

Dezavantajlı gruplar sorun yaşadıkları alanlarda sosyal politikalara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda engelli bireylerin engelli emeklilik sistemine dahil olarak engelli maaşına hak kazanmaları onların temel ihtiyaçlarını karşılamaları açısından faydalı görülebilir. Fakat istihdama katılmaları sonucu iş yaşamının getirileri açısından değerlendirildiğinde maddi kazancın ötesinde daha büyük pozitif çıktılar elde ettikleri tespit edilmiştir. Engelli emeklilik sistemine yönelen kişi sayısı konusunda yaşanan artış açısından eleştiriler dikkate alındığında engelli emeklilik sistemine dair olumlu örneklerin detaylı bir şekilde incelenmesi ve politika önerileri sağlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu anlamda Avrupa Birliği üyesi ülkelerin başarılı örnekler olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki mevcut engelli emeklilik sistemi ve bu sistem içerisinde yer alan rehabilitasyon süreçlerinin tartışılması yolu ile politika önerileri sağlamaktır. Bu anlamda Avrupa Birliği üyesi ülkelerin engelli maaşı alma konusundaki kriterleri artırdığı, engelli emeklilik sistemini cazip olmaktan çıkardığı ve engelli bireyleri rehabilitasyon süreçleri ile güçlendirerek istihdama dahil ettiği görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal politika, dezavantajlı gruplar, engelli bireyler, engelli istihdamı, engelli emeklilik sistemi.

Atıf için: Korkmaz, B. C. (2024). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yeni Trend: Engelli Emeklilik Sistemi Öncesinde Rehabilitasyon. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2). 107-126.

¹Bu makale yazarın Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde hazırladığı "Disability Employment Policies in European Union Member States: Lessons from Türkiye" isimli Yüksek Lisans çalışmasından türetilmiştir.

²Sorumlu Yazar: Sosyal Politika Bilim Uzmanı, E-posta: b.korkmaz@hss18.qmul.ac.uk, <https://orcid.org/0000-0002-7122-9289>

Emerging Trends in European Union Countries: Rehabilitation Before the Disability Pension System ³

Burak Can KORKMAZ ⁴

Abstract

Article Type
Review Article

Application Date
2024-05-30

Acceptance Date
2024-12-29

DOI
10.47140/kusbder.1492227

Disadvantaged groups are in need of social policies in areas where they have problems. It may be beneficial for disabled individuals to be included in the disability pension system and qualify for disability pension in order to meet their basic needs. Nonetheless, when evaluated in terms of the benefits of work life, they have achieved greater positive outcomes beyond financial gain. Considering the criticisms regarding the increase in the number of people turning to the disability pension system, there arises a need to examine positive examples in detail and provide appropriate policy recommendations. European Union countries are considered successful examples in this regard. This study aims to provide policy recommendations by discussing the current disability pension system in European Union member countries and the rehabilitation processes employed. European Union member countries have upgraded the criteria for receiving disability pensions, made the disability pension system unattractive, and moved disabled individuals into employment by strengthening them through rehabilitation.

Keywords: Social policy, disadvantaged groups, people with disabilities, disability employment, disability pension system.

For Reference: Korkmaz, B. C. (2024). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yeni Trend: Engelli Emeklilik Sistemi Öncesinde Rehabilitasyon. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2). 107-126.

³This article is derived from the author's master's term project, "Disability Employment Policies in European Union Member States: Lessons from Türkiye," which was prepared at Middle East Technical University.

⁴Corresponding Author: MSc in Social Policy, E-mail: b.korkmaz@hss18.gmul.ac.uk, <https://orcid.org/0000-0002-7122-9289>

Giriş

Rehabilitasyon süreçleri, engelli bireylerin daha fazla işe alınması ve bu işi daha uzun süreler devam ettirmesi açısından önemli görülmektedir (Bjelland vd., 2010, s. 457). Tarihsel anlamda bakıldığında rehabilitasyon süreçleri tıbbi müdahalelerin devamı olarak müdahalenin bir tamamlayıcısı gibi görülmüş, fakat günümüzde bu anlayış değişmiş olup rehabilitasyon süreci sağlık hizmetinin başlangıcında başvurulması yönüyle erken müdahalenin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Frank, 2016, s. 4). Bu bağlamda rehabilitasyon; zihinsel, fiziksel ve sosyal işlevsellik açısından engelli bireylerin optimum düzeye ulaşmalarını sağlayarak, yaşamlarını değiştirmek için gerekli araçları sağlamayı amaçlayan hedef odaklı bir süreçtir (Nevala vd., 2019, s. 774). Rehabilitasyon süreçleri sonucunda engelli bireylerin daha fazla işe alınma ve daha yüksek kazanç elde etme ihtimali bulunmaktadır (Bell ve Silverman, 2018). Sonuç olarak rehabilitasyon, günümüzde engelli bireyler için istihdam açısından önemli bir araştırma konusu olarak dikkat çekmektedir (Kumurenzi vd., 2015, s. 1; Shakespeare vd., 2018, s. 61).

Çalışma kapasitesi işlev göremeyecek durumda olan engelli bireylerin engelli emeklilik sistemine dahil olarak engelli maaşına hak kazanmaları onların temel ihtiyaçlarını karşılamaları açısından faydalı görülebilir. Fakat engelli bireylerin çalışma kapasitelerinin artırılması durumunda istihdama katılmaları sonucu iş yaşamının getirileri açısından değerlendirildiğinde maddi kazancın ötesinde daha büyük pozitif çıktılar elde ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin, Chattopadhyay (2021, s. 56) istihdama katılımın birey için hem bağımsızlık hem de güven duygusunu kazanması açısından çok önemli olduğunu belirtmektedir. Engelli maaşı alan birey için bağımsızlık duygusu finansal kaynağın bulunması açısından bir nebze sağlanabilir fakat istihdam dışında toplumdan izole bir şekilde bulunması sonucu deneyim yoksunluğu nedeniyle özellikle sosyal yönden bağımsızlık ve güven duygusu hissetmesi oldukça zor olabilir. Benzer şekilde Garrels ve Sigstad (2021, s. 1002) istihdamın engelli bireylere sağladığı sosyal temasın önemini vurgulamaktadır, dolayısıyla istihdamın engelli bireylerin topluma entegrasyonu ile finansal kaynağın sağlayamayacağı ihtiyaçların karşılanmasında önemli olduğu söylenebilir. Ots ve diğerleri (2022, s. 578) istihdama katılan bireylerin daha iyi bir sağlık haline kavuştuğunu bildirmektedir. Engelli bireyler için sağlık konusunda olumlu çıktılar elde etmeleri öncelikler arasında yer almaktadır, bu nedenle istihdama katılımları çok daha fazla önemli hale gelmektedir. Buradan hareketle engelli bireyleri istihdam dışına iten politikaların terk edilmesi, istihdama dahil etme konusunda etkisiz kalan uygulamaların revize edilmesi ve istihdamın temel hedef haline getirilmesi beklenebilir.

Engelli emeklilik sistemine yönelen kişi sayısı konusunda yaşanan artışa dair eleştiriler dikkate alındığında engelli emeklilik sisteminin detaylı bir şekilde incelenmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Fakat ülkelerin uyguladıkları politikalar birbirlerinden büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Bu anlamda başarılı sosyal politikalara sahip ülkelerin incelenmesi faydalı olabilir. Bu bakış açısı doğrultusunda Geiger ve diğerleri (2017, s. 6) politika yapıcılarının başarılı politikalara sahip ülkeleri inceleyerek kendi ülkelerinde düzenlemelere gittiklerini bildirmektedir. Engellilik konusunda başarılı sosyal politikalar açısından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin olumlu örnekler oldukları bildirilmektedir. Çünkü engelli olan bireyler ile engelli olmayan bireyler arasındaki istihdam farkının oldukça düşük olduğu birçok Avrupa Birliği üyesi ülkenin bulunduğu belirtilmektedir (Atanasova, 2023, s. 3). Ayrıca Avrupa Birliği üyesi ülkelerin uygulamış oldukları kapsamlı sosyal politikalar (Zwan ve Beer, 2021, s. 473) ile sahip oldukları köklü yasaların (Kuznetsova vd., 2017, s. 590) başarılı olmalarında etkili olduğu bildirilmektedir. Engellilerin sorunlarına yönelik sosyal model anlayışını benimseyen ve engelli bireylerin çalışma kapasitelerinin artırılmasına öncelik vermesi yönüyle dikkat çeken Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ortak bir anlayış geliştirildiği görülmektedir. Engelli emeklilik sisteminin cazip hale getirilip engelli bireylerin toplumdaki izole olması yerine rehabilitasyon süreçleri ile çalışma kapasitelerinin güçlendirilmesini temel alan bu anlayış doğrultusunda Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından çeşitli reformlar ve düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hem başarılı örneklere sahip olmaları hem de benzer bir anlayış doğrultusunda engelli emeklilik sistemine dair düzenlemeleri yapılandırmaları açısından incelenmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Engellilerin yaşadığı sorunlarla ve engelli sayısındaki artışın sosyal güvenlik sistemine getirdiği sonuçlarla baş edebilmek için ülkelerin engellilikle ilgili sorunların çözülmesinde yeni politik çözümler geliştirmesi gerektiği bu çalışmanın iddiasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, başarılı örnek uygulamalara sahip Avrupa Birliği ülkelerindeki mevcut engelli emeklilik sistemi ve bu sistem içerisinde yer alan rehabilitasyon süreçlerinin tartışılması yolu ile politika önerileri sağlamayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında Avrupa Birliği üyesi ülkeler ele alınmış olup 27 Avrupa Birliği üyesi ülkenin hepsi için detaylı bir alan yazın taraması gerçekleştirilmiştir. İngilizce alan yazın taramasında 27 ülkenin hepsi için ayrı ayrı ülkenin İngilizce ismi ile "disability", "employment" ve "policy" anahtar kelimeleri birlikte kullanılarak Google Scholar, Scopus, Science Direct ve Web of Science veri tabanları taranmış, uygun çalışmalar belirlenerek mevcut makaleye dahil edilmiştir. Alan yazın taraması 10.12.2023 - 30.12.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Engelli emeklilik sistemi öncesinde

rehabilitasyon, Avrupa Birliği üye ülkelerinde yeni bir trend olması yönüyle hepsinde henüz önemsenen ve düzenlemelere gidilen bir hizmet değildir. Halihazırda Avrupa Birliği üye ülkelerinin kendi aralarında engelli maaşı yaygınlığı ve engelli maaşına ayrılan kaynağın miktarı açısından dahi büyük ölçüde farklılaştığı görülmektedir (World Bank, 2017, s. 33). Bu anlamda European Disability Forum (2023) tarafından belirtilen istatistiklere göre 2023 yılı engelli istihdam oranları en yüksek ilk 14 Avrupa Birliği üye ülkesi arasında yer alan ve aynı zamanda literatürde rehabilitasyon süreçlerine yaygın bir şekilde başvurduğu ortaya konulan Almanya, Avusturya, Çekya, Danimarka, Finlandiya, Estonya, Slovenya ve Litvanya bu çalışmanın ele aldığı ülkelerdir. Yapılan taramanın ardından konuya ilişkin mevcut literatür göz önünde bulundurularak Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki mevcut engelli emeklilik sistemi ile bu sistem içerisinde yer alan rehabilitasyon süreçlerinin tartışılması ve bu konuda politika önerileri ortaya konulması sağlanmıştır.

Bulgular

Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından engelli emeklilik sistemi konusunda farklı yıllarda çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple bütüncül değerlendirmelerde bulunmadan önce Avrupa Birliği üyesi ülkelerde uygulanan engelli emeklilik sistemi politikalarının ayrı ayrı ele alınması benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Avrupa Birliği Ülkelerinde Engelli Emeklilik Sistemi

Almanya

Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında yer alan Almanya'da 2001 ve 2002 yıllarında büyük bir emeklilik reformu gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede engelli bireylerin engelli maaşına hak kazanmaları konusunda emeklilik şartları düzenlenmiş ve bu alana aktarılan kaynağa ilişkin olarak önlemler alınması sağlanmıştır (Böheim ve Leoni, 2018, s. 171). Almanya'da iş yaşamında aktif olan bireyin kaza sonucu çalışabilirliğini kaybetmesi durumunda, engellilik maaşı almaya hak kazanıp kazanmadığının değerlendirilmesi açısından kazanın meydana geldiği olayın nerede gerçekleştiği önem arz etmektedir. Bu bağlamda iş kazası sonucu engelli maaşı almaya hak kazanan bireylerin iş dışı günlük yaşantısında geçirdiği kaza sonucu engelli maaşı almaya hak kazanan bireylere nazaran iki katı daha fazla maaş aldığı bildirilmektedir. Bu kapsamda iş kazası sonucu engelli maaşı alan bireyler Kanuni Kaza Sigortasından, iş dışı günlük yaşamında kaza geçirmesi sonucu engelli maaşı almaya başlayan bireyler ise Emeklilik Sigortasından yararlanmaktadır (Mittag vd., 2018). Bu açıdan bakıldığında bu ülkede engelli maaşı konusunda iş kazalarının önlenmesine büyük bir önem verilmekte ve kaza durumunun gerçekleştiği yere göre engelli maaşının nasıl verileceği

belirlenmektedir. Ayrıca engelli maaşının kanunla garanti altına alındığı ve bu noktada iş yerindeki kazaların farklı bir pozisyonda konumlandığı görülmektedir. Diğer Avrupa Birliği üyesi ülkeler gibi Almanya da engelli bireylerin çalışma yeteneklerini kullanmalarını ve yüksek oranda işgücü piyasasına katılmalarını teşvik etme amacındadır. Engelli maaşı bu doğrultuda tasarlanmış ve yürürlüğe girmiştir. "Emeklilik öncesi rehabilitasyon" fikrini savunan Almanya, rehabilitasyonun bir sosyal sigorta ilkesi olarak kritik bir öneme sahip olduğu görüşündedir. Buradan hareketle engelli bireylere emeklilikten önce rehabilitasyon hizmetleri uygulanmaktadır. Bu nedenle ülkenin büyük bir tıbbi rehabilitasyon pazarı haline geldiğini söylemek mümkündür. Engelli bireyler için emeklilikten önce rehabilitasyon kavramı, Almanya'daki engelli maaşı konusundaki düzenlemeleri olumlu yönde etkilemiştir (Burkhauser vd., 2016, s. 382). Almanya'da engelli bireylerin emeklilik hakkı kazanmaları konusunda uygulanan politikalar, engelli bireylerin çalışma yetkinliklerini sürdürdebilmelerini öncelikli olarak hedeflemesi yönüyle engelliliğin sosyal modeli açısından hayati bir öneme sahiptir. Rehabilitasyonun etkin bir şekilde sağlanması durumunda engelli emeklilik sistemine bağımlılık azaltılabilir, dolayısıyla engelli bireylerin çalışma ve sosyal yaşamlarının devamlılığı sağlanabilir. Bu anlamda rehabilitasyonu ön planda tutan engelli politikaları söz konusu ülkede engelli emeklilik sistemi üzerinde de olumlu bir etki göstermiştir.

Avusturya

Almanya'ya benzer olarak Avusturya'da 2008 ve 2014 yıllarında engelli emeklilik sisteminde reform yapmıştır. Bu reformda Avusturya'nın mesleki rehabilitasyonu geliştirmeye yönelik yaptığı düzenlemeler dikkat çekmektedir. Ayrıca Avusturya, engelli yardımlarına hak kazanmaya yönelik gerekli koşulları daha katı hale getirmiştir. Örneğin Avusturya, genç engelli bireylere yönelik engelli maaşı verilmesinden önce rehabilitasyon sürecine girmelerini zorunlu hale getirmiştir. Avusturya yalnızca engelli bireyleri değil aynı zamanda engellilik riski taşıyan bireylere yönelik bilgilendirici bir hizmet sağlayarak da destek vermiştir (Böheim ve Leoni, 2018, s. 174). Bütün hepsi dikkate alındığında Avusturya'nın diğer Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından benimsenmekte olan engelli bireylerin çalışma yeteneklerini sürdürmelerinin öncelik haline getirilmesi anlayışını takip ettiği görülmektedir. Rehabilitasyon süreci Avusturya'da engelli emeklilik sisteminden yararlandırılmalarından önce engelli bireylerin geçmesi gereken bir süreç olarak göze çarpıyor. Böylece engelli emeklilik sisteminin teşvik edilmesinden ziyade engelli bireylerin çalışma yaşamına katılımını sağlayacak tamamlayıcı politikalar üretilmesi amaçlanıyor.

Çekya

Bir diğer Avrupa Birliği üyesi ülke olan Çekya'da emeklilik sistemi 2017 yılından bugüne kadar birçok değişikliğe uğramıştır. Engelli maaşı uygulanan Çekya'da engelli emeklilik sistemi engelli bireylerin kısmi engellilik gibi mevcut engellilik durumlarına göre düzenlenmiştir (Štefko, 2020).

Danimarka

Danimarka da diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerle benzer bir anlayışla ilerlemiştir. Daha önce engelli emekliliği engelli bireyler için ilk seçenek olarak görülüyordu ve kolaylıkla erişilebilir hale geliyordu. Ancak Danimarka'daki reformun ardından 40 yaşın altındaki bireylerin engelli yardımlarına erişmesine ilişkin değerlendirme önemli ölçüde sıkılaştırılmıştır. Danimarka'da 40 yaş üstü bireylerin engelli emekliliğine hak kazanabilmeleri için öncelikle rehabilitasyon programlarına katılmaları gerekmektedir (Böheim ve Leoni, 2018, s. 174). Danimarka'da engelli maaşına erişim büyük ölçüde sınırlandırılmış ve işgücü piyasasına dönüşü kolaylaştırmak için engelli bireylere yönelik birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir. Danimarka'da işgücü piyasasında olanlar açısından teşvik yüksekken, dışında olanlar için işgücü piyasasına giriş teşvik edilmektedir (Mathisen vd., 2021, s. 186). Almanya ve Avusturya'ya benzer olarak Danimarka'da da engelli emeklilik sistemine olan bağımlılığının azaltılmasına yönelik bir eğilim bulunmaktadır. Engelli emeklilik sistemine dahil olarak engelli maaşı almaya hak kazanma daha önce engelli bireyler için ilk ve tek seçenek durumundaydı. Günümüzde ise rehabilitasyon programlarının önemli ölçüde artması ve engelli bireylerin sahip olduğu çalışma becerilerinin geliştirilmesine yönelik fırsatlar yaratılması nedeniyle özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde odak, engelli maaşı yerine yeniden istihdama doğru kaymıştır. Diğer engelli istihdam politikaları arasında yer alan kota ve korumalı iş yeri uygulamalarına benzer olarak engelli emeklilik sisteminden önce yapılan rehabilitasyon süreçleri ile engelli bireylerin istihdama dahil edilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda engelli bireylere yönelik rehabilitasyon giderek zenginleşmektedir. Rehabilitasyon süreçlerinin olumlu etkilerini gören ülkeler engelli emeklilik sistemine bağımlılığı azaltmak amacıyla rehabilitasyon programlarını artırmaya odaklanmaktadır.

Finlandiya

Finlandiya'da çalışma kapasitesi en az %60 azalmış olan 16-64 yaş arasındaki bireylere normal engelli maaşı verilmektedir. Çalışma kapasitesinin en az %40 oranında azalması durumunda kısmi emekli maaşı verilmektedir. Tıbbi değerlendirme yapılırken bireyin eğitimi, yaşı ve mesleği dikkate alınmaktadır. Bireysel erken emeklilik maaşı ise uzun süre çalışmış ve artık sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalan kişilere verilmektedir. Bireysel erken emeklilik maaşı için 2000 yılına kadar yaş şartı 58'ken 2000 yılından

sonra bu şart 60'a çıkarılmıştır. Bu tür engelli maaşı için normal engelli maaşı aylığıyla karşılaştırıldığında verilen bir çalışma kapasitesi oranı bulunmadığından dolayı tıbbi değerlendirme yapılırken bireyin yaşı ve iş koşulları gibi bireye ilişkin çeşitli faktörler dikkate alınmaktadır (Kyyrä, 2015, s. 52). Finlandiya'da çalışma yaşındaki bireylerin çalışma hayatına katılamamalarının en yaygın nedenleri arasında işsizlik ve engelli emeklilik sistemi belirtilmektedir. Engelli maaşı almaya hak kazanan bireylerin oranında yaşanan büyük artışın sebebi olarak ruh sağlığı sorunlarının günümüzde ciddi oranda artmış olması gösterilmektedir (Alanko ve Outinen, 2016, s. 419). Finlandiya'da da bu sorun durumuna yönelik olarak diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerde olduğu gibi rehabilitasyon programları kullanılmaktadır. Finlandiya'da Yaşlanan İşçilere İlişkin Ulusal Program ve İş Yeri Geliştirme Programı en yaygın uygulanan rehabilitasyon programları arasındadır (Böheim ve Leoni, 2018, s. 172). Kısmi engelli maaşı alanların sayısı son yıllarda Finlandiya'da önemli ölçüde artmıştır. Daha da önemlisi Finlandiya'da yapılan bir araştırma, uzun süre çalıştıktan sonra engelli maaşı almaya başlayan bireylerin yeniden istihdama girme oranlarının daha yüksek olduğunu, diğer taraftan uzun süredir engelli maaşı alan bireylerin ise yeniden istihdama girme oranlarının çok düşük olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle engelli emeklilik sistemine dahil olan engelli bireylere yönelik çok hızlı bir şekilde harekete geçilmesi tavsiye edilmektedir (Polvinen vd., 2018, s. 75). Diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelere benzer olarak Finlandiya'da da artık engelli maaşı ilk seçenek olmaktan çıkmıştır. Çalışma kabiliyeti bir miktar azalmış olan bireylerin dahi uzun süre kısmi veya tam emekli aylığı almış olmaları durumunda işe dönüşleri zorlaşmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği üyesi ülkeler engelli emeklilik sistemini cazip hale getirmekten ziyade engelli bireylerin çalışma yaşamına aktif katılımını ön planda tutmaktadır.

Estonya

Estonya'da 2016 yılında engelli emeklilik sistemine ilişkin bir reform gerçekleştirilmiştir. Reformdan önce engelli bireyler yalnızca sosyal yardımlardan yararlanmaktayken, 2016'daki reformla Estonya bu konuda anlayış değişikliğine gitmiştir. Estonya'da engelli emekli sistemine giren bireyler de eğitim, danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetleriyle desteklenmektedir (Pesor ve Pöder, 2023, s. 116). Reformdan önce Estonya'da erken emekliliğin yollarından biri engelli maaşı almaya hak kazanma olarak belirlenmişken reformdan sonra engelli maaşı almaya hak kazanma kriterlerinin sayısı artırılmıştır. Ayrıca engelli bireylerin çalışma yeteneklerinin iyileştirilmesi açısından rehabilitasyon süreçleri de önemli bir hale gelmiştir. Öte yandan bu ülkede engelli maaşı oldukça düşük düzeydedir, bu nedenle engelli emekliliğine geçiş yapmak isteyen bireyler için ekonomik koşulların daha fazla zorlaşması riski bulunmaktadır (Unt, Kazulja ve Krönström, 2020). Estonya diğer

Avrupa Birliği üyesi ölkelere nazaran nispeten daha geç reform yapmakla birlikte sonuç olarak aynı anlayış doğrultusunda rehabilitasyon süreçlerini ön plana almıştır. Çalışma kapasitesi azalmış bireylerin mevcut yeteneklerini kullanmalarını teşvik etmek amacıyla rehabilitasyon programları önemli ölçüde artmış, dolayısıyla engelli maaşına geçiş azalmıştır.

Litvanya

Diğer taraftan Litvanya'da %45 ve üzerinde iş göremezlik oranına sahip bireyler engelli maaşı alma hakkına sahiptir. Engelli bireylerin emekli olarak engelli maaşı almaları konusunda kompleks olmayan bir süreç bulunmaktadır (Pivoriene ve Ambrazeviciute, 2020). Bu anlamda Litvanya diğer Avrupa Birliği üyesi ölkelerden farklılaşmaktadır. Zira çoğu öлке son yıllarda engelli maaşlarına yönelik katı değerlendirmeler uygulamaya başlamış durumdadır. Yaşlı bireylerin %10'u engelli maaşı olarak istihdam dışında bulunmaktadır. Engelli maaşı alan bireylerin sayısı ise 2000'den 2010'a kadar en yüksek noktasına ulaşmış ancak son zamanlarda azalmıştır. Bu bağlamda, Litvanya'da sağlık koşullarının iyileşmesi ve ekonomik büyümenin ortaya çıkmasının engelli maaşı alan kişi sayısını etkili bir şekilde azalttığı belirtilmektedir. Aynı zamanda engellilik tespit süreçlerinin giderek katılaşması, engelli maaşı almaya hak kazanan kişi sayısında da azalmaya neden olmaktadır (Zitikytė, 2020, s. 62).

Slovenya

Benzer şekilde Slovenya'da da 1990'lı yıllarda engelli maaşına yoğun talep olmuş, 2005 yılında yapılan reformla engelli maaşlarını değerlendirecek uzman ekiplerin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu nedenle Slovenya'da engelli maaşı alma koşulları daha da zorlaşmıştır (Scharle ve Váradi, 2015, s. 10).

Avrupa Birliği üyesi ölkeler arasında engelli maaşı alan kişi sayısını azaltarak engelli bireylerin istihdama katılımını teşvik etme yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Bu konuda World Bank (2017, s. 33) tarafından 2013 yılı verilerine dayanarak sunulan istatistikler incelendiğinde engelli maaşı alan kişi sayısının genel nüfus içerisindeki oranı ve öлке tarafından engelli maaşına yapılan harcamanın miktarı şeklinde olmak üzere iki farklı kategori üzerinden değerlendirmeler yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu anlamda Avrupa Birliği ölkeleri her iki kategori açısından da birbirinden büyük oranda farklılaşmakta olup engelli maaşı yaygın olan ölkelerde engelli maaşına ayrılan kaynağın düşük, engelli maaşı yaygın olmayan ölkelerde ise ayrılan kaynağın yüksek olabildiği görölmektedir. Bu istatistiğe göre Litvanya ve Letonya'da engelli maaşı yaygın fakat engelli maaşına ayrılan kaynak düşükken, Portekiz ve Hollanda'da ise engelli maaşı yaygın olmamakla birlikte engelli maaşına ayrılan kaynak diğer Avrupa Birliği ölkelerine nazaran daha yüksek bulunmuştur. Hırvatistan ise engelli maaşının oldukça yaygın olması yönüyle göze çarpmaktadır. Hırvatistan'ın gayri safi yurt içi

hasıla içindeki engelli maaşı harcaması diğer ülkelere kıyasla nispeten yüksektir (Bağun, 2017).

Sonuç olarak bu ülke uygulamaları çerçevesinde Avrupa Birliği ülkelerinin genel olarak sadece erken yaşta engelli maaşı verilmesine yönelik politikalar üretmediğini ve çalışma çağındaki bireylerin engelli olup olmadıklarına bakılmaksızın çalışma yeteneklerini sürdürmelerini teşvik etme yönünde politikalar uyguladığını söylemek mümkündür. Engelli bireylerin istihdama katılımları konusunda rehabilitasyon programları ile desteklenmelerine önem verilmektedir. Çalışma yaşamına katılım, Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından engelli bireylerin önceliklerinden biri olarak teşvik edilmektedir. Bu anlamda işverenlerle koordinasyonun gerekli olduğu düşünölmektedir. İş yerlerinin engelli bireylere göre tasarlanması ayrıca büyük bir öneme sahiptir. Özellikle engel durumlarının iş yerinde özel koşullar gerektirmesi halinde korumalı iş yeri gibi farklı engelli istihdam politikalarının değerlendirilmesi faydalı olabilir.

Tartışma ve Sonuç

Engelli bireylerin dezavantajlı bir grup olması onların sosyal politikalarla desteklenmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Engelli bireylerin potansiyellerinin göz ardı edilerek istihdam dışında tutulmaları olumsuz ekonomik koşullar başta olmak üzere yaşadıkları sorunları artırmış ve kökleştirmiştir. Bu sebeple çalışma yaşamı dışında kalan engelli bireylere yönelik engelli emeklilik sistemi gibi ekonomik koşullarının optimal hale getirilmesi açısından birtakım düzenlemeler gerçekleşmiştir. Zaman içerisinde Avrupa Birliği üyesi ülkelerde görölen engelli maaşına ayrılan kaynakta yaşanan artış ve engelli emeklilik sisteminde oluşan yığılma politika yapıcılar açısından büyük endişeler yaratmıştır. Dolayısıyla Avrupa Birliği üyesi ülkeler bu doğrultuda politikalar üretmeye başlamışlardır. Engelli bireylerin çalışma becerilerinin işlevselliklerini sağlayacak derecede bulunmasına rağmen engelli emeklilik sistemine şartlar tarafından yönlendirilmesi ve kendilerinin de ilk seçenek olarak benimsemesi engelli maaşı düzenlemelerine olan ihtiyacı göz önüne çıkarmıştır. İlk olarak engelli emeklilik sisteminin çekiciliğinin azaltılması yönünde reformlar gerçekleştiren Avrupa Birliği üyesi ülkeler bu yapılan düzenlemelerle engelli bireylerin mağdur olmasını değer daha büyük bir yarar elde etmesini amaçlamış, dolayısıyla çekiciliği azaltılan emekli maaşı yerine yeniden istihdamın artırılmasına yönelik politikalar üretölmüştir. Engelli emeklilik sistemine dahil olmadan önce engelli bireylerin rehabilitasyon süreçleri ile çalışma becerilerinin artırılması bu politikaların bir yansımasıdır.

Engelli bireyler çalışma becerileri açısından tıbbi veya sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duyabilir. Bunun farkında olan Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yapılan reformlar

sonucunda engelli maaşı öncesi rehabilitasyon süreci bir zorunluluk haline gelmiştir. Doğuştan engelli bireyler ile sonradan engelli olan bireylerin hepsi için sürdürülen rehabilitasyon süreçleri Almanya gibi ülkelerde iş yeri kazalarının önlenmesi ile desteklenmektedir. Böylece önleyici tedbirler ile engelli emeklilik sistemine olan bağımlılık azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu konuda iş yerlerinde iş güvenliğinin sağlanmasına ilişkin önlemlerin sıkılaştırılarak bireylerin çalışma kapasitesini düşürecek kazalara sebebiyet verilmemesi adına politikalar üretilmektedir.

Avusturya, Danimarka, Estonya, Litvanya ve Slovenya gibi ülkeler tarafından engelli emeklilik sistemine giriş zorlaştırılmış ve şartların daha katı hale getirilmesi sonucu engelli bireyler için engelli emeklilik sistemi cazip olmaktan çıkarılmıştır. Rehabilitasyon süreci sonucunda çalışma kapasitesi geliştirilen ve yaptığı iş konusunda motive olan engelli bireyler açısından engelli emeklilik sisteminin seçenek olmaktan uzaklaştırılması oldukça faydalı olabilir. Fakat diğer taraftan destekten yoksun engelli bireylerin engelli emeklilik sistemine ihtiyaç duyduğu noktada ulaşamaması ise önemli bir sorun olarak görülebilir. Dolayısıyla en temel nokta rehabilitasyon sürecinin engelli bireyin ihtiyacına yanıt verebilir düzeyde olması ve engelli bireyi istihdama dahil etme yönünde etkili bir şekilde işlev görmesidir. Engelli emeklilik sistemi şartlarının düzenlenmesinin yanı sıra rehabilitasyon süreçlerinin istendik düzeye getirilmesi, engelli bireylerin engelli emeklilik sistemine olan ihtiyacı azaltması yönüyle oldukça önemli görülmektedir.

Uzun süreli çalışma hayatı olan bireylerin engelli maaşı almasının ardından yeniden istihdama katılımı daha yaygınken uzun süredir engelli maaşı alan bir bireyin çalışma hayatına yeniden katılmasının zor olması oldukça dikkat çekici bir bulgudur. Benzer engel durumuna sahip bireylerden çalışma yaşamını daha fazla deneyimlemiş olan kişinin daha olumlu bir tutum ve motive bir şekilde rehabilitasyon sonrası işe dönüşü sağlanabilirken diğer kişi için bu durumun zor olması engelli emeklilik sistemine girişin ilk seçenek olmaktan çıkarılması gerekliliğini göstermektedir. Engelli emeklilik sistemine girdikten sonra çalışma yaşamına dönüşün daha zor bir hal alması engelli bireylerin rehabilitasyon süreçlerinin hiç zaman kaybetmeksizin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Rehabilitasyon engelli bireyler için önemli fakat daha da önemlisi politika yapıcıların etkin rehabilitasyon programlarını ihtiyaç duyan bireylere en kapsamlı şekilde ulaştırması gerekmektedir. Farklı özelliklere sahip engelli bireylerin çalışma kapasitelerinin artırılması konusunda çeşitli yönlerden desteklenmesi ihtiyacı bulunduğu görülmekte, dolayısıyla rehabilitasyon süreçlerinin kapsamlı olması önem arz etmektedir.

Engelli emeklilik sistemine dahil olan birey için çalışma yaşamından uzaklaşması hem çalışma çağındaki nüfus içerisinde çalışmayan oranında yaşanan artış açısından ülke istihdamında önemli bir sorun durumu oluşturabilmekte hem de engelli bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyebilmektedir. Çalışma becerisi bulunan veya geliştirilebilir durumda olan engelli bireyin engelli emeklilik sistemine dahil edilmesi potansiyelinin göz ardı edileceği anlamına gelmektedir. Engelli bireylerin etiketlenmelerinin en büyük sebeplerinden biri olan toplumsal hayattan çekilmeleri etiketlenmelerini daha da artırabilir. İstihdamda dışlayıcı tutumla karşılaşan engelli bireylerin engelli emeklilik sistemine olan yönelimi onları toplumsal hayattan izole edebilir. Engelli maaşı engelli bireylerin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlasa dahi en önemli toplumsal uğraşı olan iş yaşamından uzak kalmaları sosyal, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını baskılayabilir. İş yaşamına katılma motivasyonu taşıyan engelli bireylerin ise rehabilitasyon sürecinden yoksun kalması sonucu potansiyellerine ulaşamamaları ve engelli maaşına yönelmeleri kendilerini gerçekleştirememeleri sebebiyle daha büyük bir sorun durumu ortaya çıkarabilir. Dolayısıyla engelli emeklilik sisteminden önce rehabilitasyon sürecinden geçmeleri engelli bireylerin istihdama katılımda motivasyon kazanması, potansiyellerini ortaya çıkarmaları ve desteklenmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Araştırma tek yazar tarafından gerçekleştirildiği için çalışmanın tamamlanmasında başka bir yazar rol almamıştır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Alanko, A., & Outinen, S. (2016). Dualising activation. Responses to unemployment and mental health-related disability retirement in Finland at the turn of the millennium. *European Societies*, 18(5), 417-437.
<https://doi.org/10.1080/14616696.2016.1197408>
- Asadi, R. (2019). How globalization influences the developing countries' human resources strategic policy. *Journal of Economic Development, Environment*

and *People*, 8(3), 32-46. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=814659>

- Atanasova, A. (2023). Narrowing the employment gap for people with disabilities. https://www.etui.org/sites/default/files/2023-11/Narrowing%20the%20employment%20gap%20for%20people%20with%20disabilities-The%20need%20for%20effective%20policy%20implementation_2023.pdf
- Backenroth, G. A. (2001). People with disabilities and the changing labor market: Some challenges for counseling practice and research on workplace counseling. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 23(1), 21-30. <https://doi.org/10.1023/A:1010776931262>
- Bağun, M. (2017). Determinants of disability pensions in Croatia: the role of institutions. *Public Sector Economics*, 41(1), 109-128. <https://doi.org/10.3326/pse.41.1.10>
- Bell, E. C., & Silverman, A. M. (2018). Rehabilitation and Employment Outcomes for Adults Who Are Blind or Visually Impaired: An Updated Report. *Journal of Blindness Innovation & Research*, 8(1). <https://www.pdrub.com/pages/reports-35-323-3-PB.html>
- Bjelland, M. J., Bruyere, S. M., Von Schrader, S., Houtenville, A. J., Ruiz-Quintanilla, A., & Webber, D. A. (2010). Age and disability employment discrimination: Occupational rehabilitation implications. *Journal of occupational rehabilitation*, 20, 456-471. <https://doi.org/10.1007/s10926-009-9194-z>
- Böheim, R., & Leoni, T. (2018). Sickness and disability policies: Reform paths in OECD countries between 1990 and 2014. *International Journal of Social Welfare*, 27(2), 168-185. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12295>
- Burkhauser, R. V., Daly, M. C., & Ziebarth, N. R. (2016). Protecting working-age people with disabilities: experiences of four industrialized nations. *Journal for Labour Market Research*, 49(4), 367-386. <https://doi.org/10.1007/s12651-016-0215-z>
- Chattopadhyay, P. (2021). Employment and Mental Health: A Comparative Study Among Persons with Disability and without any Disability in Kolkata. *Journal of Scientific Research*, 65(04), 55-61. <https://doi.org/10.37398/JSR.2021.650410>
- European Disability Forum. (2023). The Right to Work: The employment situation of persons with disabilities in Europe. https://www.edf-feph.org/content/uploads/2023/05/hr7_2023_press-accessible.pdf

- Frank, A. (2016). Vocational rehabilitation: supporting ill or disabled individuals in (to) work: a UK perspective. *Healthcare*, 4(3), 1-21. <https://doi.org/10.3390/healthcare4030046>
- Garrels, V., & Sigstad, H. M. H. (2021). Employment for persons with intellectual disability in the Nordic countries: A scoping review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(4), 993-1007. <https://doi.org/10.1111/jar.12880>
- Geiger, B. B., Van Der Wel, K. A., & Tøge, A. G. (2017). Success and failure in narrowing the disability employment gap: comparing levels and trends across Europe 2002–2014. *BMC public health*, 17(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4938-8>
- Goering, S. (2015). Rethinking disability: the social model of disability and chronic disease. *Current reviews in musculoskeletal medicine*, 8, 134-138. <https://doi.org/10.1007/s12178-015-9273-z>
- Knecht, M., & Freund, A. M. (2016). Boundary management: A time-sampling study on managing work and private life in middle adulthood. *Research in Human Development*, 13(4), 297-311. <https://doi.org/10.1080/15427609.2016.1234307>
- Krokstad, S., & Westin, S. (2004). Disability in society—medical and non-medical determinants for disability pension in a Norwegian total county population study. *Social science & medicine*, 58(10), 1837-1848. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(03\)00409-X](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(03)00409-X)
- Kumurenzi, A., Goliath, C., Mji, G., Stathum, S., Mlenzana, N., Rhoda, A., & Joseph, C. (2015). Experiences of patients and service providers with out-patient rehabilitation services in a rehabilitation centre in the Western Cape Province. *African Journal of Disability*, 4(1), 1-7. <https://hdl.handle.net/10520/EJC183660>
- Kuznetsova, Y., Yalcin, B., & Priestley, M. (2017). Labour market integration and equality for disabled people: a comparative analysis of Nordic and Baltic countries. *Social Policy & Administration*, 51(4), 577-597. <https://doi.org/10.1111/spol.12314>
- Kyyrä, T. (2015). Early retirement policy in the presence of competing exit pathways: Evidence from pension reforms in Finland. *Economica*, 82(325), 46-78. <https://doi.org/10.1111/ecca.12100>
- Mathisen, J., Jensen, N. K., Bjorner, J. B., Brønnum-Hansen, H., Christensen, U., Thielen, K., ... & Andersen, I. (2021). Disability pension among persons with chronic disease: Differential impact of a Danish policy reform. *European Journal of Public Health*, 31(1), 186-192. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckaa228>

- Mittag, O., Kotkas, T., Reese, C., Kampling, H., Groskreutz, H., de Boer, W., & Welti, F. (2018). Intervention policies and social security in case of reduced working capacity in the Netherlands, Finland and Germany: a comparative analysis. *International journal of public health*, 63, 1081-1088. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1133-3>
- Morwane, R. E., Dada, S., & Bornman, J. (2021). Barriers to and facilitators of employment of persons with disabilities in low-and middle-income countries: A scoping review. *African Journal of Disability*, 10. <https://doi.org/10.4102/ajod.v10i0.833>
- Mueser, K. T., Drake, R. E., & Bond, G. R. (2016). Recent advances in supported employment for people with serious mental illness. *Current opinion in psychiatry*, 29(3), 196-201. <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000247>
- Mulubiran, T. (2021). Livelihood Assets and Strategies of People with Disabilities in Urban Areas of Ethiopia. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 23(1). <https://doi.org/10.16993/sidr.692>
- Nevala, N., Pehkonen, I., Teittinen, A., Vesala, H. T., Pörfors, P., & Anttila, H. (2019). The effectiveness of rehabilitation interventions on the employment and functioning of people with intellectual disabilities: a systematic review. *Journal of occupational rehabilitation*, 29(4), 773-802. <https://doi.org/10.1007/s10926-019-09837-2>
- Ots, P., Oude Hengel, K. M., Burdorf, A., Robroek, S. J., Nieboer, D., Schram, J. L., ... & Brouwer, S. (2022). Development and validation of a prediction model for unemployment and work disability among 55 950 Dutch workers. *European Journal of Public Health*, 32(4), 578-585. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckac045>
- Pesor, R., & Pöder, K. (2023). Evaluation of Active Labor Market Policy Reform: Employment Outcomes of Vocational Rehabilitation Services. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s10926-023-10102-w>
- Pivoriene, J., & Ambrazevičiute, K. (2020). Lithuania. In *Extended Working Life Policies: International Gender and Health Perspectives* (pp. 329-339). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-40985-2_25
- Polvinen, A., Laaksonen, M., Rantala, J., Hietaniemi, M., Kannisto, J., & Kuivalainen, S. (2018). Working while on a disability pension in Finland: Association of diagnosis and financial factors to employment. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(19_suppl), 74-81. <https://doi.org/10.1177/1403494817738460>

- Scharle, Á., & Váradi, B. (2015). Barriers to welfare reform in the CEE: the case of employment rehabilitation services. *Growth–Innovation–Competitiveness: Fostering Cohesion in Central and Eastern Europe. Working Paper Series*, (5.06).
- Shakespeare, T., Cooper, H., Bezmez, D., & Poland, F. (2018). Rehabilitation as a disability equality issue: A conceptual shift for disability studies?. *Social Inclusion*, 6(1), 61-72. <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1175>
- Štefko, M. (2020). Social Security and Social Policy Reforms in the Czech Republic. Reported Period: August 2018–December 2019. *Max Planck Institute for Social Law and Social Policy Social Law Reports*, 5.
- Unt, M., Kazjulja, M., & Krönström, V. (2020). Estonia. *Extended Working Life Policies: International Gender and Health Perspectives*, 241-249. https://doi.org/10.1007/978-3-030-40985-2_17
- World Bank. (2017). Disability Pensions in the European Union. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/994751593102908330/pdf/Disability-pensions-in-the-European-Union.pdf>
- Zitikytė, K. (2020). Employment at 55+: do we want to work longer in Lithuania?. *Ekonomika*, 99(1), 50-68. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2020.1.3>
- Zwan, R., & Beer, P. (2021). The disability employment gap in European countries: What is the role of labour market policy?. *Journal of European Social Policy*, 31(4), 473-486. <https://doi.org/10.1177/09589287211002435>

Emerging Trends in European Union Countries: Rehabilitation Before the Disability Pension System

Extended Summary

Employment is among the primary developmental tasks of adult individuals (Knecht and Freund, 2016). Based on the assumption that all individuals have the capacity to work, taking part in employment has begun to be viewed as an important issue both for countries in benefiting from human resources (Asadi, 2019) and for individuals in enhancing their quality of life (Mueser et al., 2016). However, for disadvantaged groups such as disabled individuals, the multitude of barriers in society make it difficult to take active part in employment, which may even lead them to socialization (Morwane et al., 2021). The disability pension system is crucial in providing financial resources for disabled individuals to continue their daily lives and is necessary for disabled individuals who have lost their working skills (Krokstad and Westin, 2004). However, the social model of disability suggests that the main obstacle for disabled individuals in staying away from fundamental areas such as employment is the perspective of other individuals (Goering, 2015). It can thus be expected that disabled individuals should participate in society more than they do today. In this context, there are concerns about society's view of disabled individuals. On the other hand, the lack of support for disabled individuals to achieve their true potential is another problem (Backenroth, 2001; Mulubiran, 2021). Therefore, it can be said that rehabilitation processes that envisage the empowerment of disabled individuals in their participation in employment are crucial in terms of disabled employment policies.

It may be beneficial for disabled individuals to be included in the disability retirement system and qualify for disability pension in order to meet their basic needs. However, when evaluated in terms of the benefits of work life as a result of their participation in employment, it has been argued that they have achieved positive outcomes reaching well beyond financial gains. For example, Chattopadhyay (2021, p. 56) states that participation in employment provides both independence and confidence. Similarly, Garrels and Sigstad (2021, p. 1002) emphasize the importance of the social contact that employment provides for the disabled. As such, one could argue that employment is essential in integrating disabled individuals into society and in meeting the needs that financial resources cannot provide. Ots et al. (2022, p. 578) report that individuals who participate in employment achieve better health. Achieving positive

health outcomes is among the priorities for disabled individuals, making their participation in employment much more critical.

In the face of recent criticisms regarding the increase in the number of people who turn to the disability pension system, there arises is a need to review the disability pension system in detail. Though the policies implemented by countries differ significantly, examining countries with successful social policies may prove helpful. In line with this perspective, Geiger et al. (2017, p.6) report that policymakers examine countries with successful policies and make due regulations in their own countries. It is reported that European Union member countries are positive examples of successful social policies on disability because there are many European Union member countries where the employment gap between disabled and non-disabled individuals is relatively low (Atanasova, 2023). It is also reported that the comprehensive social policies implemented by the European Union member countries (Zwan and Beer, 2021) and their well-established laws (Kuznetsova et al., 2017) play a major role in their success. A shared understanding seems to have been developed in the European Union member countries, which have adopted the concept of the social model of disability, thus prioritizing increased working capacities of the disabled. Accordingly, European Union member countries have implemented various reforms and regulations, aiming to strengthen the working capacity of disabled individuals through rehabilitation processes rather than leaving them dependent on the disability pension system. It would therefore be helpful to examine European Union member countries constituting successful examples and to structure the relevant regulations regarding the disability pension system in line with a similar understanding. Therefore, this study aims to provide policy recommendations by discussing the current disabled retirement system in European Union member countries and the rehabilitation processes employed.

The fact that disabled individuals constitute a disadvantaged group makes them a prime candidate for social support policies. Prior to the recognition of the social model of disability, the exclusion of the disabled from employment, which came at the expense of ignoring their potential, the prevalent understanding of the medical model of disability added to the problems they experienced, in particular the heightened adverse economic conditions they were exposed to. For this reason, some arrangements have been made to optimize the economic conditions of disabled individuals outside of employment, such as the disabled retirement system. Over time, the increase in the resources allocated to disability pensions in European Union member countries and the accumulation in the disability pension system have created significant concerns for policymakers. European Union member countries have thus

adopted the social model of disability perspective, eventually producing policies in this direction. Despite being still fit for employment, the disabled are misled by the conditions of the disability pension system, which then has brought to light the need for disability pension regulations. First of all, the European Union member countries, having implemented a series of reforms so as to reduce the attractiveness of the disability pension system, aimed to provide the disabled with more significant benefits rather than victimization, and therefore, policies were produced to increase re-employment instead of pensions with reduced attractiveness. These policies are most clearly reflected in the increased working skills of disabled individuals through rehabilitation processes.

Individuals with disabilities may need medical or social rehabilitation regarding their work skills. As a result of the reforms made in European Union member countries that take this seriously, the rehabilitation process prior to disability pension has become necessary. For individuals who are included in the disability pension system, moving out of employment can create a significant problem in the country's employment, as it will increase the rate of non-working people in the working-age population and thus will have a negative impact on the quality of life of the disabled. One of the biggest reasons why disabled individuals are stigmatized is their withdrawal from social life, which tends to aggravate this stigmatization. The orientation of disabled individuals who encounter exclusionary attitudes in employment to the disability pension system may end up isolating them from social life. Therefore, it is crucial for disabled individuals to go through the rehabilitation process before the disability pension system for renewed motivation to participate in employment, thus helping them achieve their true potential.

Bist Aracı Kurumlar (Xakur) Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi

Ogün BAYKUŞ¹

Selahattin BEKTAŞ²

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
04.09.2024

Kabul Tarihi
24.10.2024

DOI
10.47140/kusbder.1543782

Bu çalışmanın amacı, XAKUR endeksinde yer alan şirketlerin finansal performanslarının 2020-2023 yılı için LOPCOW ve WASPAS yöntemleriyle incelenmesidir. Analiz aşamasında ilk olarak seçilen kriterlerin önem ağırlıkları LOPCOW yöntemiyle belirlenmiş ve daha sonra WASPAS yöntemiyle performans skorları hesaplanmıştır. LOPCOW yöntemine göre kriterlerin önem ağırlıkları 2020 yılı için sırasıyla; toplam yükümlülükler, finansman giderleri ve toplam varlıklar; 2021 yılı için toplam yükümlülükler, finansman giderleri ve esas faaliyet kârı; 2022 yılı için toplam yükümlülükler, finansman giderleri ve toplam öz kaynaklar; 2023 yılı için finansman giderleri, toplam yükümlülükler ve toplam varlıklar şeklinde tespit edilmiştir. WASPAS yönteminden elde edilen sonuçlara göre; en iyi performans sergileyen ilk üç aracı kurum 2020 yılı için sırasıyla OSMEN, TERA ve GLBMD; 2021 yılı için TERA, GLBMD ve OSMEN; 2022 yılı için TERA, GLBMD ve SKYMD; 2023 yılı için GLBMD, SKYMD ve OSMEN olmuştur.

Anahtar kelimeler: WASPAS, LOPCOW, BİST, Performans, Aracı Kurum.

Atıf için: Baykuş, O. & Bektaş, S. (2024). Bist Aracı Kurumlar (Xakur) Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2). 127-146.

¹ Sorumlu Yazar: Dr., Bağımsız Araştırmacı, E-posta: ogunbaykus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4905-4715>.

² Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İslam İktisadi ve Finans Bölümü, E-posta: selahattin.bektas@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6285-8318>.

Evaluating Financial Performances of Companies Included in BIST Brokerage Firms (Xakur) Index

Ogün BAYKUŞ³

Selahattin BEKTAŞ⁴

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2024-09-04

Acceptance Date
2024-10-24

DOI
10.47140/kusbder.1543782

The purpose of this study is to examine the financial performances of companies listed in the XAKUR index for the years 2020-2023 using the LOPCOW and WASPAS methods. First, the importance weights of the selected criteria were determined using the LOPCOW method, and then the performance scores were calculated via the WASPAS method. The LOPCOW method, identified the importance weights of the criteria were identified as follows: for the year 2020, total liabilities, financial expenses, and total assets; for the year 2021, total liabilities, financial expenses, and operating profit; for the year 2022, total liabilities, financial expenses, and total equity; and for the year 2023, financial expenses, total liabilities, and total assets. Based on the results obtained from the WASPAS method, the top three intermediary institutions with the best performance were found to be OSMEN, TERA, and GLBMD for the year 2020; TERA, GLBMD, and OSMEN for the year 2021; TERA, GLBMD, and SKYMD for the year 2022; and GLBMD, SKYMD, and OSMEN for the year 2023.

Keywords: WASPAS, LOPCOW, BİST, Performance, Brokerage Firm

For Reference: Baykuş, O. & Bektaş, S. (2024). Bist Aracı Kurumlar (Xakur) Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2). 127-146.

³ Corresponding Author: PhD, Independent Researcher, E-mail: ogunbaykus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4905-4715>.

⁴ Asst. Prof., KTO Karatay University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Islamic Economics and Finance, E-mail: selahattin.bektas@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6285-8318>

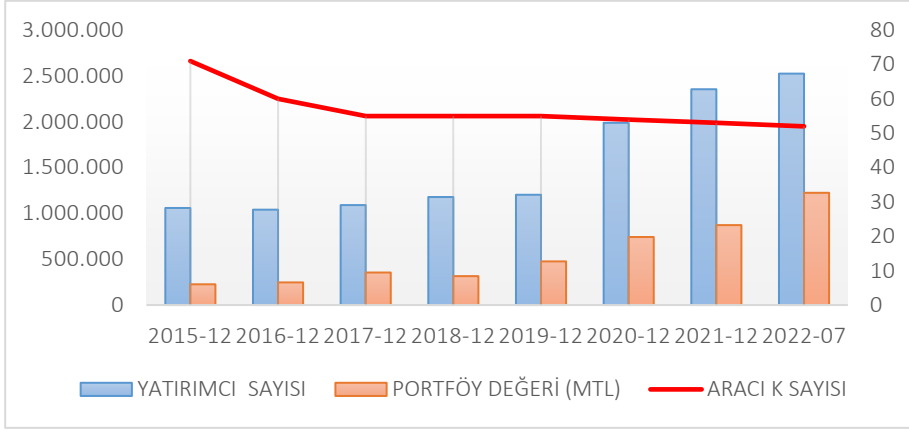
Giriş

Sermaye piyasası, reel ticaretin finansmanına olanak sağlaması sebebiyle iktisadi kalkınmada önemli bir role sahiptir. Fonksiyonel bir sermaye piyasasının en temel öğeleri, katılımcılar düşük işlem maliyetlerine sahip olmaları ve yatırımlarını kolaylıkla likidite edebilmeleridir. Bu durum, ancak organize olmuş ve düzgün işleyen borsalar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Borsaların da faaliyetlerini verimli olarak gerçekleştirebilmesi için aracı kurumların iyi örgütlenmesi gerekmektedir (Gündüz, Yılmaz ve Yılmaz, 2001: 99).

6362 Sermaye Piyasası Kanunu'na göre aracı kurumlar, sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin alınması ve iletilmesi, sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri adına gerçekleştirmesi, sermaye piyasası araçlarının kendi hesabından alım satımı, sermaye piyasası araçlarının halka arzında yükleniminde bulunarak satışa aracılık edilmesi ve sermaye piyasası araçlarının halka arzında yükleniminde bulunulmaksızın satışa aracılık edilmesi faaliyetlerini gerçekleştiren, Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) tarafından yetkilendirilen anonim ortaklıkları ifade etmektedir.

Aracı kurumların üstlendikleri bu faaliyetler finansal sistemin işleyişine önemli katkılarda bulunurken, atıl fonların sermaye piyasaları aracılığıyla reel sektöre kanalize edilmesine katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan borsaya kote olan şirketlerin hisse senetlerinin alınıp satılmasının tavsiye edilmesi, tasarruflarını borsada değerlendirmek isteyen ancak yeterli bilgi ve birikime sahip olmayan bireyler içinde avantaj oluşturmaktadır. Tüm bu faaliyetlerle birlikte doğrudan halka arz faaliyetlerini gerçekleştiren bu kurumlar finansal piyasaların derinlik kazanmasında önemli bir aktör konumundadır (Pala, 2022: 267).

Aracı kurumlara dair istatistiksel veriler incelendiğinde aracı kurum sayıları azalırken portföy büyüklüğü ve yatırımcı sayısının arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum sektörle ilgili ve sektörde yer alan firmaların finansal rasyolarını değerlendirmeyi önemli hale getirmektedir. Grafik 1'de, 2015-2022 yılları arasında aracı kurum, yatırımcı sayısı ve toplam portföy değerleri yer almaktadır. Grafik 1'de görüleceği üzere 2015 yılında yaklaşık 70 adet aracı kuruma karşılık 226.320 yatırımcı ve 1 Milyon TL portföy değeri bulunurken, 2022 yılında 50 aracı kuruma karşılık 1.224.795 yatırımcı ve 2.5 Milyar TL portföy değeri bulunmaktadır. Bu durum aracı kurumların niceliğinin değil, niteliğinin ön planda olduğunu göstermektedir.

Grafik 1. Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri

Söz konusu gerekçeler değerlendirildiğinde, Borsa İstanbul Aracı Kurumlar Endeksinde (XAKUR) yer alan kurumların finansal performanslarının değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler ışığında gerekli çıkarımların yapılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın giriş niteliği taşıyan bu bölümünden sonra ikinci bölümde, çalışma kapsamına giren özet literatür tablo şeklinde sunulmuştur. Üçüncü bölümünde ise, çalışmanın veri seti, yöntem ve elde edilen sonuçlar tablolar eşliğinde mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise analiz kapsamında elde edilen veriler genel olarak değerlendirilmiş ve aracı kurumlar performanslarına göre sıralanmıştır.

Tablo 1’de konu ve yöntem bakımından benzer çalışmalara yer veren güncel literatür özeti yer almaktadır. Literatür incelendiğinde aracı kurumların finansal veya genel performansları üzerine yapılan çalışmaların henüz olgunlaşma aşamasında olduğu ifade edilebilir. Tablo 1’de aracı kurumların performanslarını inceleyen çalışmaların yanı sıra, çalışmada kullanılan yöntemleri içeren literatüre de yer verilmiştir.

Bu çalışmada kriter ağırlıklandırmanın yanında performans değerlendirme ve sıralama bakımından iki farklı yöntemi hibrit bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın analizine son yıllarda borsaya kote olan aracı kurumlar (A1 Capital, Şeker Yatırım ve Tera Yatırım) da dâhil edilmiş ve alternatifler açısından literatür güncellenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın hem kullanılan yöntemler hem de alternatiflerin güncellenmesi bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazar	Dönem	Konu	Yöntem	Sonuç
Ho ve Oh (2008)	2003-2005	Tayvan'daki 28 çevrimiçi aracı kurumun performansını değerlendirmiştir.	İki Aşamalı VZA	Elde edilen sonuçlar yedi aracı kurumun işletme verimliliğine, beş aracı kurumun verimli çalışma etkinliğine sahip olduğunu göstermiştir.
Bayram (2016)	2009-2013	Türkiye'deki aracı kurumların faaliyet etkinliği incelenmiştir.	DEAOS	Çalışmanın sonucunda banka kökenli aracı kurumların daha etkin olduğu ve verimliliğin teknolojik etkinliktir kaynaklandığı tespit edilmiştir.
Günay ve Kaya (2017)	2014-2015	BİST'te işlem gören aracı kurumların finansal performanslarının karşılaştırılmıştır.	ELECTRE, ORESTE ve TOPSİS	Analiz sonuçlarına göre en iyi performans gösteren aracı kurum İfo Yatırım Menkul Değerler olurken en kötü performansa sahip aracı kurum Global Menkul Değerler olmuştur.
Tezergil (2018)	2014-2016	Türk finans sektöründe faaliyet gösteren portföy yönetim şirketlerinin performansı analiz edilmiştir.	Gri İlişkiler Analizi	Analiz edilen dönemde ilgili kriterlere göre en başarılı performansı gösteren portföy yönetim şirketi Garanti Portföy Yönetimi A.Ş. olmuştur.
Gezen (2019)	2010-2017	Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının performansları analiz edilmiştir.	Entropi ve WASPAS	2010-2015 yılları arasında en iyi performansa sahip banka Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olurken; 2016-2017 yıllarında KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş. olmuştur.
Lobo ve Bhat S. (2021)	2018-2021	Motilal Oswal Financial Services Ltd'nin son üç mali yıldaki mali performansını analiz etmiştir.	SWOC	Araştırmaya konu olan şirketin 2020-2021 mali yılında önceki yıllara göre karlılık, likidite, ödeme gücü ve verimlilik açısından daha iyi bir performans göstermiştir.
Köse ve Akıllı (2021)	2016-2019	İlgili dönem aralığında finans sektöründe faaliyet gösteren aracı kurumların performanslarını değerlendirilmiştir.	VIKOR	İncelenen dönem aralığında en iyi performans gösteren beş aracı kurum borç oranı kriterine göre düşük, duran ve maddi duran varlıklarına göre yüksek performans sergilemiştir.
Çilek ve Vardar (2021)	2014-2019	Karadeniz Bölgesi'ndeki bankacılık sektörünün performansları karşılaştırılmıştır	Entropi ve WASPAS	İlgili dönem aralığında en iyi bankacılık performansına sahip şehrin Samsun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pala (2022)	2021	XTRCT endeksinde yer alan şirketlerin finansal performansları incelenmiştir.	İMV ve WASPAS	2021 yılı için en yüksek finansal performansa sahip aracı kurumun OYAK Yatırım olduğu tespit edilmiştir.
Van Hai (2022)	2010-2019	Vietnam Borsası'ndaki aracı kurumların performanslarını etkileyen faktörler analiz edilmiştir.	Doğrusal Regresyon Modeli ve Niteliksel Yöntemler	Operasyonel performansı etkileyen dört faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu faktörler: Aracı kurumun büyüklüğü, kısa vadeli borç ödeme kapasitesi, aracı kurumun yaşı ve enflasyondur.
Bektaş (2022)	2002-2021	Türkiye'de sigortacılık sektörünün performansı değerlendirilmiştir.	MEREC, LAPCOW, COCOSO	Ele alınan dönem aralığında Türkiye'de sigortacılık sektörünün en iyi performans gösterdiği yılın 2020 olduğu sonucuna varılmıştır.
Ersoy (2023)	2017-2021	XTRCT endeksinde işlem gören firmaların finansal performansları ölçülmüştür.	LAPCOW-RSMVC	2017-2021 yılları arasında yüksek kârlılık ve likidite oranına sahip olan firmaların performans olarak ilk sıralarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
Sönmez (2023)	2017-2021	BIST' te yer alan sigorta şirketlerinin finansal performanslarını incelemiştir.	CRITIC ve WASPAS	2017-2018 yıllarında en iyi performansa sahip şirketin B, 2019-2020-2021 yıllarında en iyi performansa sahip şirketin F olduğu sonucuna varılmıştır.
Kahraman (2023)	2012-2021	XKAGT endeksinde işlem gören firmaların finansal performansları değerlendirilmiştir.	LAPCOW-WASPAS	İncelenen yıllarda genellikle en kârlı firma Alkim Kağıt; ise Viking kağıt olarak tespit edilmiştir.
Bektaş (2023)	2021	XSDNZ şehir endeksinde işlem gören firmaların karşılaştırmalı performans analizi yapılmıştır.	LAPCOW-WEBDA	Çalışmadan elde edilen sonuçlar; 2021 yılında en iyi performans gösteren firmaların sırasıyla AYDEM, MRCN ve ACSEL olduğunu göstermiştir.

Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, BİST Aracı Kurumlar Endeksi'nde (XAKUR) yer alan aracı kurumların finansal performanslarını 2020-2023 dönemi için LOPCOW ve WASPAS yöntemleriyle değerlendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda aracı kurumlara ait beş adet performans kriteri belirlenmiştir. Bu kriterler; toplam varlıklar, toplam yükümlülükler, toplam öz kaynaklar, finansman giderleri ve esas faaliyet karından oluşmaktadır. Toplam yükümlülükler ve finansman giderleri maliyet yönlü, diğer kriterler ise fayda yönlü kriterleri oluşturmaktadır. Her bir yıl ve her bir alternatif (aracı kurum) için ayrı ayrı beş kriterden oluşan bir veri seti düzenlenmiştir. Veriler Finnet'den derlenmiştir. Tablo 2'de kriterlere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Kriterlere İlişkin Genel Bilgiler

Alternatifler	Kısaltmalar	Kriter	Kısaltmalar	Yönleri
Gedik Yatırım	GEDIK	Toplam Varlıklar	KRTR1	Maks.
Global Yatırım	GLBMD	Toplam Yükümlülükler	KRTR2	Maks.
İnfo Yatırım	INFO	Toplam Öz kaynaklar	KRTR3	Maks.
İş Yatırım	ISMEN	Finansman Giderleri	KRTR4	Min.
Osmanlı Yatırım	OSMEN	Esas Faaliyet Karı	KRTR5	Maks.
Oyak Yatırım	OYYAT			
A1 Capital Yatırım	A1CAP			
Tera Yatırım	TERA			
Şeker Yatırım	SKYMD			

Kaynak: <https://www.finnet.com.tr>

Çalışmanın işleyişinde, sistematik bir sıralama yapılarak analiz evresi tamamlanacaktır. İlk olarak ilgili kriterler ve ilgili alternatiflerden oluşan bir karar matrisi oluşturulacaktır. Karar matrisi belirlendikten sonra kriterlere ilişkin önem ağırlıkları belirlenecektir. Son aşamada ise kriter ağırlıkları WASPAS yöntemine entegre edilerek hibrit bir ÇKVV modeli ile performans analizi gerçekleştirilecektir.

WASPAS Yöntemi

WASPAS yöntemi, literatüre Zavadskas, Turkis, Antucheviciene ve Zakarevicius (2012) tarafından kazandırılmıştır. WASPAS yöntemi karmaşık karar problemlerinin çözümünde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem iki farklı yöntemin (Ağırlıklı Toplam Yöntemi ve Ağırlıklı Çarpım Yöntemi) birleşimiyle meydana gelmekte ve beş adımdan oluşmaktadır (Satıcı, 2022: 112).

1. Adım: Karar Matrisinin Belirlenmesi: Denklem (1)'den hareketle karar matrisi belirlenir.

$$X = [x_{ij}]_{m \times n} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix}; i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n \quad (1)$$

Burada m aday alternatiflerin sayısı, n değerlendirme kriterlerinin sayısı ve x_{ij} i. alternatifin j. kritere göre performansdır.

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Hale Getirilmesi: Denklem (2) ve Denklem (3)'ten hareketle karar matrisi fayda ve maliyet durumlarına göre normalize edilir.

$$x_{ij}^* = \frac{x_{ij}}{\max_i(x_{ij})}; i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

$$x_{ij}^* = \frac{\min_i(x_{ij})}{x_{ij}}; i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n \quad (3)$$

Burada x_{ij}^* , x_{ij} 'nin normalleştirilmiş değerini temsil eder.

3. Adım: i. Kriterin Toplam Görelî Önem Derecelerinin Belirlenmesi: Bu kısımda Denklem (4) kullanılarak görelî ağırlıklı toplam önem değerleri belirlenir.

$$Q_i^1 = \sum_{j=1}^n (x_{ij}^* \cdot w_j) \quad (4)$$

4. Adım: i. Kriterin Çarpım Görelî Önem Derecelerinin Belirlenmesi: Bu kısımda Denklem (5) kullanılarak görelî ağırlıklı çarpım önem değerleri belirlenir.

$$Q_i^2 = \prod_{j=1}^n (x_{ij}^*)^{w_j} \quad (5)$$

5. Adım: Toplamsal ve Çarpımsal Metodların Ağırlıklandırılmış Ortak Genel Kriter Değerinin Hesaplanması: Denklem (6)'dan yararlanılarak kriterlerin ağırlıkları hesaplanır.

$$Q_i = \lambda Q_i^1 + (1 - \lambda) Q_i^2; \lambda = 0, \dots, 1 \quad (6)$$

LOPCOW Yöntemi

LOPCOW yöntemi, 2022 yılında Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri literatürüne Ecer ve Pamucar (2022) tarafından kazandırılan, objektif kriter ağırlığı hesaplayan bir yöntemdir. LOPCOW yöntemi 4 aşamadan oluşmaktadır ve negatif verilerin analiz edilmesine imkân sağlamaktadır (Ecer ve Pamucar, 2022: 4-5).

Aşama 1: Karar Matrisinin Oluşturulması: Denklem (7)'den hareketle başlangıç karar matrisi IDM (initial decision matrix) m tane alternatif ve n tane kriterle göre oluşturulur.

$$IDM = \begin{bmatrix} x_{11} & \dots & x_{1j} & \dots & x_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{i1} & \dots & x_{ij} & \dots & x_{in} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \dots & x_{mj} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix}; i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (7)$$

Aşama 2: Karar Matrisinin Normalize Hale Getirilmesi: Denklem (8-9) vasıtasıyla karar matrisi kriterlerin fayda ve maliyet yönlü olmasına göre normalizasyon işlemi gerçekleştirilir. Denklem (8-9) sırasıyla fayda ve maliyet yönlü kriterler için kullanılır.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{ij\min}}{x_{ij\max} - x_{ij\min}} \quad (8)$$

$$r_{ij} = \frac{x_{ij\max} - x_{ij}}{x_{ij\max} - x_{ij\min}} \quad (9)$$

Aşama 3: Yüzdellik Değerlerin hesaplanması: Yüzdellik değerler Denklem (10)' a göre hesaplanır.

$$PV_j = \left| \ln \left(\frac{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m (r_{ij})^2}{m}}}{\sigma_j} \right) * 100 \right| ; j = 1, 2, \dots, n$$

(10)

Burada σ_j her bir kriter için hesaplanan standart sapmayı gösterir.

Aşama 4: Kriterlerin Nihai Önem Ağırlıklarının Belirlenmesi: Denklem (11) ile kriterlerin nihai önem ağırlıkları hesaplanır ve sıralanır.

$$w_j = \frac{PV_j}{\sum_{j=1}^n PV_j} \quad (11)$$

Denklem (11)'de hesaplanacak kriter ağırlıklarının toplamı 1'dir ($\sum_{j=1}^n w_j = 1$).

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında analiz sonuçları tablolar yardımıyla incelenmiştir. Tablo 3'te 2020-2023 yıllarına ilişkin karar matrisi gösterilmiştir.

Tablo 3. 2020-2023 Yıllarına İlişkin Karar Matrisi

2020	Maks.	Min.	Maks.	Min.	Maks.
	KRTR1	KRTR2	KRTR3	KRTR4	KRTR5
A1CAP	467527812	328735169	138792643	14052233	106055903
GEDIK	2545145352	2203074194	342071158	34112819	227679219
GLBMD	424813909	363198747	61615162	8264426	30103030
INFO	1088014698	936073735	151940963	13990348	73753929
ISMEN	8775444410	6591029275	2184415135	97703044	1269066881
OSMEN	514727323	414419405	100307918	6450265	56857965
SKYMD	482237632	387951795	94285837	17585987	25548157
TERA	221314236	162059833	59254403	16016121	11321171
OYYAT	1597224684	1248432885	348791799	32705702	194724738
2021					
A1CAP	893554478	596928673	296625805	59348374	201333408
GEDIK	3643095051	3078684933	564410118	127819104	358211016
GLBMD	604698452	540302174	64396278	29418709	34952099
INFO	1713663119	1450893786	262769333	63989590	190827395
ISMEN	14213244141	11141128605	3072115536	142525332	1594639917
OSMEN	698567862	528673783	169894079	40454888	52808264
SKYMD	528590146	422047209	106542937	57130902	72940267
TERA	323767140	231773575	91993565	24641168	34875263
OYYAT	3589154723	2730745434	858409289	74834277	557750899
2022					
A1CAP	4198457110	2710607949	1487849161	297292769	1638742798
GEDIK	15537054582	13519010656	2018043926	38976055	377659967
GLBMD	2093622721	1896408488	197214233	71621514	163001428
INFO	10466392126	9211135460	1255256666	363772331	1227150311
ISMEN	59629254000	47076029000	12553225000	227516000	9243798000
OSMEN	3612805002	2791169796	821635206	139277513	531844782
SKYMD	2534513554	2100335041	434178513	93859843	132631956
TERA	1847982273	1303827337	544154936	91646638	61658025
OYYAT	12369150035	9238229422	3130920613	408304979	2397584491

2023					
A1CAP	4553352081	1992764960	2560587121	372024121	1594485882
GEDIK	10575274749	7948898662	2626376087	91725433	1913469056
GLBMD	1859802846	1528313322	331489524	53448355	206199381
INFO	9652224366	8388935836	1263288530	639668452	1683625230
ISMEN	41993745000	24742926000	17250819000	266402000	13780607000
OSMEN	2786367717	1478058577	1308309140	227835214	926177050
SKYMD	2010082962	1228569464	781513498	153815854	286779622
TERA	2564249342	1960266165	603983177	351936235	409026706
OYYAT	18258654257	13145567020	5113087237	1567150092	4413579724

Tablo 3'ten anlaşıldığı üzere analize konu olan kriterlerin ve alternatiflerin yer aldığı LOPCOW yöntemine ilişkin 2020-2023 yıllarına ait dört yıllık karar matrisi yer almaktadır. Burada hem kriterler hakkında hem de alternatifler hakkında sayısal bilgiler yer almaktadır. Karar matrisleri LOPCOW yönteminde verildiği için ikinci yöntem olan WASPAS yöntemi sonuçlarında verilmeyecektir.

Tablo 4. Kriterlerin Önem Ağırlık Skorları ve Sıralamaları

2020					
	KRTR1	KRTR2	KRTR3	KRTR4	KRTR5
Wj	0,0452	0,4493	0,0254	0,4455	0,0346
Rank	3	1	5	2	4
2021					
Wj	0,0513	0,4932	0,0476	0,3486	0,0593
Rank	4	1	5	2	3
2022					
Wj	0,0525	0,5208	0,0559	0,3181	0,0527
Rank	5	1	3	2	4
2023					
Wj	0,0633	0,4007	0,0497	0,4361	0,0502
Rank	3	2	5	1	4

Kaynak: Yazarların Hesaplamaları

Tablo 4'te görüleceği üzere LOPCOW yönteminden elde edilen 2020-2023 dönemine ait kriterlerin önem ağırlık skorları ve sıralamaları yer almaktadır. Buna göre 2020 yılının sonuçlarına bakıldığında analize etki bakımından en önemli ağırlığa sahip birinci kriter toplam yükümlülükler olarak saptanmıştır. İkinci en önemli ağırlığa sahip olan

kriter ise finansman giderleri olarak tespit edilmiştir. Üçüncü en önemli kriter ise toplam varlıklar şeklinde belirlenmiştir.

2021 yılı analiz sonuçlarına gelindiğinde analize etki bakımından en önemli ağırlığa sahip kriterlerin sırasıyla; toplam yükümlülükler, finansman giderleri ve esas faaliyet kârı olduğu görülmektedir.

2022 yılının analiz sonuçlarına bakıldığında en önemli ağırlığa sahip kriterin yine toplam yükümlülükler olduğu tespit edilmiştir. İkinci en önemli ağırlığa sahip kriterin finansman giderleri olduğu belirlenmiştir. Analize etki bakımından en önemli ağırlığa sahip üçüncü kriter ise toplam öz kaynaklar olarak tespit edilmiştir.

Son olarak 2023 yılının analiz sonuçlarına gelindiğinde, en fazla ağırlığı olan kriterin finansman giderleri olduğu anlaşılmaktadır. İkinci en önemli ağırlığı olan kriter ise toplam yükümlülüklerdir. Son olarak toplam varlıkların ise üçüncü en önemli ağırlığa sahip kriter olduğu görülmektedir.

Tablo 5. 2020-2023 WASPAS Yöntemi Sonuçları

2020	Qi	Rank
A1CAP	0,4092	4
GEDİK	0,1329	8
GLBMD	0,4940	3
INFO	0,2704	6
ISMEN	0,1010	9
OSMEN	0,5529	1
SKYMD	0,3305	5
TERA	0,5342	2
OYYAT	0,1622	7
2021	Qi	Rank
A1CAP	0,3343	5
GEDİK	0,1317	9
GLBMD	0,4287	2
INFO	0,2173	6
ISMEN	0,1545	8
OSMEN	0,3887	3
SKYMD	0,3801	4
TERA	0,7007	1
OYYAT	0,1847	7
2022	Qi	Rank
A1CAP	0,2821	6

GEDİK	0,3017	5
GLBMD	0,4496	2
INFO	0,1288	9
ISMEN	0,1591	7
OSMEN	0,3141	4
SKYMD	0,3957	3
TERA	0,5348	1
OYYAT	0,1390	8
2023	Qi	Rank
A1CAP	0,2902	5
GEDİK	0,3146	4
GLBMD	0,6316	1
INFO	0,1162	8
ISMEN	0,2098	7
OSMEN	0,3830	3
SKYMD	0,4629	2
TERA	0,2706	6
OYYAT	0,0927	9

Kaynak: Yazarların Hesaplamaları

Tablo 5'te WASPAS yöntemine ilişkin 2020-2023 yılına ait aracı kurumların finansal performanslarına ilişkin başarı sıralaması sonuçları yer almaktadır. Buna göre 2020 yılına ait analiz sonuçlarına bakılacak olursa ilgili yılda en iyi finansal performansı gösteren birinci şirketin Osmanlı Yatırım olduğu tespit edilmiştir. İkinci en iyi finansal performansı sergileyen şirketin ise Tera Yatırım, üçüncü şirketin ise Global Yatırım olduğu sonucuna varılmıştır.

2021 yılına ait analiz sonuçlarına gelindiğinde ilgili yılda en iyi finansal performansı gösteren birinci şirketin Tera Yatırım olduğu tespit edilmiştir. İkinci en iyi finansal performansı sergileyen şirket Global Yatırım olurken, en iyi üçüncü şirketin ise Osmanlı Yatırım olduğu belirlenmiştir.

2022 yılına ait analiz sonuçlarına göre; ilgili yılda en iyi finansal performansı gösteren birinci şirketin Tera Yatırım, ikinci en iyi finansal performansı sergileyen şirketin Global Yatırım, en iyi üçüncü performansa sahip şirket ise Şeker Yatırım olarak tespit edilmiştir.

2023 yılına ait analiz sonuçlarına göre ilgili yılda en iyi finansal performansı gösteren birinci şirketin Global Yatırım, ikinci en iyi finansal performansı sergileyen şirketin ise Şeker Yatırım olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal performans bakımından en iyi üçüncü şirket ise Osmanlı Yatırım olarak belirlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Aracı kurumlar, sermaye piyasalarında üstlendikleri faaliyetlerle reel sektöre düşük maliyetlerle finansman imkânı sağlamaktadır. Söz konusu kurumlar, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar gibi hane halkının veya şirketlerin tasarruflarını sermaye piyasasına kanalize ederek bir aracılık rolü üstlenirken aynı zamanda halka arz yükleniciliğinde bulunmaktadır. Bunun yanında finansal sistemin işleyişine önemli katkılarda bulunan aracı kurumlar, borsaya kote şirketlerin hisseleri ile ilgili tavsiyelerde bulunarak yatırımcılara ve tasarruf sahiplerine yol göstermektedir. Fakat aracı kurumlara ait yedi yıllık istatistikler incelendiğinde kurum sayısı azalırken toplam portföy değeri ve yatırımcı sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum aracı kurumların finansal rasyolarını ve bu rasyolara bağlı olarak performanslarının incelenmesini önemli bir hale getirmektedir.

Bu çalışmada, BİST'te işlem gören aracı kurumların 2020-2023 dönemi finansal performansları analiz edilmiştir. Bu doğrultuda aracı kurumların finansal performanslarının belirlenebilmesi için beş adet performans göstergesi belirlenmiştir. Bu göstergeler; toplam varlıklar, toplam yükümlülükler, toplam öz kaynaklar, esas faaliyet kârı ve finansman giderleri şeklindedir. Çalışmada toplam yükümlülükler ve faaliyet giderleri maliyet, diğer kriterler ise fayda yönlü olarak belirlenmiştir.

Çalışmada bir objektif kriter ağırlıklandırma (LOPCOW) ve bir değerlendirme yöntemi (WASPAS) olmak üzere iki farklı ÇKKV yöntemi kullanılmıştır. LOPCOW yönteminden elde edilen ağırlıklar, WASPAS yöntemine entegre edilerek farklı bir hibrit model önerisi ve performans sıralaması analizi yapılmıştır.

LOPCOW' dan elde edilen sonuçlara göre en önemli kriterler incelenen dönemlere göre farklılık gösterse de genel olarak en önemli kriterler sırasıyla toplam yükümlülükler, finansman giderleri ve toplam varlıklar şeklinde tespit edilmiştir. Finansal kurumlar açısından önemli olan bu üç finansal gösterde, aracı kurumlar nezdinde de önem taşımaktadır. Bu kriterler bankacılık sektöründe performans analizi yapan, Çilek ve Karavardar (2021) çalışmasındaki kriterlerle benzerlik göstermektedir.

Analizin diğer aşaması olan WASPAS yöntemi sonuçları incelendiğinde; 2020 yılına ilişkin en iyi finansal performans gösteren ilk üç aracı kurum sırasıyla OSMEN, TERA ve GLBMD olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2021 yılında en başarılı finansal performans gösteren ilk üç aracı kurum sırasıyla TERA, GLBMD ve OSMEN olurken; 2022 yılında ise bu sıralama TERA, GLBMD ve SKYMD olarak tespit edilmiştir. 2023 yılına gelindiği ise en başarılı finansal performansa sahip ilk üç aracı kurum sırasıyla GLBMD, SKYMD ve OSMEN olarak belirlenmiştir.

Aracı kurumlara özgü yapılan performans değerlendirmesi çalışmaları, bu kurumların hali hazırda varlıklarını sürdürülebilmelerine, rekabet güçlerini geliştirebilmelerine ve

sektörün büyümesine katkıda bulunmaktadır. Mevcut çalışmanın içerdiği analizler, bu sektöre yatırım yapacak olan yatırımcılara, sektörün paydaşlarına ve kamu otoritesine önemli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada da BİST’te yer alan aracı kurumların finansal performanslarını arttırmaları için incelenen dönem aralığında önem derecelerine göre hangi kriterlerde iyileştirme yapmaları gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda finansal performansı diğer aracı kurumlara göre daha düşük olan kurumların, finansal performanslarını arttırmak için hangi alanlarda tedbirler alması gerektiğini belirleyebilir.

Bu çalışma alan yazınından bazı farklılıklar göstermektedir. İlk olarak çalışmada 2020-2023 dönemi kapsayan güncel bir zaman aralığı incelenmiştir. İkinci olarak kriter ağırlıklandırma, performans değerlendirme ve sıralama yöntemi olarak iki farklı yöntem hibrit bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca borsaya son yıllarda kote olan A1 Capital, Tera Yatırım ve Şeker Yatırım’ın çalışmaya dâhil edilmesi literatüre güncellik kazandıracağı düşünülmektedir. Çalışmada kullanılan yöntemlerin farklılığı, zaman dilimi ve analize yeni alternatiflerin eklenmesi olgunlaşma aşamasındaki literatüre katkı sağlayacağı muhtemel sonuç olarak görülmektedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50’dir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Bayram, N. (2016). Veri Zarflama Analizi ve Toplam Faktör Verimliliği: Aracı Kurumlar Üzerine Bir Uygulama. *Verimlilik Dergisi*, (2), 7-44.
- Bektaş, S. (2022). Türk Sigorta Sektörünün 2002-2021 Dönemi için MEREK, LOPCOW, COCOSO, EDAS ÇKKV Yöntemleri ile Performansının Değerlendirilmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(2), 247-283.
- Bektaş, S. (2023). *BİST Şehir Endekslerinde Yer Alan Firmaların Finansal Performanslarının ÇKKV Yöntemleriyle Değerlendirilmesi: WEBDA ve LOPCOW Yöntemleriyle XSDNZ Endeksi Örneği*. Kırıcı Altınkeski, ve. Buğan, M. F. (Ed.), *Finansal Piyasaların Evrimi: Bankacılık, Risk Yönetimi, Piyasa ve Kurumlar (İçinde)*. Özgür Yayınları. doi: 10.58830/ozgur.pub67.c171

- Çilek, A. ve Karavardar, A. (2021). Entropi Tabanlı Waspas Yöntemiyle Karadeniz Bölgesindeki Şehirlerin Bankacılık Performansının Analizi: 2014-2019 Dönemi. *OPUS International Journal of Society Researches*, Özel Sayı, 1484-1513. doi:10.26466/opus.866120
- Ecer, F. ve Pamucar, D. (2022). A Novel LOPCOW-DOBI Multi Criteria Sustainability Performance Assessment Methodology: An Application in Developing Country Banking Sector. *Omega*, 112, 1-17.
- Ersoy, N. (2023). BIST Perakende Ticaret Sektöründe LOPCOW-RSMVC Modeli ile Performans Ölçümü. *Sosyoekonomi*, 31(57), 419-436. doi:10.17233/sosyoekonomi.2023.03.20
- Finnet. (03.05.2024). Erişim Adresi: <https://www.finnet.com.tr/FinnetStore/tr/>
- Gezen, A. (2019). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının ENTROPİ ve WASPAS Yöntemleri ile Performans Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (84), 213-232. doi: 10.25095/mufad.625812
- Günay, B. ve Kaya, İ. (2017). Borsa İstanbul’da Yer Alan Aracı Kurumların Performansının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Değerlendirilmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 141-164. doi: 10.18026/cbayarsos.323997
- Gündüz, L., Yılmaz, C., Yılmaz M. K. (2001). Türkiye’deki Aracı Kurumların Performans Analizi (1993-1998): Kantitatif Bir Değerlendirme. *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 38-53.
- Hai, T.V. (2022). Factors Affecting the Performance of Brokerage Companies on the Vietnamese Stock Market. *Journal of Positive School Psychology*, 6(7), 4018-4027.
- Ho, C.B. and Oh, K.B. (2008). Measuring Online Stockbroking Performance. *Industrial Management & Data Systems*, 108(7), 988-1004. doi: 10.1108/02635570810898035.
- Kahraman, Y.E. (2023). BİST Orman, Kâğıt, Basım Endeksinde Karlılığın işletme Başarısına Etkisi. *Üçüncü Sektör Ekonomi Dergisi*, 58(3), 2125-2143. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.23.08.2161
- Köse, A. ve Akıllı, K. (2021). Aracı Kurumların Finansal Performanslarının Vikor Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 168-192. doi: 10.37880/cumuiibf.952969
- Lobo, S. ve Bhat, G. (2021). Financial Performance Analysis of Motilal Oswal Financial Services Ltd (MOFSL). *International Journal of Case Studies in Business, IT, and Education*, 5(2), 50-61. doi: 10.47992/IJCSBE.2581.6942.0119
- Merkezi Kayıt Kuruluşu. (15.05.2024). Erişim Adresi: <https://www.mkk.com.tr/>

- Pala, O. (2022). İMV ve WASPAS Tabanlı Aracı Kurum Performans Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 266-281. doi: 10.53443/anadoluibfd.1103297
- Satıcı, S. (2023). MEREC Temelli WASPAS Yöntemiyle Üniversitelerin Girişimci ve Yenilikçi Performanslarının Değerlendirilmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 17(2), 106-128. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2297459>
- Sermaye Piyasası Kanunu. (2012, Aralık 30). (28513). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6362.pdf>
- Sönmez, Y. (2023). Critic Temelli Waspas Yöntemini Kullanarak Finansal Performansın Değerlendirilmesi: Bist Endeksinde Yer Alan Sigorta Şirketleri Örneği. *Erciyes Akademi*, 37(2), 581-595.
- Tezergil, S. (2018). Portföy Yönetim Şirketlerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkiler Analiz Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 245-262.
- Zavadskas, E. K., Turskis, Z., Antucheviciene, J. ve Zakarevicius, A. (2012). Optimization of Weighted Aggregated Sum Product Assessment. *Elektronikair Elektrotechnika*, 122(6), 3-6. doi: 10.5755/j01.eee.122.6.1810

Evaluating Financial Performances of Companies Included in BIST Brokerage Firms (Xakur) Index

Extended Summary

Purpose and Significance

While intermediary institutions make significant contributions to the functioning of the financial system, they also assist in channeling idle funds into the real sector through capital markets. These institutions, which carry out direct public offering activities, play a crucial role in deepening financial markets. Additionally, intermediary institutions offer attractive opportunities for investors on Borsa Istanbul (BIST). In recent years, the increase in the number of public offerings and the positive performance of BIST have attracted many new investors to the stock market. This situation has contributed to the expansion of customer portfolios of intermediary institutions, thereby enhancing their profitability and stock market performance. In this context, investigating the performance of intermediary institutions listed on BIST and evaluating the results is important for both investors and company owners. In light of this information, the aim of this study is to examine the financial performance of the companies included in the BIST Intermediary Institutions Index (XAKUR) for the years 2020-2023 using LAPCOW and WASPAS methods. This study differs from other studies in the relevant literature in several ways. First, the LAPCOW and WASPAS techniques were used integratively in the analysis of the study. Additionally, intermediary institutions that have recently been listed on BIST (A1 Capital, Tera Yatırım, and Şeker Yatırım) were included in the analysis to conduct a performance analysis. Lastly, the chosen time period (2020-2023) covers a recent timeline, and the current performances of the companies listed in the XAKUR index were examined. This study was conducted under certain constraints. The first constraint is the time period. Selecting the period from 2020 to 2023 means that the financial performance rankings provide information only for these specific years. Additionally, the chosen criteria represent another constraint. Different criteria could be used to determine the performance rankings of intermediary institutions. Consequently, the financial performance of the companies included in the XAKUR index may vary depending on the criteria used.

Method

For the purpose of the study, five criteria and eight alternatives were used. The criteria were subjectively derived with the help of relevant literature. These criteria are respectively: total assets, total liabilities, total equity, financing expenses, and operating profit. Among these criteria, operating profit and total liabilities are cost-oriented, while the other criteria are benefit-oriented. The intermediary institutions analyzed in the study are the companies included in the XAKUR index. These companies are Gedik Yatırım, Global Menkul Değerler, İfo Yatırım, İş Yatırım, Osmanlı Yatırım, Oyak Yatırım, A1 Capital Yatırım, Tera Yatırım, and Şeker Yatırım. The data set was obtained from Finnet, covering the period from 2020 to 2023. The LAPCOW and WASPAS methods were used integratively to analyze the performance of intermediary institutions. First, the importance weights of the criteria were calculated using the LAPCOW method. In calculating the importance weights of the criteria, decision matrices were created in the first stage. In the second stage, the decision matrices were normalized. In the third stage, the percentage values of the criteria were calculated. In the final stage, the final importance weights of the criteria were calculated. In the second phase of the analysis, based on the results obtained from the LAPCOW method, the performance of the intermediary institutions in the XAKUR index was determined using the WASPAS method. In determining the performance of intermediary institutions, the decision matrix was determined in the first stage. In the second stage, the decision matrix was normalized. In the third stage, the total relative importance degrees of the criteria were determined. In the fourth stage, the product relative importance degrees of the criteria were determined. In the final stage, the weighted aggregate general criterion values were calculated using both the additive and multiplicative methods.

Findings

The results obtained from the LAPCOW criterion weighting method for the years 2020-2023 were found to be as follows. For the year 2020, the most important criteria in order are total liabilities, financing expenses, total assets, operating profit, and total equity. For the year 2021, the most important criteria are total liabilities, financing expenses, operating profit, total assets, and total equity. For the year 2022, the importance weights of the criteria are total liabilities, financing expenses, total equity, operating profit, and total assets. For the year 2023, the importance weights of the criteria are financing expenses, total liabilities, total assets, operating profit, and total equity. According to the results obtained from the WASPAS method, the intermediary institutions with the best performance during the period from 2020 to 2023 are as follows. For the year 2020, the top three intermediary institutions with the best financial performance are Osmanlı Menkul, Tera Yatırım, and Global Menkul Değerler.

For the year 2021, the top three intermediary institutions with the best performance are Tera Yatırım, Global Menkul Değerler, and Osmanlı Menkul. For the year 2022, the top three intermediary institutions with the best performance are Tera Yatırım, Global Menkul Değerler, and Şeker Yatırım. For the year 2023, the top three intermediary institutions with the best financial performance are Global Menkul Değerler, Şeker Yatırım, and Osmanlı Menkul. When examining the overall performance evaluations for the period from 2020 to 2023, the financial performance ranking is as follows. Global Menkul Değerler, Tera Yatırım, Osmanlı Menkul, Şeker Yatırım, A1 Capital, Gedik Yatırım, İno Yatırım, Oyak Yatırım, and İş Yatırım. In evaluating the performance ranking results, it is observed that the top three intermediary institutions with the best performance in the XAKUR index during the examined period are generally the same. However, it was noted that Şeker Yatırım joined the ranks of the most successful intermediary institutions in terms of financial performance after being listed on BIST.

Discussion and Conclusions

Performance evaluation studies specific to brokerage firms contribute to the sustainability of their current existence, the development of their competitive power and the growth of the sector. The analyses included in the current study are thought to provide important insights to investors who will invest in this sector as well as to the stakeholders of the sector. This study also shows which criteria should be improved according to their importance levels in order for brokerage firms listed in BIST to increase their financial performance in the examined period. It can determine in which areas institutions with lower financial performance compared to other brokerage firms should take measures so as to increase their financial performance. Additionally, this study is expected to contribute to the maturing literature. Different results may be obtained using different Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) methods and different criteria.

Osmanlı Devleti'nde Millet Anlayışının Dönüşümü

Abdurrahman Turgut¹

Öz

Makale Türü Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi 02.10.2024
Kabul Tarihi 13.11.2024
DOI 10.47140/kusbder.1560199

Çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'nde "millet" anlayışının ve bu kavramın anlamsal dönüşümünün incelenmesidir. Çalışma, millet kavramının modern anlamda ulus-devlet yapısıyla ilişkisini ele almakta, kavramın Osmanlı Devleti'ndeki tarihsel evrimini sosyopolitik bağlamda açıklamaya odaklanmaktadır. Bu amaçla, Osmanlı Devleti'ndeki Millet Sistemi üzerinde durularak, 19. yüzyıl boyunca gerçekleşen modernleşme girişimleri ve modern millet anlayışının doğuşunun temelleri ele alınmaktadır. Bu araştırmada, tarihsel perspektifle, ulaşılabilen birincil kaynaklar ile ikincil kaynaklar taranarak söz konusu dönüşüm incelenmiştir. Buna göre, Osmanlı modernleşmesi sürecinde tüm tebaayı içine alan "eşit vatandaşlık" anlayışına yönelik adımlarla Osmanlılık üst kimliğinde bir bütünleşme amaçlansa da başarılı olamamıştır. Ancak, bu uygulamalarla "millet sistemi" çözülmeye başlamıştır. 19. yüzyılda adım adım belirginleşmeye başlayan milletin adı, vatani, dili gibi hususlar, ardından Türkcülük akımının etkisiyle ortaya konulan politikalar ve Milli Mücadele döneminin ulusal karakteri, çok uluslu ve ümmetçi yaklaşımdan uzaklaşıp Türklük temelinde bir uluslaşma hedefine yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı millet sistemi, millet, ulus, ulus-devlet, Osmanlı modernleşmesi

Atıf için: Turgut, A. (2024). Osmanlı Devleti'nde Millet Anlayışının Dönüşümü. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2). 147-170.

¹ Sorumlu Yazar: Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi, Çınarcık Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, E-posta: abdurrahmanturgut@yahoo.com, <https://orcid.org/0009-0000-9360-2614>

The Transformation of the Concept of "Millet" in the Ottoman Empire

Abdurrahman Turgut²

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2024-10-02

Acceptance Date
2024-11-13

DOI
10.47140/kusbder.1560199

The aim of the study is to analyse the concept of "millet" in the Ottoman Empire and thus the semantic transformation of the concept. The study addresses the relationship between the concept of "millet" and the nation-state structure in the modern sense, focusing on explaining the historical evolution of the concept in the sociopolitical context of the Ottoman Empire. For this purpose, by focusing on the Millet System in the Ottoman Empire, exploring the modernisation attempts that took place during the 19th century and the foundations of the emergence of the modern nation understanding. In this study, the transformation in question has been analysed in a historical perspective through a review of primary and secondary sources. Accordingly, although steps were taken towards an understanding of 'equal citizenship' aimed at encompassing all subjects under the Ottoman super-identity during the Ottoman modernisation process, this was not successful. These practices, however, led to the gradual dissolution of the "Millet System". In the 19th century, issues such as the name of the nation, its homeland and language, became gradually more distinct, policies were put into practice under the influence of the Turkism movement. Thus the national character of the National Struggle Period, further distanced itself from the multinational and moved ummahist approach and moved closer to the goal of nation-creation on the basis of Turkish identity.

Keywords: Ottoman *millet* system, millet, nation, nation-state, Ottoman modernization

For Reference: Turgut, A. (2024). Osmanlı Devleti'nde Millet Anlayışının Dönüşümü. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2). 147-170.

²Corresponding Author: Lecturer, Çınarcık Vocational School, Management and Organization Department, E-mail: abdurrahmanturgut@yahoo.com, <https://orcid.org/0009-0000-9360-2614>.

Giriş

Millet ya da ulus kavramının devletin bir unsuru olarak görülmesi, bir toprağa aidiyetle bağlı olma açısından düşünülmesi veya bir kimlik bağlamında değerlendirmeye konu olması durumu, Fransız Devrimi'nden sonra gündeme gelmiştir. Dolayısıyla, millet kavramının bugün kullanıldığı biçimiyle ulus anlamı, modern bir içeriğe sahiptir.

Tüm imparatorluklarda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde de farklı etnik ve dini topluluklar vardı. Osmanlı Devleti, bu farklı unsurları dini ve mezhepsel bir ayrıma tabi tutarak, toplumsal yapı içerisindeki birbirinden farklı ve büyük grupları "Millet Sistemi" adı verilen sistemi uygulayarak yönetmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nde "millet" kullanılagelen bir kavram olmakla birlikte, kavramın anlamı dinsel bir içeriğe sahiptir.

Tarihsel bir dönem olarak 19. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından hem modernleşme süreciyle Batı'yı yakalama çabasını hem de Fransız Devrimi sonrası gelişen milliyetçi akımlarla birlikte özellikle Balkanlarda başlayan kopuşlarla başa çıkma gayretini ifade eder. Devleti güçlendireceğine inanılan adımları atmak, bütünleşmeyi sağlayabilmek ve böylece devleti ayakta tutmak temel hedeftir. Bunları sağlamanın yolunun ne olduğu hususu, Osmanlı aydınının ve devlet adamının temel gündemini oluşturmuştur. Modernleşme sürecinde Batı, dönüşümün ilham kaynağı olduğu için Batılı/modern düzenlemelerin yapılması ve yeni kurumların hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

Bu kapsamda atılan adımlar arasında toplumsal hayata belki de en çok temas eden düzenlemenin, Osmanlılık ya da Osmanlılık olarak ifade edilen düşüncenin bir yansıması olarak, imparatorluk yapısına uygun bir "Osmanlılık" üst kimliğinin inşa edilmesi hususu olduğu değerlendirilebilir. Bununla amaçlanan, tüm tebaanın eşit sayıldığı bir Osmanlı vatandaşlığıdır. Bu da Millet Sistemi'nin yerine ikame edilecek bir toplumsal kurgu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda hayata geçirilen uygulamalara, gerek Millet-i Hâkime olan Müslümanlar tarafından gerekse diğer milletlerden meydana gelen gayrimüslimlerce sıcak bakılmadığını ifade etmek gerekir.

Bu süreç beklenen başarıyı sağlayamayınca, farklı bütünleşme çabaları gündeme gelmiştir. II. Meşrutiyet öncesinde Osmanlı elitleri arasında yaygınlaşan ve sonrasında özellikle İttihat ve Terakki çevresinde güçlenen Türk milliyetçiliği, devletin son döneminde yönetici elit arasında güçlü bir şekilde taraftar buldu. Bu düşünce akımının yansıması olan uygulamalar hayata geçirilmeye başlandı. "Türklük" etrafında bütünleşmeyi amaçlayan politikalar, bir yandan toplumsal alanı dönüştürürken; buna paralel olarak millet sisteminde dini bir ayrımı belirten "millet" kavramının bu anlamını aşındırmaya, kavramın yeniden üretimine ve modern dönemdeki "ulus" anlamını kazanmaya başlamasına zemin hazırladı.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde millet ve buna bağlı kavramların dönüşümünün incelenmesidir.

Bu kapsamda, modern anlamda millet ve ulus kavramları, Osmanlı Devleti'ndeki Millet Sistemi ve bu sistemin çözülmesi, Osmanlı Devleti'nde "millet" ve "vatan" kavramlarının anlamı ve anlamsal dönüşümleri ile ulus inşası sürecinde ulusun adı, ulusun dili gibi unsurların ortaya çıkışı tarihsel perspektifle ele alınmış olup, "millet" kavramının klasik anlamını yitirmesi ve yeniden üretimi ile modern anlamda "ulus"a doğru nasıl evrildiği sorusuna yanıt aranacaktır.

Bu çalışmada, tarihsel olaylar ve reformlar çerçevesinde, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e "millet" kavramının anlam değişimlerini ve bu değişimin altında yatan politik, sosyal ve kültürel faktörleri ele almak üzere; birincil ve ikincil kaynaklar taranarak inceleme yapılmış ve konu ilgili literatür ışığında ele alınmıştır.

Millet ve Ulus Kavramları

Millet veya ulus kavramlarının tanımlanması konusunda birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Kavramların kökenine ilişkin bakış açısı farklılıkları doğal olarak farklı tanımları ortaya çıkarırken, bunun yanı sıra, millet ya da ulus kavramlarının genellikle içerik olarak "devlet" ve "halk" kavramları ile örtüşmesi de (Akıncı, 2019) tanımlamayı zorlaştıran nedenlerdendir. Nitekim, "devlet" olarak adlandırdığımız siyasal örgütten ve organizasyondan bahsedebilmek için birtakım unsurlar gerekmektedir. Bu unsurların; toprak parçası, insan topluluğu ve egemenlik olduğu kabul edilmekte ve insan topluluğu, devletin beşerî unsurunu oluşturmaktadır. Bu unsur için "ahali", "tebaa", "nüfus", "halk" gibi değişik terimler kullanılmakla birlikte ulus veya millet de denilmektedir (Gözler, 2001).

Millet ve ulus kavramları ile milli ve ulusal kavramları sözlüklerde eş anlamlı olarak belirtilmekte ve birbirinin yerine kullanılmaktadır (Acar & Demir, 2005; Türk Dil Kurumu, 2024; Yayla, 2008).

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında görüleceği üzere, millet kelimesinin Osmanlı Devleti'ndeki kullanımı, günümüzde anladığımız biçimiyle "ulus"(nation) anlamından oldukça farklıdır. Millet kelimesi, etimolojisine de uygun biçimde, "dini topluluk" anlamında kullanılmaktaydı. Osmanlı modernleşmesi ve Cumhuriyetle birlikte millet ve ulus kelimeleri eş anlam atfedilecek kadar yakınlaşarak birbirinin yerine kullanılabilir olsa da bu iki kelime arasında bir nüans olduğu ifade edilebilmektedir. Bunun nedeninin, ulus kavramının Cumhuriyet'in idealindeki Türk kimliğinin modern hareketlerin değerleriyle gelişen ve ulusal benliğin vatan olarak belirlenen bir teritoryal ile temsil edildiği siyasal bedene karşılık gelmesi, Cumhuriyet ile özdeşleşen bir kavram halini alması; millet kelimesinin ise dinsel kökten evrilerek dönüşüme uğraması ve dini anlamı içkin olarak değerlendirilmesi olduğu düşünülebilir. Bu

kültürel farklılaşmaya dayalı anlama biçimini kenarda tuttuğumuzda, çalışma boyunca, tıpkı sözlüklerdeki gibi, “millet” kelimesi modern anlamda kullanıldığında “ulus” ile eş anlamlı kullanılacaktır.

Ulus olgusunun kökenine dair iki temel bakış açısından söz etmek mümkündür. Birincisi, ulusun çok eski dönemlerden beri insan bilincinde yer aldığını ve değişime uğramadan kaldığını, dolayısıyla doğal bir veri olduğunu ifade eden yaklaşımdır. Diğeri ise, ulusun ve ulusa bağlı siyasal örgütlenmenin modern dönemin bir ürünü olduğunu, modern öncesi dönemlerde ulusun olmadığını savunmaktadır. Bu bağlamda, ulusal kimlik konusunda yapılan tartışmaların önemli bir kısmını devletlerin mi ulusları, yoksa ulusların mı ulus-devleti inşa ettiği sorusu oluşturmaktadır (Coşkun, 2009; Smith, 2002).

Ulusun ancak teritoryal modern devlet olan ulus devletle ilişkilendirildiği ölçüde toplumsal birim olduğunu ifade eden Hobsbawm (2010), buradan hareketle ulusun, özgül ve yakın tarihsel döneme ait bir kavram olduğunu ifade eder. Ayrıca, ulusun doğal bir şey olmadığını, oluşturulan bir olgu olduğunu belirterek, ulusların devletleri ve milliyetçilikleri yarattığı düşüncesine karşı çıkar. Gellner (1992) ise, devletin ve ulusların, kendi koşullarına bağlı biçimde, birbirlerinden bağımsız, ayrı ayrı oluştuğunu ileri sürer. Devletin uluslar tarafından oluşturulmadığını, bazılarının ise devletlerinin “inayeti” olmaksızın oluştuğunu ifade etmektedir. Anderson (1995), ulusu tanımlarken en küçük ulusun üyelerinin dahi birbirleriyle hiç tanışmayacağını ve onları tanımayacağını, çoğuyla ilgili bir şey işitmeyeceğini ancak her birinin zihninde, toplamlarının, hayalî olarak var olduğunu belirterek, ulusu egemenlik ve sınırlılığın içkin olduğu, hayal edilmiş siyasal bir topluluk, hayali bir cemaat olarak tanımlar. Ulusun ve bu kavramla ilişkili her şeyin, karakteristik özelliğinin modern olduğuna vurgu, bu yazarların ortak özelliğidir. Örneğin Hobsbawm (2010), kavramın modernliğini, kelimenin tarihsel süreçteki kullanımını ele alarak temellendirmektedir. Raymond Williams da (2018), kavramların kökenlerine dair tespitlerde bulunduğu ve tarihsel süreçlerini ele aldığı *Anahtar Sözcükler* eserinde “nation” sözcüğünün Avrupa’da 13. yüzyıldan itibaren ırksal bir grup anlamında kullanıldığını, modern anlamda kullanımının başlangıcını tarihlendirmenin zor olduğunu belirtmekle birlikte, 17. yüzyılın başlarından itibaren, bir ülkenin bütün halkını ifade eden bir anlamda kullanıldığını belirtmektedir.

Weber (2021, s. 200), ulus kavramının muğlaklığını tartıştıktan sonra, ulusu: “*Kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliğidir; o halde ulus, normal olarak kendi devletini yaratma eğilimini de taşıyan topluluk.*” biçiminde tanımlarken, Smith (1994, s. 32) ulus olgusunun modern görünen pek çok yanı olmakla birlikte kökünün derinlerde olduğunu ifade ederek, ulusu şöyle tanımlar: “*Tarihî bir topağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir*

ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun, adıdır". Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise (Türk Dil Kurumu, 2024) millet ve ulus kavramları eş anlamlı olarak değerlendirilerek: *"Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu"* olarak tanımlanmaktadır. Nihayetinde tanımlardan yola çıkarak, bir insan topluluğunun ulus özelliği kazanabilmesi için kültür, dil, soy, ortak vatan, ortak tarih bilinci gibi birtakım türdeş özellikleri haiz olması gerekmektedir (Vatandaş, 2010).

Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi

Osmanlı Devleti'nin, çeşitli din, mezhep ve etnik gruplara mensup topluluklardan oluşan çok milletli bir yapıya sahip olması ve devletin siyasal, toplumsal ve idari yapı açısından ırk ya da dil temeline göre değil, din ve mezhep esasına göre biçimlenmesi nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu'nda millet günümüzdeki anlamından farklı olarak, bir din ya da mezhebe bağlı topluluk anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki kullanımıyla örtüşen biçimde millet, Arapça'da dini topluluğu karşılayan bir terim olarak kullanılmaktadır (Eryılmaz, 1992).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin yanı sıra, Araplar, Kürtler, Arnavutlar, Boşnaklar, Dürzîler, Mütevelliler, Nasırîler, Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar, Süryanîler, Yahudiler vb. gibi topluluklar bulunmaktaydı ve bu farklı unsurlar kültürel olarak birbirlerinden farklıydılar. Bunun yanı sıra bölgesel kültür ve dil farklılıkları söz konusuydu (Tunaya, 2023). Milletlere ayrılan insan toplulukları, Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar olarak sınıflandırılmış, Müslüman olmayanlar da kendi içlerinde, din ve inanışlarına göre "ehl-i kitap olanlar" ve "ehl-i kitap olmayanlar" şeklinde tasnif edilmiştir. İslam Hukuku'na göre bütün bu topluluklar tebaa olarak kabul edilir. Böylece yaşama, çalışma ve vicdan özgürlüğü açısından devletin himayesindedirler. Bir İslam ülkesinde yaşayan gayrimüslimler, "ehl-i zimmet", "zimmi" ya da "gayrimüslim tebaa" şeklinde adlandırılmaktadır (Eryılmaz, 1990). Müslüman tebaa Türk, Kürt, Arap, Çerkez vb. herhangi bir etnik ayrıma uğramaksızın millet-i hâkime sayılmaktadır. Müslüman olmayan topluluklar, örneğin Rumlar, Ermeniler ya da Yahudiler, kendi içlerinde, özellikle de medeni hukuk söz konusu olduğunda görece özerkliğe sahipti. Topluluklar Osmanlı Hanedanlığı'nın siyasal nüfuzu altında yönetilen başlıca dini topluluklardı. Bu toplulukların her biri ayrı birer millet olarak kabul edilmekteydi. Bu dini toplulukların liderleri ise aynı zamanda topluluk adına Osmanlı Devleti ile meşveret içerisindeydi. Bir anlamda din uluları, Osmanlı Devleti ile ilgili dini topluluk arasında ara bürokratik birim olarak işlev görmekteydi. Osmanlı yönetim sisteminde devlet, doğrudan bireyleri değil de bireye toplumsal bir statü kazandıran grupları/cemaatleri muhatap kabul etmekteydi.

Millet Sisteminde; Müslüman (Sünni Müslümanlar), Rum, Ermeni ve Yahudi milletleri *"dört millet"* (milet erbaa) olarak kabul edilmiştir. Diğer yandan, millet sisteminin

berraklaştığı sürecin, bu sistemin sona ermeye yakın bir tarihe denk geldiği görülmektedir. 19. yüzyılda Katolikler, Melkitler, Protestanlar millet kabul edilerek bu sisteme dahil oldular. Yine aynı yüzyılın ikinci yarısında nizamnamelerle özerklikleri de içeren çeşitli yasal düzenlemeler hayata geçirildi (Buçukcu, 2020). Buna karşın, aynı yüzyılda, millet sisteminin çözülmesine zemin hazırlayacak uygulamalar hayata geçirilmeye başlandı.

Osmanlı'yı toplumsal, siyasi ve dini değişim açısından ele aldığımızda üç aşamada değişim ve dönüşümden söz edebiliriz. İlk aşama, kabaca 1413'ten 1839'a kadar süren ve egemenlik alanı içindeki etnik ve dini cemaatleri yeniden örgütlenmeye tabi tuttuğu uzun bir dönemi kapsamaktadır. İkinci aşama, 1839-1865 arasındaki dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönem, Avrupalı devletlerin baskısı ve toplumdaki yapısal değişikliklerin sonucunda Tanzimat'la şekillenen süreci ifade etmektedir. Son aşama ise 1865'ten 1. Dünya Savaşı'na kadar uzanan, ulusal dönüşüm süreci olarak ifade edebileceğimiz, milliyetçiliklerin etkisiyle Osmanlı toprakları üzerinde teritoryal devletlerin kurulduğu dönemdir. Genel anlamıyla bu üçüncü aşama günümüz Türkiye'sinde devam etmektedir (Karpaz, 2001).

Osmanlı Modernleşmesi ve Millet Sisteminin Çözülmesi

Osmanlı Devleti'nin siyasi ve sosyal dönüşüm sürecine genel hatlarıyla baktığımızda Padişah 3. Selim'le başlayan reform ya da ıslahat hareketi, 2. Mahmut'la devam etmiş, nihayetinde Tanzimat döneminde ve devamındaki süreçte reform girişimlerinin ilham kaynağı Batı olmuş ve "batılılaşma" yolunda önemli reformlar gerçekleştirilmiştir.

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, karşı karşıya olduğu sorunları ve bunalımları kabul etmeye başladığını görmekteyiz. 1606 yılında Avusturya ile imzalanan Zivatoruk Anlaşmasında öncekilerin aksine ilk kez krala anlaşma dikte ettirilmemiş, bu anlaşma eşit şartlarda yapılan müzakereler sonucunda imzalanmıştır (Beriş, 2016). Ancak 17. yüzyılın sonlarına kadar yönetenler nazarında, imparatorluk hala Batı karşısında gurur ve üstünlük duygusuna sahip bir devlet görünümündedir. Bu nedenle Batı, tüm yönleriyle üstün görülmeğe değer görülümüştür (Köker, 2012: 131). 18. yüzyılda ise Batılılaşma yolunda ilk girişimler, Lale Devrinde (1718-1730) başlamıştır. Bu dönem, Batı'dan gelen fikirlerin ve Batı zihniyetinin tanınmaya başlandığı süreç olarak ifade edilebilir (Beriş, 2016). 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, geleneksel kurumlarını diriltmeye çalışmak yerine çağdaş Batı'ya yönelme eğilimi neticesinde devleti daha güçlü hale getirebilmek için teknolojik ve ekonomik kalkınmanın zorunlu olduğu fikri hakim olmuştur (Berkes, 2002).

Fransız Devrimi'nin Osmanlı Devleti'ne etkisi kuşkusuz çok fazladır. Lewis (2022), bu durumun, yalnızca Batı'nın üstün olmasından kaynaklanan bir örnek alma durumu

olmadığını, temel sebebinin bu devrimin ve ortaya koyduğu fikirlerin din dışı söyleme sahip ilk ayaklanma olmasında, yani Hristiyanlık dışı (seküler) olmasında yattığını ifade eder. Fransız Devrimi'nin ortaya koyduğu düşüncenin temelinde özgürlük, eşitlik ve kardeşlik (kardeşlik ifadesi aynı toprak üzerinde yaşayanların kardeş olduğu fikrini içermekteydi. Bu da daha sonra yurttaşlığa doğru ilerleyecek bir tohumdu.) biçiminde sloganlaştırılan fikirler vardır. Osmanlı'ya etkileri bakımından değerlendirdiğimizde, özellikle eşitlik fikrinin, milletler arasında bir eşitlik talebinin, Batı'nın yeni bir ilkesi olarak ulusun kendi kaderini tayin ilkesinden dolayı güç kazandığını söylemek mümkündür (Lewis, 2022). 1789 yılındaki Fransız Devrimi ve sonrasındaki dönem, milliyetçilik fikrinin bir ideoloji olarak toplumlara etkilemeye başladığı bir süreç olarak oldukça önemlidir. Osmanlı coğrafyasında özellikle Balkanlarda kökleri daha eskilere uzanmakla birlikte ulusal bilinç kazanma hali ya da ulusçu hareketlerin ileri boyuta taşınması, 1800'ler boyunca Osmanlı'dan kopma ve bu toplumların ulusal devletler kurmasıyla sonuçlandı (Vatandaş, 2010). Osmanlı coğrafyasında ulusalcı fikirleri benimseyen ilk halk Sırlar oldu. Ardından Grekler 1829'da bağımsızlıklarını kazandı. 19. ve 20. yüzyıl boyunca, Osmanlı Devleti, imparatorluk yıkılana kadar peş peşe patlak veren bu tip ulusal hareketleri bastırma gayreti içinde oldu (Ahmad, 1995). Osmanlı Devleti sınırları gerilemesine karşın 1789-1908 arasında gerçekleştirdiği büyük dönüşümlerle, farklı kıtalarda varlığını sürdüren çok uluslu bir devlet olarak kalmayı başardı (Hanoğlu, 2016). Bu dönüşümler içerisinde Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ile Islahat Fermanı, Osmanlı'daki toplumsal dönüşüm açısından son derece önemli bir dönemeci ifade etmektedir.

Tanzimat dönemi, 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanı ile başlayarak, Kanun-i Esasi'nin ilan edildiği 1876 yılına kadar devam eden süreç olan 37 yıllık bir dönem kapsar. Bu dönem, Türk siyasi ve idari kurumları ile toplum hayatının, Batı'ya resmen açıldığı ve ondan etkilenmeye başladığı dönemdir. Bu değişme sürecinde, Batılı kurum ve sistemlerle Osmanlı kurum ve değerleri uzlaştırılmaya çalışılmış, zaman zaman da şiddetli bir mücadeleye girişmişlerdir (Eryılmaz, 1992).

Tanzimat Fermanı'nın içeriğine baktığımızda, yüz elli yıldır devletin gücünün zayıfladığı, bunun nedeninin ise dini ve örfi kanunların ihmal edilmesi olduğu belirtilerek; fermanla tebaanın can, mal ve ırz güvenliğinin sağlanacağı, vergilendirme ve asker almanın adalete uygun hale getirileceği, iltizam sisteminin ortadan kaldırılarak tüm tebaanın imkanlarına göre vergilendirileceği, suçluların yargılanmasının açık hale getirileceği gibi hususlar vaat edilmektedir. Fermanla, bu teminatların dini veya mezhebi fark etmeksizin tüm tebaaya uygulanacağı belirtiliyordu (İnalçık, 2020). Tanzimatla, bütün devlet makamları ve rütbeleri gayrimüslimlere de açılarak, gayrimüslimler siyasi bakımdan Müslümanlarla eşit hale gelmiştir (Eryılmaz, 1992).

Tanzimat dönemine ait bir diğer belge olan 1856 yılındaki Islahat Fermanı ise Kırım Savaşı'nın ardından, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler hukukundan yararlanmasını ve toprak bütünlüğünü de sağlama almasını içeren Paris Antlaşması'na karşılık ilan edildi. Bu ferman, Tanzimat Fermanı'ndaki hükümlerin de ötesine geçerek, gayrimüslim tebaayı Müslümanlarla eşit kılacak somut ifadeler içermektedir. Ancak gerek Avrupalı sayılma gerekse toprak bütünlüğünün korunması hususları anlaşmada belirtildiği gibi karşılık bulmayacaktı. Diğer yandan fermanla gayrimüslimlere verilen haklar tepkilere yol açtı. Meşhur "gavura gavur denmeyecek" ifadesi, bu fermana karşı söylenmiş, alaycı bir bakışı içermektedir (Akşin, 2019).

Bu kapsamda, 1869 yılında *Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi* çıkarılarak, tüm tebaanın Osmanlı Devleti'ne aidiyeti amaçlanmış ve toplulukların dini, mezhepsel, etnik, kültürel farkları kenara konularak, tüm tebaa Osmanlı vatandaşı olarak değerlendirilmiştir. Bu elbette ulus düzleminde tanımlanan bir vatandaşlık değildir. Bu bağlamda bir vatandaşlık, Cumhuriyetle birlikte gerçekleşecektir.

Tanzimat reformlarının halkta karşılık bulmadığı, yönetim açısından ise reformların çok başarılı olmadığı yönünde genel bir kanaat olsa da yukarıdaki bilgiler ışığında, Tanzimat dönemi belgeleriyle birlikte, Osmanlı'nın idari ve hukuki yapısının, bunların beraberinde toplumsal yapının değişmeye başladığını ifade etmek yerinde bir değerlendirme olacaktır.

Bununla beraber, Tanzimat uygulamaları hayata geçirilmeye çalışılırken, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Tanzimat yönetiminin Batı'ya olan koşulsuz bağlılığına muhalif tutum sergileyen bir grup Osmanlı aydını dergi ve gazeteler yoluyla görüşlerini paylaşmaya başlamışlardır. "Yeni Osmanlılar" ya da "Genç Osmanlılar" olarak anılacak olan bu hareket, Tanzimat reformlarını yüzeysel ve halktan kopuk olarak değerlendirmiş, eleştirilerini bu yönde şekillendirmiştir. Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi dönemin önde gelen düşünce insanlarının öncülüğünü yaptığı bu hareket, kendi içinde farklı görüşleri barındırır da imparatorluğun politik düşünce hayatına önemli katkılarda bulunmuş, farklı bir bakış açısı kazandırmışlardır. "Osmanlılık" kimliğine vurgu yapılmış, batılı tarzda hukuk devleti arzusu ortaya konmuş, "meşrutiyet" düşüncesi açığa çıkarılarak canlı bir içerik kazanmıştır. "Vatan", "millet", "hürriyet", "anayasa", "parlamento" gibi kavramlarla Osmanlı siyasal çevresini tanıştıranlar Yeni Osmanlılar olmuştur. Yeni Osmanlıların dolaşıma soktuğu bu kavram seti, karşılığını bularak, sultanın otoritesinin sınırlandırılması, diğer bir söyleyişle bir anayasa ve meclis fikri yaygın bir kanaat haline gelmiştir (Börklüoğlu, 2019). Dolayısıyla, şunu ifade edebiliriz ki ilk anayasa olan Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi ve Meclis-i Mebusan'ın açılması, Yeni Osmanlıların bu fikirleri ve gayretleri sonucunda gerçekleşmiştir. Hatta Kanun-i Esasi'nin temel doktrini, "Osmanlılık"tır.

Tanzimat Fermanı ve Kanun-i Esasi, "Osmanlılık" ideolojisinin hukuki ve siyasi çatısını meydana getirmektedir (Eryılmaz, 1992).

Hanioğlu (2016), bu dönemdeki devlet adamlarının, merkezileşmeyi amaçlayan politikaları, inançlar üstü ve yeni bir kimlik olarak Osmanlılığın gelişimini sağlama gayretiyle sınırlandırmadığını, aynı zamanda yeni İslam hukuku derlemelerini üretmek suretiyle melez yasal sistem ürettiklerini, merkezileşmeyle farklı etnik dini gruplara veya bölgelere tanınmış birtakım ayrıcalıkların ortadan kaldırarak, herkesi kapsayacak yeni kanunları uygulamaya çalıştıklarını belirtir.

Osmanlı Devleti'nde Vatan Kavramının Dönüşümü

Tarihsel süreçte insan topluluklarının ya da devletlerin, üzerinde yaşadıkları toprakla kurdukları ilişki biçimi ve ona yükledikleri anlam değişebilen bir olgudur. Tarih boyunca yapılan savaşların önemli bir kısmının toprağa sahip olma yahut sahip olduğu ve yaşadığı toprakları korumak amacıyla yapıldığı bilinen bir gerçektir. Yaşanılan veya sahip olunan "toprak"ın insanlar için ne anlam ifade ettiği konusunu o dönemdeki koşullarda ve anlama biçimiyle değerlendirmek gerekmektedir. Bugün, modern kavramlarla konuya yaklaştığımızda anakronizme düşüleceği kuşkusuzdur. Günümüzdeki kullanış biçimiyle ve içerdiği anlam açısından vatan kelimesi de modern döneme ait bir kavramdır.

Günümüzde, bir ulusu ifade etmek için, o ulusun özdeşleştiği bir toprağın varlığı, diğer bir ifadeyle ülkesiyle birlikte var olan bir ulus tahayyülü, onun ülkesel bir kimlik kazanması için temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki husus adeta madalyonun birer yüzü gibidir. Ulustan söz etmek için, o ulusun yaşadığı toprağa ilişkin geçmişte var olan, bugün yaşanılan, gelecekte de varlığını sürdürecektir olan, kendini bağlı hissettiği bir ülkesel alanın olması düşüncesi söz konusudur. Dolayısıyla, toprak parçasına yüklenen anlam, insan topluluklarını bir arada tutabilecek mahiyette, duygu olarak birbirleri arasındaki bağları güçlendirecek bir unsur olabilmektedir. Nitekim modern ulus-devlet anlayışında böyle bir bakış açısı söz konusudur.

Ulus tanımlarında genel olarak sayılan özellikler arasında toprağa ait (teritoryal) olma özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu toprak, sıradan bir toprağı ifade etmemekte, türdeş olan toplumu ulus yapan toprak olarak ele alınmakta, vatan ve yurt anlamı verilmektedir (Vatandaş, 2010).

Vatan kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçen bir kelime olarak, kişinin doğduğu veya ikamet ettiği yer anlamlarına gelmektedir. Modern anlamını kazanmadan önce, bağlamına göre, ülke gibi büyük bir birimden köy gibi küçük bir birim için de kullanılabilirdi (Lewis, 2022). Osmanlı coğrafyasında vatan denildiğinde, bir ülkenin değil de doğulan ya da oturlan yerin akla geldiğini ve o dönemdeki kullanım biçimini görmek bakımından, Ahmet Cevdet Paşa'ya ait şu anekdot bir örnek

oluşturmaktadır: Osmanlı Devleti'nde gündeme gelen gayrimüslimlerin askere alınmasına ilişkin bir toplantıda Ahmed Cevdet Paşa, güvenlik açısından askeri harekete geçmenin gerekli olduğu acil durumlarda, "din uğruna" mı yoksa "vatan uğruna" mı ifadesinin daha etkili olacağını tartışır. Avrupa'da feodal dönem sonrasında din yerine "vatan gayreti" kavramının öne çıktığını ve çocukluktan itibaren bu düşünceyle büyüyen Avrupalı askerler için "vatan uğruna" sözünün onları motive eden güçlü bir ifade olduğunu vurgular. Ancak, Osmanlı'da "vatan" denildiğinde insanların zihinlerinde sadece köy meydanlarının canlandığını ve bu nedenle aynı etkiyi yaratmayacağını ifade eder (Lewis, 2022).

İslam'ın devlet anlayışı açısından baktığımızda ise toprak değil de egemenlik perspektifinden konuya yaklaşıldığını, bir toprak parçası, gayrimüslim hükümdarın eline geçtiğinde oradan hicret ederek Müslümanların hüküm sürdüğü coğrafyaya yerleşmeyi ifade eden hicret teorisinin söz konusu olduğunu görmekteyiz. İslam, Müslümanların egemenliği altındaki toprakları Darü'l İslam, müslüman olmayanların egemenliğindeki yerleri Darü'l Harp, müslümanların egemenliği altındaki gayrimüslimlerin buldukları yerleri ise Darü'l Sulh olarak adlandırmaktadır. Bu bakış açısı 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti'nde hakim anlayış olarak varlığını sürdürmüştür (Karpat, 2011).

Fakat Osmanlılık düşüncesiyle beraber, Osmanlı'da toprağın ve üzerindeki hanedana-sultana ait olma fikrinin değişime uğramaya başladığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Tüm tebaayı içine alan ve eşitlikçi bir bakışla ortaya konulan Osmanlı milleti anlayışında, Osmanlı milletinin devletin sınırları dahilindeki toprak üzerinde yaşayan topluluk olduğu düşüncesi söz konusuydu. Bu durum da -en azından zihinlerde- toprak ya da ülkenin, hanedanın sahip olduğu değil de koruduğu bir olgu olarak kavranmaya başlanmasını sağlayacaktı (Karpat, 2011).

19. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'dan artık vatan olarak bahsedildiğini görmekteyiz. Örneğin 1874 tarihli *Basiret Gazetes'i*nde, Anadolu'da yaşanan kuraklık nedeniyle yazılan bir yazıda, "vatanın bütün evlatları"na yardım çağrısı yapılırken, Anadolu'da yaşayanlardan "vatanın evlatları" olarak söz edilmektedir. Bu da vatan kavramına yüklenen anlamı göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Kısa zaman öncesine kadar Anadolu insanına olumsuz bir bakış söz konusuyken, artık dili, kültürü ve kültürünün tüm unsurlarıyla Türk ulusunun kökü, Anadolu coğrafyası ise Türklüğün vatani hüviyetini almıştır (Vatandaş, 2010).

Osmanlı Devleti'nde Ulus İnşası Çabaları: Ulusun Temelleri

Osmanlı millet sisteminin çözülmeye başladığı süreçte, ilk olarak Osmanlılık açısından bir uluslaşma süreci görülmekle birlikte, bu dönemde adım adım ortaya çıkmaya başlayan ulusun adı, vatani, dili gibi unsurlar da belirginleşmekteydi.

Bir ulus inşa edilmeye çalışılırken, en önemli hususlardan birisi kuşkusuz ulusun adıdır. Etrafında bütünleşilecek olan 'şey' böylece somutlaşmış olacaktır. Bu bağlamda, söz konusu süreçte Türk isminin öne çıktığı görülmektedir. Namık Kemal 1868'deki bir yazısında "Millet" kelimesini Türkleri belirten bir şekilde kullanmıştır. Türklük etrafında bütünleşme fikrinin öne çıkmasında, hem Osmanlı coğrafyasında yaşayanların büyük kısmının Türk olması, hem de Osmanlı tarih yazımında askeri kahramanlıklarda Türklerin ön planda olması şüphesiz önemli nedenlerdendi. Diğer yandan Türk kelimesi, 7. yüzyıla kadar olumlu anlamlarda ve topluluk adı olarak kullanılırken, zaman içerisinde olumsuz manadaki sıfatların yerine kullanılır olmuştur. Özellikle 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki süreçte olumsuz anlamların öne çıktığını görmekteyiz. Türk denildiğinde "kaba saba, çıkarıcı, görgüsüz vb." gibi anlamlara gelecek sıfatların anlaşılıyor olması, bu olumsuz kullanım biçimlerine örnek olarak verilebilir. Türk sözcüğünün yeniden anlamlandırılması ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmeye başlamaktadır. Ali Suavi 1869'da Türklerin ilme ve medeniyete katkılarının birinci derecede olduğunu belirtirken, Şemsettin Sami 1891'de yayınlanan *Kamusu'l Alâm*'da Türk maddesinde son derece olumlu ifadeler kullanmaktadır. 1897'de Mehmet Emin Yurdakul *Türkçe Şiirler* adlı eserinde Türklükten gururla söz eder (Vatandaş, 2010).

Fransız devrimi sonrası Fransa'sında benzer uygulamasını gördüğümüz üzere, uluslaşma süreçlerinin tarihsel örnekleri, dilin, ulusal bütünlüğü sağlamada en önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Tanzimat döneminde, toplumsal kesimler bakımından yönetenlerin kullandığı dil ile yönetilenlerin kullandığı, diğer bir ifade ile yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkı kapatma ihtiyacı, dili toplumun tüm kesimlerine yayma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Resmi dili sadeleştirmek bir çözüm olarak görülerek, bu amaçla Encümen-i Daniş'te Osmanlıca grameri hazırlanmıştır. Bu çalışmanın dikkat çeken özelliği Osmanlıca'yı oluşturan Türkçe, Arapça ve Farsça arasındaki dilbilgisi kuralları farklarını ortaya koyması ve bir ayırım yapmış olmasıdır. Bu süreçte sadeleştirme hareketi, sadece resmi dil ile sınırlı kalmayarak, edebiyat dünyasında da karşılık bulmuştur (Vatandaş, 2010).

Kanun-i Esasi'ye uluslaşma açısından baktığımızda, dil konusunda önemli hükümler barındırdığını söylemek gerekir. Anayasa'nın 18. maddesine göre, devletin resmi dili Türkçedir. Kamu hizmetinde çalışacak olanların ise Türkçe bilmesi gerekmektedir. (Koç Başar, 2017). 2. Abdülhamit döneminde gazetelerin sayısının artması, bürokratik uygulamaların genişlemesi ve memurların büyük kısmının Türklerden oluşması, Nizamiye Mahkemeleri'nde kullanılan dilin Türkçe olması, meslek okullarında Türkçe eğitim verilmesi ve bu okulların mezunlarının statü sahibi olmaları nedeniyle yoğun rağbet görmesi, Türkçenin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır (Karpas, 2011).

Bu süreçte, vatan kavramının modern anlamda algılanmaya başlanması, Türklüğün öne çıkması ve Türkçeye yönelik çalışmalar, uluslaşma sürecinin temellerini teşkil etmektedir.

Genel olarak 19. yüzyılda, başta Avrupa olmak üzere dünyadaki imparatorlukların yerlerini ulus-devletlere bıraktığı bir dönemi görmekteyiz. İmparatorlukların adeta yaşam mücadelesi verdikleri bu dönemde, her biri kendi “vatandaş profilini” tanımlayarak ulus yaratma gayreti içinde olmuşlardır. Bu bağlamda, eğitim, tarih bilinci yaratma, nüfus sayımı, özel hayata ve basına müdahale gibi uygulamalarla vatandaşları kontrol etmek ve onu yönlendirmek isteyen iktidarlar karşımıza çıkmaktadır. 2. Abdülhamid dönemi, dünyadaki örneklerle birlikte değerlendirildiğinde, benzer uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir.

2. Abdülhamid döneminde modern devletin en önemli özelliklerinden birisi olan merkezi bürokrasiyi güçlendirecek önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde Osmanlı açısından en ciddi problem ise gayrimüslim unsurların ayrılıkçı milliyetçilik akımları ve buna bağlı olarak özellikle balkanlardaki kalkışmalar olmuştur. Osmanlıcılık ana fikriyle oluşan Kanun-i Esasi ve ona bağlı olarak teşekkül eden Meclis-i Mebusan’ın askıya alınması ve devamındaki süreçte İkinci Abdülhamid’in otoriter rejimi, Osmanlı aydınında hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu dönemde farklı dünya görüşlerini benimseyen ancak 2. Abdulhamid’e muhalefet ortak paydasında buluşan dönemin önde gelen isimleri, “Jön Türk” hareketini ortaya çıkarmışlardır. Jön Türk’ler, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi isimlerin “hürriyetçi” fikirlerinden beslenmişlerdir. Diğer yandan, imparatorluk bünyesindeki tüm unsurları barındıran bir meclisin yeniden hayata geçirilmesi ile devleti ayrılıkçı hareketlerden koruyabileceklerini düşünmüşlerdir. Farklı dünya görüşünü benimsemiş kişilerden oluşan Jön Türkler, zaman içerisinde kendi içlerinde bir ayrışma yaşadılar. Jöntürk’lerin Batılılaşmayı tüm yönleriyle benimseyen ve Aydınlanmanın akıl, bilim, laik eğitim gibi değerlerine önem veren Ahmed Rıza öncülüğündeki kanadı *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ismini aldı. Bu hareket ilerleyen süreçte meşrutiyetin yeniden ilan edilmesinde öncülük etmiştir. II. Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte, çeşitli fikir akımlarının tartışıldığı, bu kapsamda yayınların yapıldığı ve örgütlenmelerin gerçekleştirdiği bir süreç yaşanmıştır (Börklüoğlu, 2019).

Akçura (2019), 1904 yılında yayınlanan meşhur *Üç Tarz-ı Siyaset* makalesinde, Osmanlı Devleti’nin Batı’dan ilham alarak güçlenmeye çalıştığı, yani Osmanlı modernleşmesi olarak ifade edebileceğimiz süreçte izlediği politikaları üç siyasi yol üzerinden ele almaktadır. İlki, farklı milletleri bir araya getirmek amacıyla Osmanlı Milleti oluşturma çabası, diğeri İslam Halifeliği’ni bünyesinde barındırması nedeniyle Müslüman ülkeleri siyasi olarak birleştirmeyi amaçlayan Panislamizm, diğeri ise Türklüğe dayalı Pantürkizm’dir. Akçura (2019), Osmanlılık ve İslamcılık fikirlerinin Osmanlı Devleti’nin

politikalarına yansdığı, Türkçülük fikrinin ise entelektüel düzeyde bazı yazılarda yer aldığını belirtir. Ancak Osmanlı milliyeti politikasının başarısız olduğunu, Genç Osmanlılardan, vatan ve Osmanlılık fikirlerini benimseyenlerin çoğunun, bu başarısızlık üzerine İslamcılık fikrine kaydığını, Türkçülük fikrinin ise henüz yeni olduğunu belirtir.

İttihat ve Terakki, gücünü artırmaya başladıktan sonra programında önemli değişiklikler yaparak 1911 yılından sonra Osmanlılık prensibi ikinci plana atılmıştır. Buna karşı Türkçülük şuurunun oluşması için çalışmalar üzerine odaklanılmıştır. 1913 yılından itibaren artan bu çalışmalar, İttihat ve Terakki'nin iktidar olması sebebiyle süreklilik ve devamlılık da sağlamıştır (Zürcher, 2020)

İttihatçıların toplumsal ve kültürel faaliyetlerini sürdürdüğü 1912'de kurulan Türk Ocağı, Pantürkizm'in merkezi halini almıştır. İmparatorluğun birçok yerinde kulüpler kurularak konferans, tartışma, tiyatrolar, müzik ve sergi gibi etkinlikler düzenlenmiş ve böylece Türk milliyetçiliğini yayma gayreti içinde olunmuştur. Türk Yurdu dergisi de Türk Ocağı'nın bir yayın organı olarak yaygın biçimde rağbet görmüştür. Bu politikaların yansması olarak imparatorluk düzeyinde Türkçülük temelinde homojen bir yapı oluşturulma çabası söz konusudur. Bu çabalar iki yönden ele alınabilir: İlki, Türk olmayan Müslümanlara yönelik Türkleştirme politikası olarak zorunlu Türkçe öğretimi, zorunlu iskân, mahallî isimlerin Türkçeleştirilmesi ve kamu alanında farklı dillerin kullanımının yasaklanması gibi uygulamalar söz konusu olmuştur. İkinci olarak, Müslüman ve Türk olmayan azınlıklara yönelik asimilasyon çabası içine girilmiştir (Yıldız, 2001). Osmanlı modernleşmesiyle paralel olarak seyir izleyen millet anlayışının dönüşümüne ilişkin, Karpaz (2011, s. 33)'in: "*Eskinin hanedana bağlı Osmanlıları on dokuzuncu yüzyılda devlete bağlı Osmanlılara, yirminci yüzyılda devlete bağlı Türklere dönüştü.*" şeklinde ifade ettiği tespiti, devletin beşeri unsuru olan insan unsurunun bir kolektivite bağlamındaki dönüşümünü özetler niteliktedir.

Millî mücadele döneminde, Damat Ferit Paşa öncülüğünde kurulan *Hürriyet ve İtilaf Partisi* hükümetleri, toprakların bölünmesi konusunda itilaf güçleriyle işbirliği içinde olmuş ve bu süreç, dolaylı yoldan İttihat ve Terakki'nin savunduğu özellikle milliyetçilik ve bağımsızlık gibi fikirleri yeniden güçlendirmiştir (Karpaz, 2013). Diğer yandan, Millî mücadele sürecinde toplanan yerel kongreler de uluslaşma açısından son derece önemli bir süreci ifade etmektedir. Mustafa Kemal Paşa öncülüğündeki bu süreçte, Amasya Kongresiyle liderlik çekirdeği oluşmuş ve kurtuluş mücadelesinin temelini "ulusal egemenlik" ilkesi olacağı ilan edilerek, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle sürecin uluslaşması sağlanmıştır (Koç Başar, 2017). Bu açıdan, Erzurum Kongresi'nde ulusun bütünlüğü, vatanın bağımsızlığı, padişahın ve halifenin korunması için irade-i milliyeyi egemen, kuvva-i milliyeyi etkin kılmak (Çavdar, 2019) kararının öne çıktığı ifade edilebilir.

Cumhuriyet Dönemi Ulus Anlayışı

Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ulus anlayışına kimi aydınlar çeşitli yönlerden kaynaklık ederken, kimileri de ulus kimliğinin nasıl şekillenmesi gerektiğine dair fikirler sunarak bu yöndeki tartışmaları zenginleştirmişlerdir.

Yusuf Akçura (2019), Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısının sürdürülemez olduğunu öne sürerek, imparatorluğun ancak Türkçülük temelinde modern bir ulus-devlet olarak ayakta kalabileceğini savunur. Ona göre, etnik ve kültürel anlamda bir birlik sağlamak, Osmanlı'daki farklı toplulukların entegrasyonundan daha gerçekçi bir hedeftir. Akçura, bu fikirleriyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Türk kimliğini merkeze alan ulusal kimlik inşasının öncülerinden biri olarak görülür.

Munis Tekinalp, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde azınlıkların ulusal kimlik altında birleştirilmesi gerektiğini savunmuş ve Türkleştirme politikalarına entelektüel bir temel sunmuştur. 1914 yılında yayımlanan *Türkler Bu Muharebede Ne Kazanabilirler?: Büyük Türkçülerin En Meşhur Mütalaatı* adlı eser, Tekinalp'in o dönemdeki en etkili ve yankı uyandıran çalışmasıdır. Bu kitap, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi önemli isimlerin ve Türkçü çevrelerin beğenisini kazanarak, Türkçülük hareketi içinde kendisine özel bir yer edinmiştir. Tekinalp, eserinde Pan-Türkizm'i Türklerin ilerlemesi ve bağımsız bir medeniyet oluşturabilmesi için vazgeçilmez bir politika olarak tanımlar (Atatürk Ansiklopedisi, 2024).

Ziya Gökalp, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında milli kimlik ve milliyetçilik anlayışının şekillenmesine katkı sunmuştur. Gökalp'in fikirleri revizyona uğrayarak cumhuriyet döneminde uygulamaya konulmuştur (Karpas, 2011). Gökalp, millet kavramını kültürel bağlamda tanımlayarak, ortak kültür ve dil birliği temelinde bir Türk milleti oluşturulması gerektiğini savunmuştur.

Hamdullah Suphi Tanrıöver ise, ismi ile özdeşleşen Türk Ocakları'ndaki başkanlığı sürecinde ve milletvekilliği ile maarif vekilliği görevlerindeki çalışmalarıyla, meclis kürsüsünde yaptığı ateşli konuşmalarıyla ve basında yer alan coşkun yazılarıyla Cumhuriyet döneminde öne çıkan kişilerden oldu. Tanrıöver, milli kimlik ve kültürün korunmasına yönelik fikirleriyle ön plana çıkmış, özellikle dil ve eğitim alanlarında millileşme gerekliliğini vurgulamıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2024).

Bu ve benzeri tartışmalar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde ve Cumhuriyet döneminde, uluslaşma politikalarının şekillenmesine kuşkusuz etkileri olan fikirlerdir.

Diğer yandan, Mustafa Kemal Paşa, Birinci TBMM'deki İkinci Grubun meclis dışında kaldığı süreçten vefatına kadar, Cumhuriyet reformlarında hem düşünsel hem de uygulama konusunda sürece tümüyle yön veren kişi oldu. Mustafa Kemal Paşa'nın ve kurucu kadronun temel hedeflerinden birisi, Cumhuriyetle birlikte devletin yeni formu

olarak ulus-devlet temelinde, Türklük etrafında bütünleşilecek bir ulus inşası çabası oldu. Bu kapsamda seküler bir Türk kimliği oluşturma yönünde politika ve reformlar hayata geçirildi. 1924 yılında öğretim birliğini sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. 1928'de Latin alfabesi resmen benimsendi. 1931 yılında Türk Tarih Kurumu (ilk olarak Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti adıyla) kurularak Türk tarihi üzerine çalışmalarına başladı. Bu çalışmalar daha çok Türklerin İslamiyet'i kabulü öncesi döneme odaklanmıştı. 1932'de Türk Dil Kurumu kuruldu. Bu girişimler, yeni bir ulus inşası sürecinde başvurulan çeşitli yollardan başlıcalarını oluşturdu.

Millet kavramının bu dönemde nasıl tanımlandığına odaklandığımızda ise Milli Mücadele Dönemi'nde ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki millet tanımlarında din unsuru birleştirici bir öge olarak yer alırken, sonraki yıllarda dinin millet tanımlarında yer almadığı görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın 01 Mayıs 1920 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmada (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, 2006: 38-39): *"Burada maksut olan ve Meclisi âlinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkeş değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Lâz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasır-ı İslâmiyedir, samimî bir mecmuadır. Bunun böyle olduğunu hepimiz biliriz. Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan, hudut meselesi tâyin ve tesbit edilirken, hudud-u millîmiz İskenderun'un cenubundan geçer, Şarka doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-u millîmiz budur dedik! Halbuki Kerkük şimalinde Türk olduğu gibi Kürt de vardır. Biz onları tefrik etmedik. Binaenaleyh muhafaza ve müdafaasıyla iştigal ettiğiniz millet bittabi bir unsurdan ibaret değildir. Muhtelif anasır-ı İslâmiyeden mürekkeptir."* sözleri, dinin bu dönemde bütünleştirici bir öge olarak değerlendirildiğini göstermektedir. 1931 yılına geldiğimizde ise Cumhuriyet Halk Partisi Programında milletin tanımı: *"Dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve içtimaî heyettir."* (Cumhuriyet Halk Partisi Nizamnamesi ve Programı, 1931: 30) biçiminde yapılmıştır. Dolayısıyla, dinin artık millet tanımlarında yer almadığı görülmekle birlikte, vatandaşlık temelinde bir Türklük anlayışının benimsendiğini belirtmek gerekir.

Cumhuriyet dönemi uluslaşma çabaları, Batı modeline dayalı, laik ve modern bir Türk ulusu inşa etmeyi hedeflemiştir. Dil, kültür, eğitim ve hukuk gibi alanlarda yapılan reformlar, toplumun ulusal bir kimlik etrafında birleştirilmesini sağlamaya yönelik adımlardır. Bu süreç, Türkiye'nin Osmanlı'dan devraldığı çok etnikli yapıyı aşarak tek bir ulusal kimlik altında, vatandaşlık bağıyla bağlı modern bir toplum yaratma amacını yansıtmaktadır.

Son tahlilde, toplumu dini aidiyetlere göre bölen ve dini toplulukları ifade etmek için kullanılan millet kavramı, Cumhuriyetle birlikte yeniden inşa edilen ulusu tanımlamak için kullanılan bir kavram olma yönünde ilerledi (Alpman, 2018). Böylece, dinî anlamı gittikçe azalan ama bu anlamı için bir kavram olan millet kavramı, "nation" anlamına

doğru evrilerek, seküler yönü ağır basan bir içeriğe büründü. Nihayetinde, “ulus” (nation) kavramıyla aynı bağlamda kullanılır olmuştur.

Sonuç

Modern kullanımıyla millet kavramı, ulus-devletten bağımsız olarak düşünölmeyecek bir kolektif kimlik olarak karşımıza çıkar. Günümüzde millet kavramı, ulus kelimesine karşılık gelen “nation” anlamında kullanılmakla beraber, Osmanlı döneminde oldukça farklı, dini bir içeriğe sahiptir. Kavramın bugünkü halini almasıyla Osmanlı Devleti’nin modernleşme süreci tecrübesi arasında sıkı bir bağ vardır.

Osmanlı Devleti’nde insan toplulukları, din ve inanışlarına göre birer millet olarak kabul edilmekteydi. Bu dini toplulukların liderleri ise aynı zamanda topluluk adına Osmanlı Devleti ile meşveret içerisindeydi. Osmanlı Devleti ile ilgili dini topluluk arasında ara bürokratik birimi olarak işlev görmekteydi. Bu sistem, Millet Sistemi olarak ifade edilmektedir.

Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan itibaren, klasik dönemdeki ihtişamlı günlerinden uzaklaşmaya başlamış, askeri açıdan başarısızlıklar, uzun süren savaşlar, toprak kayıpları ve bunlara bağlı olarak ekonomik sistemin zayıflaması, ayrıca toprak sistemin bozulması gibi sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Buna karşın, Batı, modernite olarak ifade edilen süreçle birlikte çok boyutlu gelişme içinde olmuş ve Osmanlı Devleti’ni birçok yönden geride bırakmıştır. Diğer yandan, Fransız Devrimi ile gelişen milliyetçilik düşüncesi, Osmanlı bünyesindeki gayrimüslim unsurlarda ayrılıkçı düşüncelerin tohumlarını atmıştır. Nitekim 19. yüzyılın ilk yarısında Balkanlarda imparatorluktan kopuşlar yaşanmıştır.

Sorunların çözümü için Tanzimat’a kadarki süreçte Batı’yı yalnızca askerî açıdan örnek alınabilir gören bir yaklaşım içinde olunmuştur. Tanzimat ve sonrasında ise Batı’nın üstünlüğü artık kabul edilerek, Batı’dan çok daha fazla etkilenilen, hatta yönünü tümüyle Batı’ya çeviren bir Osmanlı Devleti karşımıza çıkmaktadır.

19. yüzyılda, imparatorluktan kopuşları önlemek ve Batı’ya yönelmenin etkisiyle, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Kanun-i Esasi gibi dönüştürücü ve kurucu metinler ile bu kapsamda çıkarılan kanunlarla "eşit vatandaşlık" yaratılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım, Osmanlılık düşüncesi kapsamında, imparatorluk çatısı altındaki tüm milletleri eşitlemeyi amaçlamaktadır. Bu da millet sisteminin çözölmelerini beraberinde getirmiştir.

Osmanlı millet sisteminin çözölmeye başladığı süreçte, ilk olarak Osmanlılık kimliği etrafında bir bütünleşme çabası görölmekle birlikte, bu çaba kopuşları engellemeyecek, aksine Osmanlı toplumsal yapısı içerisindeki dini topluluklar yani milletler, bu çabayı olumsuz değerlendireceklerdir. Çünkü Müslömanların sahip

olduğu millet-i hâkime statüsü ortadan kalkarken, diğer toplulukların ise kendilerine tanınmış olan birtakım imtiyazlardan uzaklaşması söz konusu olacaktır.

Bununla birlikte, 19. yüzyılda adım adım ortaya çıkmaya başlayan ulusun adı, vatani, dili gibi hususlar da belirginleşmekteydi. Bu süreçte, Osmanlı coğrafyasında vatan kavramının Batı'daki anlamını almaya başladığı görülmektedir. Türk isminin ilk kez millet adı olarak kullanıldığı ve Türk kelimesinden övgüyle bahsedildiği metinler söz konusudur. Dile yönelik çalışmalarda Türkçe'nin resmi dil olması ve özellikle halkın konuştuğu dil ile resmi dil arasındaki mesafeyi azaltmaya yönelik adımları oldukça önemlidir. Eğitim faaliyetlerinde Türkçe'nin kullanılması da bu sürece katkı sağlamıştır.

20. yüzyılın başına gelindiğinde İttihat ve Terakki Fırkası, gücünü artırdığı dönem olan 1911'den itibaren programında önemli değişiklikler yapmış ve Osmanlılık prensibini geri plana itmiştir. Bunun yerine, Türklük bilincinin geliştirilmesine yönelik politikalara ağırlık verilmiştir. Bu politikalarda, imparatorluk genelinde Türklük temelinde homojen bir toplum yapısı oluşturma çabası görülmektedir. Örneğin, Türk olmayan Müslümanlara yönelik olarak zorunlu Türkçe eğitimi, zorunlu iskân politikaları, yerel isimlerin Türkçeleştirilmesi ve kamusal alanlarda farklı dillerin kullanımının yasaklanması gibi Türkleştirme uygulamaları ile Müslüman olmayan azınlıklara yönelik olarak asimilasyon politikaları hayata geçirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın öncülük ettiği Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve Cumhuriyet, Jön Türkler döneminde atılan bu ulusçu sosyopolitik temeller üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca; Akçura, Tekinalp, Gökalp, Tanrıöver gibi düşünce insanlarının katkıları ve fikirleri, ulus inşası sürecine tesirleri açısından önemlidir.

Son tahlilde, toplumu dini aidiyetlere göre bölen ve dini toplulukları ifade etmek için kullanılan millet kavramı, Cumhuriyetle birlikte yeniden inşa edilen ulusu tanımlamak için kullanılan bir kavram olma yönünde ilerledi (Alpman, 2018). Böylece, dini anlamı gittikçe azalan ama bu anlamı içkin bir kavram olarak "nation" anlamına doğru evrilerek, seküler yönü ağır basan bir içeriğe bürünmüştür. Nihayetinde, "ulus" (nation) kavramıyla aynı bağlamda kullanılır olmuştur.

Diğer yandan, Osmanlı Devleti'nin son döneminde belirginleşen ulusun adı, vatani, dili gibi temel uluslaşma emarelerinin ve Türkçülük akımının, modernleşmenin radikal boyut kazandığı Cumhuriyet dönemindeki ulus inşası sürecine temel oluşturduğu ve bu bakımdan süreklilik olarak değerlendirilebileceği ifade edilmelidir.

Bu çalışma, ulus-devletin temel unsurlarından biri olan ulus kavramına yönelik güncel tartışmalara, konunun Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan tarihsel yönünü ele alarak katkı sunmaktadır.

Son olarak, çalışmada millet ve ulus kavramlarının tarihsel serüvenlerinin ortaya konulmasının, günümüzde Türkiye’deki farklı ideolojik grupların kavram dünyalarında millet veya ulus kavramlarından yalnızca birini tercih edip diğerini kullanmamalarının arka planını anlamlandırma bakımından da önemlidir. Bu çıkarım, farklı bir tartışmanın konusu olmakla birlikte, kavramların tarihsel kullanımları ve dönüşümleri bu tartışmaya temel oluşturabilecektir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamı yazar tarafından hazırlanmış olup, yazarın katkı oranı %100’dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Acar, M. ve Demir, Ö. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. (5. b.). Ankara: Adres Yayınları.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye’nin Oluşumu* (1. b.). (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Akçura, Y. (2019). *Üç Tarz-ı Siyaset*. (1. b.) İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Akıncı, A. (2019). Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus (Millet) ilişkisi. *İnsan&İnsan, Yaz* (21), 413-430.
- Akşin, S. (2019). *Kısa Türkiye Tarihi* (16. b.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Alpman, P. S. (2018). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millet Kavramının Sosyo-Politik İnşası. İçinde A. E. Erbaş (Ed.), *Paradigms And Understanding Social Issues* (s. 123-135). London: IJOPEC.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (2. b.). (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Atatürk Ansiklopedisi. *Hamdullah Suphi Tanrıöver., (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2024)*. website:<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hamdullah-suphi-tanriover-1885-1966/?pdf=3625>
- Atatürk Ansiklopedisi. *Tekinalp., (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2024)*. website: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tekinalp-1883-1961/>

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III* (2006). (5. b.). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.
- Beriş, H. E. (2016). *Siyasetin Yüzleri*. (1. b.). İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (30. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Börklüoğlu, L. (2019). *Tanzimat'tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı* (1. b.). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Buçukcu, Ö. (2020). Türkiye'de Milliyetçiliğin Doğuşu ve Gelişimi: İmparatorluktan Küresel Çağa. İçinde L. Sunar (Ed.), *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce Cilt 1: Türk Düşüncesi* (1. b., s. 315-351). Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları.
- Coşkun, V. (2009). *Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*. (1. b.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Cumhuriyet Halk Partisi Nizamnamesi ve Programı (1931)*. Ankara: TBMM Matbaası.
- Eryılmaz, B. (1990). *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi* (1. b.). İstanbul: Risale.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi* (1. b.). İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk* (1. b.). (B. Ersanlı Behar & G. Göksu Özdağın, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gözler, K. (2001). "Devletin Bir Unsuru Olarak "Millet" Kavramı. *Türkiye Günlüğü*, Kış(64), 108-123.
- Hanioğlu, Ş. (2016). Modern Osmanlı Dönemi. İçinde M. Heper & S. Sayarı (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye Tarih, Politika, Toplum ve Kültür* (1. b., s. 17-32). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *Milletler ve Milliyetçilik* (4. b.). (O. Akınbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnalçık, H. (2020). *İmparatorluktan Cumhuriyete* (6. b.). İstanbul: Kronik Kitap.
- Karpat, K. H. (2001). *Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk* (1. b.). (R. Boztemur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2011). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji* (4. b.). (G. Ayas, Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. H. (2013). *Türk Siyasi Tarihi, Siyasal Sistemin Evrimi* (4. b.). (C. Elitez, Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koç Başar, C. (2017). Osmanlı Millet Sisteminden Ulusa Geçiş. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 195-231.
- Köker, L. (2012). *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi* (13. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Lewis, B. (2022). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (13. b.). (B. B. Turna, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik* (1. b.). (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni* (1. b.). (S. Bayramoğlu & H. Kendir, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2023). *Hürriyetin İlanı / İkinci Meşrutiyet'in Siyasî Hayatına Bakışlar*. (1. b.). İstanbul: Kronik Kitap.
- Türk Dil Kurumu. *Millet/Ulus* (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2024), website: <https://sozluk.gov.tr/>
- Vatandaş, C. (2010). *Ulusal Kimlik Türk Ulusçuluğunun Doğuşu* (2. b.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Weber, M. (2021). *Sosyoloji Yazıları* (2. b.). (T. Parla, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Williams, R. (2018). *Anahtar Sözcükler* (7. b.). (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yayla, A. (2008). *Siyasî Düşünce Sözlüğü* (4. b.). Ankara: Adres Yayınları.
- Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*. (1. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2019). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (4. b.). (Y. Saner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

The Transformation of the Concept of “Millet” in the Ottoman Empire

Extended Summary

In its modern usage, the concept of nation appears as a collective identity that cannot be considered independent of the nation-state. Today, the concept of "millet" is used in the sense of "nation", which corresponds to the word nation, but in the Ottoman period it had a quite different religious content. There is a close connection between the modernisation of the concept and the experience of the modernisation process of the Ottoman Empire.

In the Ottoman Empire, human communities were recognised as "millet" according to their religion and beliefs. The leaders of these religious communities were also in consultation with the Ottoman State on behalf of the community. They functioned as an intermediate bureaucratic unit between the Ottoman State and the relevant religious community. This system is referred to as the Millet System.

From the 17th century onwards, the Ottoman Empire began to move away from the glorious days of the classical period and faced problems such as military failures, protracted wars, territorial losses and consequent weakening of the economic system, and deterioration of the territorial system. In the meantime, the West had been in a multidimensional development known as modernity, and had left the Ottoman Empire behind in many ways. On the other hand, the idea of nationalism, which developed with the French Revolution, sowed the seeds of separatist ideas among non-Muslim elements within the Ottoman Empire. As a matter of fact, the first half of the 19th century saw the Balkans nations separate from the empire.

Until the Tanzimat, the Ottoman Empire had adopted an approach that saw the West as a model only from a military point of view. With the Tanzimat and onwards, however, the superiority of the West was recognised, leading to heavier influence of the West on the Ottoman Empire, which sought to turn entirely towards the West.

In the 19th century, in order to prevent ruptures from the empire, and under the influence of a totally westward orientation, efforts were made to create 'equal citizenship' through transformative and founding texts such as the Tanzimat Edict, the Islahat Edict, the Kanun-i Esasi and the laws enacted in this spirit. This approach, within the scope of Ottomanism, aimed to equalise all nations under the empire. This brought about the dissolution of the millet system.

In the process in which the Ottoman millet system began to dissolve, although there was first an effort to reorganize the community around the Ottoman identity, this effort failed to prevent ruptures. On the contrary, the religious communities within the Ottoman social structure, that is, the "millet"s, would evaluate this effort negatively. This is because while the status of millet-i hakime (nation of sovereignty) enjoyed by Muslims would disappear, other communities would be deprived of certain privileges that had been granted to them.

In addition, issues such as the name, homeland and language of the nation, which began to emerge step by step in the 19th century, were also becoming clearer. In this process, it is observed that the concept of homeland in the Ottoman geography began to take on its Western meaning. There are texts in which the name Turk is used as the name of the nation for the first time and the word Turk is mentioned with praise. In linguistic studies, it is very important that Turkish became the official language and especially the steps taken to reduce the distance between the language spoken by the people and the official language. The use of Turkish in educational activities also contributed to this process.

At the beginning of the 20th century, the İttihat ve Terakki (Unity and Progress) Party made significant changes in its programme from 1911 onwards, when it increased its power, and pushed the principle of Ottomanism to the background. Instead, policies aimed at raising awareness of Turkishness were emphasised. These policies endeavoured to create a homogenous social structure on the basis of Turkish identity throughout the empire. For example, Turkification policies such as compulsory Turkish education for non-Turkish Muslims, compulsory resettlement policies, Turkification of local names, prohibition of the use of different languages in public spheres, and assimilation policies for non-Muslim minorities gained impetus.

The National Struggle Period led by Mustafa Kemal Pasha and the Republic were built on these nationalist sociopolitical foundations laid during the Young Turks period. The ensuing nation-building process was significantly influenced by the contributions and ideas of thinkers such as Akçura, Tekinalp, Gökalp, and Tanrıöver.

Consequently, the concept of "millet", which split the society along religious lines increasingly became a concept used to define the nation that was rebuilt with the Republic (Alpman, 2018). Thus, it has evolved towards the meaning of "millet" as a concept whose religious meaning is gradually diminishing, but as a concept inherent in this meaning, it has taken on a content with a predominantly secular aspect. Eventually, it came to be used in the same context with the concept of "nation".

The study contributes to the current debates on the nation as the basic element of the nation-state by addressing the historical aspect of the issue inherited from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey.

On the other hand, it should be stated that the basic signs of nation-building such as settling on the nation's name, its homeland and language, which became evident in the last period of the Ottoman Empire, can be considered as continuity in this respect. With the Turkism movement formed the basis for this nation-building process in the Republican period, modernisation gained a radical dimension.

Finally, the historical journey of the concepts of "millet" and "nation" in this study is important in terms of making sense of the background of the fact that different ideological groups in Turkey today prefer only one of the concepts of "millet" or "nation" in their conceptual worlds, disregarding the other. Although this is the subject of a different discussion, the historical uses and transformations of the concepts can potentially inform future discussions on the matter.

The aim of this study is to examine the transformation of the "millet" and related concepts in the modernisation process of the Ottoman Empire.

In this context, the concepts of "millet" and nation in the modern sense, the Millet System in the Ottoman Empire, the dissolution of this system, the meaning and semantic transformations of the concepts of "millet" and "homeland" in the Ottoman Empire, as well as the emergence of elements such as the name and language of the nation in the process of nation building are discussed from a historical perspective. Accordingly, attempts are made to uncover how the concept of "millet" lost its classical meaning and evolved towards 'nation' in the modern sense through its reproduction.

Within the framework of historical events and reforms, this study examines primary and secondary sources in order to track the changes in the meaning of the concept of "millet" from the Ottoman Empire to the Republic, and the political, social and cultural factors underlying this change.

Terörizmin Küreselleşmesi ve Sosyal Medya: DEAŞ'ın X'i Kullanımı

Şule SİYAM¹

Öz

Makale Türü Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi 25.08.2024
Kabul Tarihi 31.12.2024
DOI 10.47140/kusbder.1538443

Uluslararası alanda bilhassa politika ekseninde yaşanan küreselleşme, güç dengelerinde mevcut değişimi de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, devletler ve toplumlar açısından tehdit ve risk unsurlarına ilişkin hem yönetim hem de algı değişiklik göstermeye başlamıştır. Nitekim güvenlik algısı da bu değişimden payını almıştır. Daha önceleri ulus devletlerin realist çerçevede yaklaştığı güvenlik algısı, özellikle sosyal medya kullanımının artması ve bu artışın bir sonucu olarak sınırların ortadan kalkmasıyla çeşitli alt dallara uzanmıştır. Değişen ve gelişen politik düzene ayak uydurmaya çalışan terör örgütleri de özellikle sosyal medya platformlarına yönelerek, önceden çeşitli zorluklarla karşılaştıkları propaganda yöntemlerine çok daha kolay erişim sağlar vaziyete gelmişlerdir. Bilgi paylaşımının son derece hızlı olduğu sosyal medya platformlarından eski adı ile Twitter, güncel hali ile X, anlık bilgi paylaşımı ve erişim olanakları olarak terör örgütlerinin ses getirici propaganda araçları arasında ilk sıralarda yerini almıştır. Bu kapsamda çalışma, DEAŞ Terör Örgütü ile X arasındaki bağlantıyı, globalleşen dünya düzenindeki sosyal medya propagandaları çerçevesinde incelemektedir. İncelemeler, DEAŞ'ın sosyal medya platformu olan X içerisinde nasıl örgütlendiğini, ne gibi propagandalar yaptığını ve bunlardan nasıl sonuçlar elde ettiğini araştırmaktadır. Bu araştırma ile birlikte geçmişte çok daha zor şartlar altında gerçekleştirilen ve kitlesel erişimden hayli yoksun olan propaganda yöntemlerinin yerini, sosyal medya platformlarının nasıl aldığı ve doğru/yanlış bilginin insanlarda ne gibi etkiler uyandırdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada temel argüman, terör örgütlerinden DEAŞ'ın hedeflerine ulaşmak amacıyla izlediği propaganda yöntemlerinden X'i nasıl kullandığıdır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, deaş, sosyal medya, X, terör örgütü propagandası.

Atıf için: Siyam, Ş. (2024). Terörizmin Küreselleşmesi ve Sosyal Medya: DEAŞ'ın X'i Kullanımı. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8 (2). 171-190.

¹Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri, E-posta: sulesiyam@stu.aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0004-7736-1127>

Globalization of Terrorism And Social Media: DEASH's Use of X

Şule SiYAM²

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2024-08-25

Acceptance Date
2024-12-31

DOI
10.47140/kusbder.1538443

Globalization, especially in the political field, has brought about changes in power balances at the international level. As a result, both the management and perception of threats and risks have begun to change for states and societies. Indeed, the security perception has also been affected by this change. The security perception, which was previously approached by nation-states in a realist framework, has branched out into various subfields, especially with the increase in the use of social media and the consequent disappearance of borders. Attempting to adapt to the changing and evolving political order, terrorist organizations have increasingly turned to social media platforms, making it much easier for them to access propaganda methods that they previously struggled with. Attempting to adapt to the changing and evolving political order, social media platforms such as Twitter, formerly known as X, have become prominent tools for terrorist organizations in terms of instant information sharing and access. In this context, the study examines the connection between the DEASH Terrorist Organization and X within the framework of social media propaganda in the globalized world order. The research investigates how DEASH organizes within the social media platform X, what kind of propaganda they conduct, what results they achieve. This study aims to demonstrate how social media platforms have replaced propaganda methods that were previously carried out under much more difficult conditions and with limited mass reach, and how the spread of correct/false information affects people. The main issue here is how DEASH uses X as a propaganda tool to achieve its goals.

Keywords: Globalization, deash, social media, X, terrorist organization propaganda.

For Reference: Siyam, Ş. (2024). Terörizmin Küreselleşmesi ve Sosyal Medya: DEAS'ın X'i Kullanımı. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8 (2). 171-190.

²Corresponding Author: Graduate Student, Istanbul Aydın University International Relations and Intelligence Studies, E-mail: sulesiyam@stu.aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0004-7736-1127>

Giriş

Üzerinde herhangi bir ortaklık sağlanamamış olmasına karşın, “küreselleşme” kavramı genel itibariyle ekonomik perspektiften ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, dünya genelinde artış halinde olan sermayenin devinimi neticesinde sınırları aşan ve uluslararası karşılıklı ekonomik birleşme, iletişimin artması ve bağımlı hale gelmesi olarak anlamlandırılabilir (Kıvılcım, 2013: 221). Hem tanımındaki muğlaklıklar hem de sürecin uzunluğu, küreselleşme kavramını kazananlar-kaybedenler ve fırsatlar-dezavantajlar olarak kompleks bir kavram olarak ortaya çıkarmıştır (Toffler, 1992: 87-88). Nitekim, Türk Dil Kurumu Sözlükleri’nde de küreselleşme kavramı “globalleşme, küreselleşme durumu” olarak muğlak bir şekilde tanımlanmıştır. Ancak gelişen dünya düzeni ile çok daha farklı açılardan ele alınabilen küreselleşme hususu bu çalışmada, tarihsel gelişimi incelendiğinde artan üretim piyasaları, sanayi alanındaki gelişmeler ve hızlı pazar değişikliklerinden ziyade, araştırmacıların da ortak bir karara erişebildiği bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler olarak ele alınmıştır.

Günümüz dünyasında küreselleşme kavramının esas öğelerinden biri iletişimdir ve bu iletişimin en önemli sembollerinden biri ise internet olmuştur (Aktan & Şen, 1999: 12). Marc Sageman, internetin gelişmesiyle global İslamcı akımın büyümekte olan tehdidinin ve hareketliliğinin de değiştiğini savunmuştur (Sageman, 2008: 109). Bununla beraber, küreselleşen sosyal dünya, terörü mevcut teknolojik ilerlemelerin en önemli sorunlarından biri haline getirmiştir.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği sınırları ortadan kaldıran sosyal medya platformları, terörü ve terörizmi derinlemesine etkisi altına almaktadır. Terörist kişi ya da gruplar, sosyal medya platformlarının herkesi her şeyden haberdar etme özelliğini kendi faydalarına yönelik kullanırken, sosyal medya platformlarının terör örgütü propagandalarında bir araç işlevi görüp görmediği tartışma konusudur (Berzah, 2010: 171). Bu doğrultuda incelendiğinde, sosyal medya platformları kimi zaman terör örgütlerine ilişkin söylem ve eylemleri gündeme getirerek ve özellikle gündemde kalmasına katkıda bulunmaktadır. Bununla beraber hedef kitleden ilgisiz ve alakasız kişilere kadar dünyanın internet erişimi olan her noktasından ulaşılabilen doğru/yanlış bilgi aktarımını da sağlamaktadırlar.

Nitekim, We Are Social (2023) Raporu’na göre 2023 yılı Ocak ayında yapılan araştırmalarda dünya genelindeki 8.01 milyarlık nüfusun %68’ini oluşturan 5.44 milyarlık bir kesimin şahsi cep telefonuna sahip olduğu, %64’lük kesimi oluşturan 5.16 milyar kişinin internet kullanıcıları olduğu ve toplam nüfusun %59.4’ünü oluşturan 4.76 milyar kişinin aktif sosyal medya kullanıcıları olduğu anlaşılmıştır (Omgiletisim, 2023). Aynı rapora göre, 2023 yılında 556 milyon kişinin aktif X (eski adıyla Twitter) hesabı kullandığı görülmektedir. 2024 yılının güncel verileri incelendiğinde ise internet

kullanım oranının artarak ilerlediği ve 97 milyon yeni kullanıcının eklenmesiyle global internet kullanıcısı sayısının 5.36 milyar kişiye ulaştığı anlaşılmaktadır. 2024 yılı Ocak ayında yapılan araştırmalara göre, 2023 yılına kıyasla 63 milyon yeni bir X kullanıcı kitlesi meydana gelmiştir (Omgiletisim, 2024).

Bu doğrultuda, sosyal iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin, şahsi sosyal yaşantıyı etkisi altına alması gibi, siyasi alanda da etkili olması kaçınılmaz bir gerçektir. Sosyal medya platformlarının kullanıcı çerçevesinde eriştiği bu rakam göz önüne alındığında, örgütlerin sosyal medya mecralarına olan ilgisi ortaya çıkmaktadır (Taşdemir, 2017: 737). Terör örgütleri de bu etkileşimden yararlanarak, herkese ulaşabilme avantajını kullanmak suretiyle geniş bir iletişim zeminini etkin şekilde kullanmayı amaçlamaktadırlar (Hoffman, 2016: 103). Günümüz dünyasında en tanınmış sosyal medya platformlarından biri olan X, kullanıcı kitlesine her türlü güncel konu ve olay ile ilgili anlık bilgi akışı sağlarken, oldukça geniş bir tartışma zeminini de hazırlamaktadır (Bayraktutan vd. 2014; Silsüpür, 2016: 731). Şahsi kullanıcılarının yanı sıra siyasal aktörlere ve terör örgütlerine de iletişim maksatlı bir altyapı hazırlayan X, siyasallaşma oranı en yüksek sosyal mecradır (Yaşar, 2020: 146).

X Sosyal Medya Platformunun Rolü

Küreselleşmenin bir getirisi olarak sosyal medya platformları, özellikle son dönemlerde etkisini bir hayli artırmış, hem şahsi hem de devletler açısından yadsınamaz bir iletişim aracı haline almıştır. Eski adıyla Twitter, güncel adıyla X isimli sosyal medya platformu da etki alanına aldığı hedef kitlenin genişliği, kolay kullanımı, maliyetinin düşük olması ve etki gücü gibi kıstaslarla hem geleneksel medya araçlarının hem de diğer sosyal platformların önüne geçmiştir (Karabulut, 2021: 105-119). İlk etapta 14 kişiden oluşan bir arkadaş grubunun vizyoner düşünceleriyle meydana getirdiği platform, 21 Mart 2006 günü San Francisco'da kurulmuştur (Hürriyet, 2022). Sosyal medyada özellikle habercilik kapsamında yeni bir çığır açan X, dünya genelinde de önemli bir popülerliğe kavuşmuştur. Her alanda bir iletişim aracı olarak kullanılabilen platform, Türkiye'de genel itibarıyla siyaset alanında etkisini sürdürmektedir (Medya Akademi, 2020).

2022 yılı Ekim ayında Elon Musk tarafından satın alınan Twitter şirketinin ismi X olarak değiştirilmiş ve "Mavi Kuş" logosu da X harfi ile değiştirilmiştir (Euronews, 2023). X, kullanıcılarının fikirlerini, görsellerini ve anlık iletilerini global bir kitle ile paylaşmasına imkân tanırken, aynı zamanda toplumsal ve siyasi olaylar hakkında geniş bir bilgi akışı sağlamaktadır. X'de "hashtag(#)" ve "retweet" özelliği bulunmaktadır. Hashtag, konularla ilişkilendirmek için kullanılır. Retweet ise, başkalarının tweetlerinin yeniden paylaşılmasıdır ve hızlı paylaşım olanağı sağlamaktadır. X'in bu özellikleri, platformu terör örgütleri açısından da cazip bir propaganda aracı haline getirmiştir.

Verilen bilgiler ışığında çalışmanın ilerleyen her bir bölümünde, kavramlar olabildiğince açık ve şeffaf şekilde anlatılarak, objektiflikten uzaklaşmaksızın bilgi aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, küreselleşmenin etkisiyle birlikte değişen uluslararası alanda terör örgütlerinden DEAŞ'ın, propaganda faaliyetlerini yürütmek için X Sosyal Medya Platformunu ne şekilde kullandığı ve bundan ne gibi sonuçlar elde ettiğini tespit etmektir. Bu bağlamda, nitel araştırma yönteminden faydalanılarak yapılan araştırmalarda ilk etapta DEAŞ Terör Örgütü Propagandası ve X Sosyal Medya Platformu kavramsal olarak incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu yöntemle, örgüt tarafından yapılan paylaşımlar, temalar altında sınıflandırılmış ve bu paylaşımların hangi amaca hizmet ettiği belirlenmiştir. İnceleme, DEAŞ'ın propagandalarında kullandığı söylemler, hedef kitleye yönelik mesajları, içerik boyutları ve mesajların etkileri şeklinde alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, elde edilen veriler DEAŞ'ın propaganda faaliyetlerinin kapsamı, içerik analizi ve bu faaliyetlerin sonuçları açısından başlıklar altında sunulmuştur. Özellikle, elde edilen verilerin analizinde, DEAŞ'ın sosyal medya platformlarını kullanma biçimi ve bu platformlar üzerindeki etkisinin ne olduğu ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Bu doğrultuda, çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bir sonraki bölümde DEAŞ terör örgütünün tarihsel yapısı, kuruluşu, ideolojisi ve eylemlerine kısaca değinildikten sonra propaganda yöntemlerinden sosyal medya platformlarının aracılığına geçilecektir.

DEAŞ Terör Örgütü

DEAŞ Terör Örgütü, Irak Savaşı'nın ilk yıllarından itibaren ortaya çıkmış bir terör örgütüdür. 2004 yılında El Kaide'ye biat ettiğini ilan ederek, örgütün adını "Irak El Kaidesi" olarak değiştirmiştir. Devletler tarafından tanınmayan DEAŞ, kurulduğu bölgenin sahip olduğu geniş petrol rezervlerinden dolayı ciddi bir mali kaynağa sahip bir terör örgütü olarak dikkat çekmektedir. Örgütün kurucusu ve ilk lideri Ebu Musab el-Zerkavi'dir. El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in dikkatini çeken Zerkavi, onun daveti üzerine Kandahar'a gitmiş ve El Kaide'nin desteğiyle, İran sınırına yakın Herat bölgesinde "Tevhid ve Cihat" adlı bir eğitim kampı kurmuştur.

DEAŞ, temelde 1999 yılında Afganistan'da kurulmuş olup, 2000 yılında Zerkavi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Örgüt, ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle birlikte faaliyetlerini Irak'a kaydırmış ve 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle, Irak'ta yaşanan otorite boşluğundan faydalanarak büyümüştür. 2004 yılında "Irak El Kaidesi" adını alan örgüt, lideri Zerkavi'nin 2006 yılında ABD hava saldırısı sonucu öldürülmesinden sonra, Ebu Eyyub El-Mısri'nin liderliğinde "Irak İslam Devleti" ismini

almıştır. Bu süreçte örgütün lider kadrosu sürekli değişmiş ve 2010 yılında Ebu Bekir el-Bağdadi'nin lider olarak atanmasıyla örgüt yeniden yapılanma sürecine girmiştir. 2013 yılında Arap Baharı ile birlikte, adını DEAŞ (Irak Şam İslam Devleti) olarak değiştirmiştir (Teltik, 2022: 93-94).

ABD'nin Irak'tan çekileceğini duyurmasıyla birlikte bölgede yaşanan siyasi boşluk, DEAŞ'ın büyümesini hızlandırmıştır. 2014 yılında Ebu Bekir el-Bağdadi, 29 Haziran'da halifelik ve İslam Devleti'nin kurulduğunu dünyaya ilan etmiştir (Ayhan, 2017: 208). DEAŞ, ağırlıklı olarak Irak ve Suriye'de faaliyet göstermiş, bu bölgelerde kontrol altına aldığı geniş topraklarda şeriat yasalarına dayalı bir yönetim sistemi kurmayı hedeflemiştir. Örgütün amacı, cihat yoluyla bir İslam Devleti kurmaktır ve bu doğrultuda terör eylemlerini meşru bir araç olarak görmektedir. DEAŞ, hem Batı'ya karşı hem de kendi inanç sistemine uymayan diğer Müslümanlara karşı şiddet içeren eylemler düzenleyerek, ideolojisini yaymayı hedeflemektedir.

DEAŞ'ın ideolojisi, Selefilik akımına dayanmakta olup, diğer radikal terör örgütleri olan El Kaide ve Taliban'ın ideolojileriyle de benzerlik göstermektedir. Selefilik, Batı karşıtlığı ve dinî fanatizmi merkezine alan bir ideolojidir. Bu ideolojiye göre, devlet ile din arasında bir ayrım yoktur ve tüm yönetim kararları şeriat yasaları çerçevesinde alınmalıdır. Bu ideolojiye göre, farklı inançlar sapkın olarak görülmekte ve infaz edilmeleri gerektiği savunulmaktadır. DEAŞ'ın bu radikal anlayışı, Müslüman olmayanların yanı sıra, kendi inanç sistemine uymayan diğer Müslümanları da hedef almıştır. DEAŞ, kendi dünya görüşüne uymayan kişileri kafir olarak nitelendirmiş ve bu kişilerin öldürülmelerini meşru görmüştür.

Örgüt, bu ideolojiyi güçlendirmek ve yaymak için sosyal medya başta olmak üzere çeşitli propaganda yöntemleri kullanmıştır. Sosyal medya üzerinden yürütülen bu propaganda çalışmaları, örgütün cihat anlayışını geniş kitlelere duyurmasına ve Batı karşıtı bir duruş sergilemesine olanak tanımıştır. Örgütün ideolojik hedefleri arasında, şeriat yasalarıyla yönetilen bir hilafet devleti kurmak ve bu devleti genişleterek dünya genelinde Müslümanların tek lideri olma amacı yer almıştır (Şenol vd. 2016: 284).

DEAŞ'ın eylem yöntemleri ise genellikle şiddet ve korku yayma odaklıdır. Örgüt, hem bölgede hem de uluslararası arenada dikkat çekmek ve korku yaratmak amacıyla çeşitli terör saldırıları düzenlemiştir (Ahmadli, 2023: 113). Bu saldırılar arasında bombalı saldırılar, infazlar, adam kaçıрма, roket saldırıları, intihar saldırıları ve uzun namlulu silahlarla saldırılar bulunmaktadır. Örgütün en bilinen eylem yöntemlerinden biri, medyaya servis ettiği infaz videolarıdır. Bu videolarda, yüksekten atma, yakma ve kafa kesme gibi barbarca yöntemler kullanılmış ve bu eylemler dünya genelinde büyük tepki toplamıştır.

DEAŞ, 2004 ile 2017 yılları arasında başta Londra, Paris, Berlin, Brüksel, Madrid, Nice ve Manchester gibi Avrupa şehirleri olmak üzere, pek çok şehirde terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar genellikle kalabalık bölgelerde araçla insanları ezme, patlayıcı yüklü araçları kullanma ve intihar saldırıları şeklinde olmuştur. Bu eylemler sonucunda Avrupa'da 500'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. DEAŞ ayrıca, Türkiye'de de çeşitli saldırılar düzenlemiş ve İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Niğde gibi şehirlerde 200'den fazla kişinin ölümüne sebep olmuştur (A Haber, 2017).

DEAŞ'ın temel amacı, toplumda korku ve panik yaratarak güç gösterisi yapmak ve dünya genelinde İslam'ın tek temsilcisi ve savunucusu olarak kabul edilmek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda örgüt, psikolojik savaş yöntemleri kullanmış ve sosyal medya gibi platformlar üzerinden algı yönetimi yaparak geniş kitlelere ulaşmıştır. DEAŞ'ın terör eylemleri, Batı dünyasında İslamofobinin artmasına ve İslam'ın saygınlığının zedelenmesine yol açmıştır. Örgüt, geniş bir coğrafi alanı kontrol altına almayı hedefleyen bir jeopolitik genişleme stratejisi izlemiş ve bu strateji doğrultusunda bölgedeki otorite boşluğunu doldurmaya çalışmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 18).

DEAŞ Terör Örgütü, şiddet, korku ve propagandayı bir arada kullanarak hem yerel hem de küresel düzeyde etkili olmayı amaçlayan, ideolojik ve örgütsel yapısı güçlü bir terör örgütü olarak faaliyet göstermiştir. Örgüt, sadece Irak ve Suriye gibi ülkelerde değil, Avrupa ve Türkiye'de de terör eylemleri düzenleyerek, ideolojik hedeflerini gerçekleştirmek için tüm imkanları kullanmıştır.

DEAŞ, X (eski adıyla Twitter) ve Propaganda

Terörün esas maksadına ulaşabilmesi, şiddet eylemlerinin sistematik olarak uygulanmasından geçmektedir (Kegley & Blanton, 2011: 274). Mekan ve zaman gözetimine tabi olmadığı göz önüne alındığında sanal platformlar; düşüncelerin hızla yayılabilmesi, herkesçe erişilebilmesi ve maliyetin neredeyse sıfır olması gibi özelliklerinden dolayı terör örgütleri tarafından sık kullanılan eylem alanları haline almıştır (Dede & Tansü, 2020: 107). Terör örgütlerinin birçoğu, X vasıtasıyla eş ve reel zamanlı gündem oluşturabilme kabiliyetine sahiptirler. Böylece yaygın ve hâkim olan geleneksel medya, X'de yapılan paylaşımları legal haber kaynağı olarak tanımlayabilmektedir. Bu durumda terörist gruplar, propagandaya ilişkin iletilerini tekrar ederek ana akım medyada bulunma fırsatını ele geçirmişlerdir (Weimann, 2014: 8). Propagandanın temelinde, karşı tarafın gördüğünden ziyade gösterilmek istenilen duygu, düşünce ya da olaya inandırılması olduğu düşünüldüğünde bu vasıtayla oluşturulan bir konu, esas olayların irdelenmesinin önüne geçerek örgütün ya da örgütünün durumları olduğu halinden farklı vaziyette aktarabilmesine meydan vermektedir (Herman, 2000). Nitekim çevrim içi mekânlar, bireylerin radikal görüşleri benimsemesi ve özgür fikirlerin beyanı açısından önemli medya ortamlarıdır (Hussain

& Saltman, 2014). Bilhassa örgüt elemanı edinme ve yetiştirme noktasında sosyal platformlarda bulunan "Sohbet Odaları" önemli bir role sahiptir (Hanna, 2006).

DEAŞ destekçileri, 'Şumukh al-İslam' forumunda yayınlanan bir 'X Rehberi' sayesinde X'i etkili bir şekilde kullanmaları konusunda daha fazla teşvik edilmiştir (Ashcroft & General, 2015: 38; Shehabat vd. 2017: 27-53) X'de ilgili konularla ilişkilendirmek ve gündem belirlemek için kullanılan hashtag(#), DEAŞ'ın siber cihat liderleri tarafından manipüle edildi ve örgütün propagandasının hedefi haline geldi (İyiat, 2019: 74). Eylemleriyle doğrudan bağlantısı olmasada 'trend' hashtag'lerini kullanmak, X'de yanlış bilgi yaymanın başka bir yolu olarak görülmektedir (Tulga, 2024). Diğer terör örgütleriyle karşılaştırıldığında sosyal medyadaki en organize terör örgütüdür.

DEAŞ terör örgütünün sosyal medya mensupları tarafından X'in "spam" özelliğinden kurtulmak ve örgütün faaliyetlerini tanıtmak için "Müjdeleyici Şafak" (Fecr-ül Beşair) adlı uygulama geliştirilmiştir (Karaş, 2017: 40). Ayrıca örgütün sosyal medya hesapları kapatılsa ya da askıya alınsa bile, merkezi hesaba bağlı farklı isimlerle yeni hesaplar oluşturularak akışı canlı tutmanın yollarını geliştirmişlerdir. Akışın kesintiye uğramasını önlemek için denedikleri yöntemlerle, düzenli paylaşımlara devam etmiş ve böylece hedeflerine hizmet etmeye devam etmişlerdir (Özden, 2021: 69-70). Bu şekilde, DEAŞ, örgüt propagandasını genişletmek için internetin sunduğu fırsatları etkin şekilde kullanmaktadır (Dokur, 2023: 130).

Propagandalara İlişkin Nicel Veriler

DEAŞ Terör Örgütü'nün sosyal mecralardaki aktifliğine dair bir araştırmada, Brookings Institution tarafından yayımlanan ve J. M. Berger ile Jonathon Morgan tarafından oluşturulan "DEAŞ Twitter Sayımı" önemli sonuçlara işaret etmektedir. 2014 yılı Eylül ayı içerisinde açıklanan araştırma sonucunda örgütle bağlantısı olan yaklaşık 46.000 X hesabı bulunmuş ve takip edilmiştir. Takip neticesinde elde edilen bilgiler, DEAŞ'ı övücü, sevici, destekleyici nitelikte paylaşımda bulunanların çoğunluğunun Irak, Suudi Arabistan ve Suriye topraklarında olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda DEAŞ Terör Örgütü, sosyal medyadaki çeşitli platformlardan, özellikle de X aracılığıyla eylemlerini ve faaliyetlerini kitlelere hızlıca aktarmaktadır (Erdin, 2017: 129).

Berger ve Perez'in araştırması, DEAŞ'ın X'deki en etkili destekçilerini belirlemeye yöneliktir. Analizlerinin sonucunda, DEAŞ'ın X'deki 50 etkili kullanıcıyı tespit etmiştir (Berger & Perez, 2016: 8). Bu kullanıcıların X'de DEAŞ propagandasını yayma açısından diğer hesaplara göre daha aktif olduklarını ve günde ortalama 44,2 kez tweet attıklarını ileri sürmektedir (Berger & Perez, 2016: 7). Klausen (2015: 1-22), benzer bir şekilde DEAŞ'ın en etkili 55 X kullanıcıyı manuel olarak belirlemiş ve bu kullanıcıların çoğunlukla 'dini rehberlik' üzerine konuştuğunu ortaya koymuştur.

Anlık olarak gerçekleştirilen mesajlar ve paylaşımlar, DEAŞ'ın uluslararası alanda en çok bahsedilen konu (TrendTopic) olmasını sağlarken, aynı zamanda global çevrede yaratılabilecek bir panik ve tehdit ortamı ile amaçlarına sorunsuz bir şekilde ulaşmasına imkân vermektedir (ORSAM, 2016).

Propagandaların İçerik Boyutu

İngilizce ve Arapça dillerinin dünya üzerinde en yoğun konuşulan dillerden olduğu göz önüne alındığında, DEAŞ, X kullanıcı hesaplarını bu iki dili kullanarak yönetmektedir (Erdin, 2017: 128). DEAŞ, X'in çeşitli algoritmalarını etkisiz hale getirerek, sempatizanlarının ve müzahirlerinin bağlantı, etiket ve görselleri kapsayan gönderiler paylaşmasına olanak sağlayan bir strateji izlemektedir. DEAŞ'ın X üzerinden yaptığı propaganda örnekleri aşağıda yer almaktadır:

Örgütün faaliyetlerinin zirveye ulaştığı 2014 yılında Bağdat şehrinde korku yaymak amacıyla X uygulaması üzerinden aktif bir propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Bağdat'ta önemli bir binanın önünde DEAŞ'lı teröristi korku yaymak amacıyla silahla gösteren montaj fotoğraf propaganda amaçlı kullanılmıştır. (Berger, 2014).

GlobalPost için 2014 yılında Suriye'de iç savaşı araştıran ABD'li gazeteci James Foley'in öldürüldüğü videoyu yayınlarak örgüt yine gündeme gelmiştir. Foley öldürülmeden önce "Amerika'nın gerçek katili" olduğu mesajını iletmiştir. Bu videonun ilerleyen kısmında, başka bir ABD'li gazeteci de gösterilerek, onun kaderinin Amerikan politikası çerçevesinde şekilleneceği vurgulanmaktadır (CNN, 2014). Bu vahşet videosu gazete ve haber ajansları tarafından yayınlanması reddedilmiştir. Vahşetin yayınlanmak istenmemesi üzerine #AmessageToAmerica hashtagi oluşturulmuş ve Foley'in öldürüldüğü video 2.000 X hesabından paylaşım yapılarak yayılmıştır (Callimachi, 2014).

'@Nidalgazai' adlı X kullanıcısı 03 Kasım 2016 tarihinde yayınladığı fotoğraflarda, arka planda İstanbul'un farklı bölgelerini görsel olarak kullanmıştır. Bu görüntülerin yayınlanmasının ardından sosyal ağlarda DEAŞ'ın yeni bir eylem planı olarak İstanbul'a hedeflendiği düşünülmüştür (Çiçek, 2017: 72). 01 Ocak 2017 tarihinde İstanbul'da bulunan Reina adlı gece kulübünde yeni yıl kutlamaları sırasında silahlı saldırı düzenlenmiştir. Bir gün sonra saldırının sorumluluğunu DEAŞ üstlenmiştir.

Ürdünlü pilot, DEAŞ'ın hüküm sürdüğü toprakları bombalarken uçağı düşmüş ve pilot yakalanmıştır. Pilotun infaz videosu çekilmiş ve bu video "inanınların gönünü ferahlatmak" başlığıyla örgütün sosyal medya hesaplarından paylaşılmıştır (Ohlheiser & Booth, 2015). İnfaz videosu X'de en çok ilgi gören konu olmuştur. Pilotun infazı gerçekleşmeden önce #SuggestAWayToKillTheJordanianPilotPig, #ÜrdünlüDomuzPilotuÖldürmeYöntemiÖner hashtagleriyle etiket kampanyası başlatılmıştır. (Gardham & Hall, 2015).

2014 yılında Brezilya'da düzenlenen Dünya Kupası esnasında organizasyona dair önemli etiketlemeleri kullanarak çok geniş bir hedef kitleye erişim sağlamaya çalışmıştır (Göksun & Salihi, 2018: 77). #Brazil2014, #ENG, #France ve #WC2014 etiketlerine giren kullanıcılar, DEAŞ öncülüğünde İslami savaş olan Cihat'a çağrı yapan bir gönderiyi izlemek durumunda kalmışlardır (Karakaş, 2017: 38). Trend olan konu etiketlerinin manipülasyonuna karşı siber korsanlık eylemleri yapan DEAŞ, bu yöntem ile X'de kendisiyle herhangi bir bağı olmayan etiketler üzerinden dahi uluslararası alanda sesini duyurmayı başarmıştır.

2014 yılının Haziran ayında "Kedinin İslam Devleti" (Islamic State of Cat) adlı bir X hesabıyla "Cihadın kedileri" (#catsofjihad) etiketi altında bir konu açılmış, elinde çeşitli silahlar, el bombaları veya dinamitler bulunan sevimli kedi fotoğraflarına dair paylaşımlar DEAŞ destekçilerince inanılmaz bir hızla kabul edilmiştir (Martel, 2014). Bu fotoğrafları görüntüleyen kullanıcıların, akıllarındaki sevimli yavru kedi betimlemesini cihat çağrısına dair görseller ile ilişkilendirerek, algı manipülasyonu yaratmak için kullanılmıştır.

DEAŞ'ın propaganda mekanizmasında, aktif üye olmayan sempatizanlar da önemli figürler arasında yer alıyordu. Bunlar arasında en dikkat çeken, Shami Witness kullanıcı adıyla bilinen Mehdi Masroor Biswas'tı. Witness, X'de yaklaşık 20.000 takipçisi olan DEAŞ'ın en etkili propaganda sempatizanlarından biriydi. Hindistan'da 24 yaşındaki Biswas tarafından işletilen bu hesap, DEAŞ ile ilgili haberler paylaşan, militan temin eden, infaz videoları yayınlayan, örgütün başarılarını kutlayan (@shamiwitness: India arrests, 2014) ve cihad çağrıları yapan hesaplar arasında en dikkat çeken olarak öne çıkıyordu. Ayrıca örgütün militanları da hesabı takip ediyordu. Biswas, kimliği tespit edilip tutuklanana dek yüzlerce içerik paylaşım sempatizanların dikkatini çekmişti. Tutuklandığında, örgütün sempatizanları ve takipçileri X'de #FreeShamiWitness (#ShamiWitnessaÖzgürlük) etiketini oluşturdu (IS supporters demand police, 2014).

Tartışma ve Sonuç

Küreselleşme sürecinde, sürekli bir devinim, gelişim ve değişim içerisinde olan dünya düzeninde, en çok etki yaratan alanlardan biri sosyal medya platformlarıdır. Çalışma kapsamında ayrıntılı olarak incelendiği üzere, sosyal medya platformlarının sahip olduğu yoğun kullanıcı sayısı, anlık iletişim sağlama gücü ve küresel erişim kapasitesi göz önüne alındığında, eski adıyla Twitter, güncel adıyla X Sosyal Medya Platformu, bu açıdan en etkin mecralardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, DEAŞ Terör Örgütü, kurulduğu ilk yıllarda geleneksel ana akım medya dışında herhangi bir sosyal iletişim alanı bulunmamasına karşın, küreselleşmenin ve dijital teknolojilerin

gelişimi ile birlikte kendini bu yeni düzene uyarlamayı başarmış ve propaganda faaliyetlerini X üzerinden yoğun bir şekilde yürütmüştür.

DEAŞ'ın sosyal medya kullanım amaçlarını daha detaylı olarak açıklamak gerekirse, örgütün öncelikli hedeflerinden biri, müzahir topluluk kazanımı elde etmektir. Bu hedef doğrultusunda, DEAŞ, internet ve sosyal medya platformları aracılığıyla sempati kazanmayı ve potansiyel yeni üyeler edinmeyi amaçlamaktadır. Örgüt, özellikle genç bireyleri ve toplumsal sorunlardan bunalmış kesimleri hedef alarak, propagandalarını bu kitlelere yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra, dezenformatif bilgi yayılımı, sosyal medya kullanımının bir diğer önemli amacıdır. DEAŞ, özellikle çatışma ve saldırı sonrasında ya da uluslararası arenada dikkat çekmek istediği konularda sosyal medya platformlarında dezenformasyon yaratmakta ve olayların gerçekliğini çarpıtarak kendisine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. Ayrıca, örgüt, meşru bir mücadele yürüttüğüne dair kanıtlar sunmak, istihbarat kapsamlı faaliyetler yürütmek, örgüt içi faaliyetleri düzenlemek ve nihayetinde terör örgütü propagandası yapmak gibi amaçlarla da sosyal medya platformlarından yararlanmaktadır.

DEAŞ'ın sosyal medyayı tercih etme sebeplerini değerlendirirken, bu tercihin nedenlerini bazı kriterler doğrultusunda açıklamak mümkündür. İlk olarak, hedef kitlenin genişliği önemli bir unsurdur. Sosyal medya platformları, çok geniş bir kitleye anında erişim imkanı sağladığından, DEAŞ bu platformlar aracılığıyla mesajlarını, propagandalarını ve ideolojilerini geniş bir coğrafi alana yayabilmektedir. İkinci olarak, maliyet açısından düşük olması ve erişim kolaylığı gibi faktörler, örgütün bu platformları tercih etme sebepleri arasında yer almaktadır. Geleneksel medya araçlarına kıyasla, sosyal medya platformları üzerinden iletişim kurmanın maliyeti yok denecek kadar düşüktür ve erişim sağlamak son derece kolaydır. Ayrıca, sosyal medya platformları üzerinde anlık ileti paylaşımının kontrolünün güç olması, örgütün bu platformları tercih etmesindeki önemli sebeplerden biridir. Geleneksel medya araçlarında, içeriklerin kontrolü, doğruluğunun tespiti ve yayımlanması daha sıkı denetimlere tabi iken, sosyal medya platformlarında bu kontrol mekanizması daha zayıf ve esnekler. Son olarak, hızlı iletişim olanağı sayesinde DEAŞ, sosyal medya platformlarını anında etki yaratma amacıyla kullanmaktadır. Bu sayede örgüt, özellikle saldırılar sonrasında ya da uluslararası toplumu ilgilendiren olaylarda hızlı bir şekilde propagandasını yürütebilmekte ve etkileşim yaratabilmektedir.

DEAŞ'ın uluslararası hukuku ihlal etmesi ve insanlığa karşı suç işlemesinden dolayı 83 üyenin bir araya gelmesiyle "DEAŞ'la Mücadele Uluslararası Koalisyon" kurulmuştur. Bu koalisyon, DEAŞ'a karşı yabancı terörist savaşçılar, propaganda ve finansman gibi konularda farklı çalışma grupları kurarak ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmiştir. Ayrıca koalisyon, DEAŞ'ın sosyal medya aracılığıyla yürüttüğü propaganda faaliyetlerine karşı, dijital ortamda zararlı içeriklerin engellenmesine yönelik çalışmalar

yürütmektedir. Uluslararası Koalisyon iş birliğiyle "Terörizmle Mücadele için Küresel İnternet Forumu" (GIFCT Global Internet Forum to Counter Terrorism), terör ve aşırılık yanlısı içeriklerin dijital ortamlardan kaldırılması konusunda hükümete ve sivil toplum kuruluşlarına destek sağlamaktadır. Hükümetlerin iş birliği sonucunda terör içerikli içeriklerin tespit edilmesi ve engellenmesi artmıştır. Ayrıca Microsoft, X, Google ve Facebook internetteki yasa dışı içeriklerle mücadele etmek için iş birliği yapmışlardır. Şirketler terörizmi teşvik eden yasa dışı içerik yayan kişileri tespit etmek için veri tabanı oluşturmaya karar vermiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda, devletlerin ve uluslararası toplulukların, DEAŞ ve benzeri terör örgütlerinin sosyal medya kullanımını engellemeye yönelik çeşitli önlemler almaya devam etmesi gerekmektedir. Bu önlemler arasında, dijital medya okuryazarlığı kapsamında toplumu bilinçlendirme çalışmaları yürütmek, örgütlerin dezenformatif içeriklerinin olumsuz etkilerini azaltmak için toplumu bilinçli medya tüketicisi haline getirmek yer almaktadır. Ayrıca, yargı alanında yapılacak yenilik ve düzenlemeler ile terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerini yürütebilme alanını kısıtlamak ve bu faaliyetlerin cezasız kalmamasını sağlamak da alınabilecek diğer önlemler arasındadır. Bunun yanı sıra, sosyal medya platformları üzerinden yayılan güvenilir olmayan içeriklerin filtrelenmesi ve engellenmesi, bilişim uzmanlarından destek alınması, yapay zekanın doğru ve etkin bir şekilde kullanılması ve devlet istihbarat servislerinin güçlü ve etkin kullanımı önem arz etmektedir.

Günümüzde, DEAŞ gibi terör örgütlerinin, sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanarak propaganda faaliyetlerini yürüttüğü ve kendilerine müzahir kitleler kazandığı görülmektedir. Özellikle X (eski adıyla Twitter) platformunun sunduğu geniş erişim olanakları ve etkileşim gücü, örgütün bu platformu propaganda faaliyetleri için tercih etmesindeki başlıca nedenlerden biridir. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların, bu tür propaganda faaliyetlerine karşı toplumsal bilinç ve medya okuryazarlığı oluşturmak adına önlemler alması, yasal düzenlemeler yapması ve bilişim teknolojilerinden faydalanarak içeriklerin kontrolünü sağlaması gerekmektedir.

Topluma sosyal medya bilinci kazandırılması, meydana gelen medyatik ya da her çeşit olay ile ilgili öncelikli olarak devlet kanallarından açıklama yapılması ve vatandaşın bu kanallara güvenini artırıcı tutum ve davranışlarda bulunulması büyük önem taşımaktadır. Aksi halde, terör örgütleri, sosyal medya faaliyetlerinden yoğun ve etkili çıkarımlar elde edebilmektedir. Günümüz dijital çağında, sosyal medya platformları üzerinde yürütülen propaganda faaliyetlerine karşı, bireylerin ve devletlerin birlikte hareket etmesi, yalnızca terör örgütlerinin değil, dezenformatif bilgi yayılımı ve toplumsal bölünmelere yol açan içeriklerin de engellenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamı yazar tarafında hazırlanmış olup, yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- A Haber. (2017). DEAŞ'ın Türkiye'deki Katliamları. Ocak 4, 2024 tarihinde A Haber Resmî Web Sitesi: <https://www.ahaber.com.tr/ozelhaberler/2017/09/21/deasin-turkiyedeki-katliamlari> adresinden alındı
- Ahmadli, T. (2023). İşid Terör Örgütünün Faaliyetleri ve Suriye Krizinde Oynadığı Rol. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1114.
- Aktan, C. C., & Şen, H. (1999), "Globalleşme", 12, Wayne, Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu. Metis Yayınları, İstanbul. http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/degisim/aktan-senEllwood adresinden alındı
- Ashcroft, J., & General, F. U. A. (2015), *News Frames and National Security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ayhan, H. (2017). "Daeş, Suriye ve Türkiye". *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergi*, 9(34), 207- 214.
- Bayraktutan, G., & Binark, M., & Çomu, T., & Doğu, B., & İslamoğlu, G., & Aydemir, A. T. (2014). Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye'de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı. *Bilig*, (68), 59-96.
- Berger, J. M., "How ISIS Games Twitter.". Ocak 6, 2024 tarihinde http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/isis-iraq-twitter-social-media-strategy/372856/?_ga=1.234954305.137107012.1395394742 adresinden alındı
- Berger, J. M., & Morgan J. (2015). "The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter". *Brookings Analysis*, (20).
- Berger, J. M., & Perez, H. (2016), *The Islamic State's Diminishing Returns on Twitter: How suspensions are limiting the social networks of English-speaking ISIS supporters*. George Washington University, Washington DC, 7-8.

- Berzah, M. Ç. (2010). Medya-Terör-Propaganda: Türk Basınında Terör Örgütü PKK'nın Tasarımı. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (10), 171.
- Callimachi, R. (2014). ISIS Video Purports to Show Beheading of James Foley. Ekim 16, 2014 tarihinde The New York Times Resmi Web Sitesi: <https://www.nytimes.com/2014/08/20/world/middleeast/isis-james-foley-syria-execution.html> adresinden alındı
- CNN (2014). "Video shows ISIS beheading U.S. journalist James Foley", Ekim 16, 2014 tarihinde CNNWorld Resmi Web Sitesi: <https://edition.cnn.com/2014/08/19/world/meast/isis-james-foley/index.html> adresinden alındı
- Çiçek, O. (2017). Işid ve medya: Işid'e Yabancı Militan Katılımında Medyanın Rolü., İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master's thesis, 72.
- Dede, Ö., & Tansü, Y.E. (2020). Işid Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD)*, (16), 107.
- Dokur, Y. (2023). DEAŞ'ın Yeni Medya Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 77. 130.
- Erdin, Ç. (2017). Radikal Selefi Örgütlerin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 124-130.
- Erdin, Ç. (2018). Cihatçı Hareketlerin Medya Kullanımlarının Semiyotik İncelemesi: DEAŞ örneği. 48-49, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Euronews, (2023). "Elon Musk: X platformu, tüm kullanıcılar için ücretli olabilir". Ocak 3, 2024 tarihinde euronews Resmî Web Sitesi: <https://tr.euronews.com/2023/09/19/elon-musk-x-platformu-tum-kullanicilar-icin-ucretli-olabilir#:~:text=Ge%C3%A7en%20y%C4%B1%20Twitter'%C4%B1%2044,bir%20%C3%B6deme%20sistemi%20oldu%C4%9Funu%20belirtiyor.> adresinden alındı
- Gardham, D., & Hall, J. (2015). Was Jordanian pilot burned alive after sick ISIS Twitter campaign?. Ekim 16, 2014 tarihinde Daily Mail Resmi Web Sitesi: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2939196/Was-Jordanian-pilot-burned-alive-sick-Twitter-campaign-ISIS-supporters-method-death.html> adresinden alındı
- Göksun, Y., & Salih, E. (2018). DEAŞ'ın Medya Stratejisi. 77, SETA.
- Hanna, R. (2006) Jihadism online-A study of how al-Qaida and radical Islamist groups use the Internet for terrorist purposes.

<https://www.investigativeproject.org/documents/testimony/49.pdf>
adresinden alındı

- Herman, E. S. (2000). The propaganda model: A retrospective. *Journalism Studies*, 1(1), 101-112.
- Hoffman, A. (2016). "The Islamic State's Use of Social Media: Terrorism's Siren Song in the Digital Age". (Editörler) Yoram Schweitzer and Omer Einav, *The Islamic State: How Viable Is It?*, Ramat Aviv: INSS, 103.
- Hussain, G., & Saltman, E. & Marie. (2014). Jihad trending: A comprehensive analysis of online extremism and how to counter it. Quilliam. <https://preventviolentextremism.info/sites/default/files/Jihad%20Trending-%20A%20Comprehensive%20Analysis%20of%20Online%20Extremism%20and%20How%20to%20Counter%20it.pdf> adresinden alındı
- Hürriyet, (2022). "Twitter ne zaman kuruldu? Twitter'ın kuruluş tarihi, yan kuruluşları ve uygulamaları". Ocak 2, 2024 tarihinde Hürriyet Resmî Web Sitesi: <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/twitter-ne-zaman-kuruldu-twitterin-kurulus-tarihi-yan-kuruluslari-ve-uygulamalari-42099517#:~:text=Twitter%2021%20Mart%202006%20y%C4%B1%C4%B1,bi r%20tanesi%20olarak%20%C3%B6ne%20%C3%A7%C4%B1kmaktad%C4%B1r.&text=D%C3%BCnya%20genelinde%20pop%C3%BCler%20olan%20Twitter%20uygulamalar%C4%B1%20vard%C4%B1r> adresinden alındı
- IS supporters demand police #FreeShamiWitness after arrest. (2014). Ekim 16, 2024 tarihinde Channel 4 Resmi Web Sitesi: <https://www.channel4.com/news/free-shami-witness-mehdi-masroor-biswas-india-is-isis-isis> adresinden alındı
- İçişleri Bakanlığı. (2017). Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi. Ocak 2, 2024 tarihinde İç İşleri Bakanlığı Resmî Web Sitesi: <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YA YINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf> adresinden alındı
- İyiat, B. (2019). Orta Doğu'nun Kırmızı Jeopolitiği Bir Dini Terör Organizasyonu Olarak DEAŞ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 1(1), 74.
- Karabalut, B. (2021). "Sosyal Medya ve İletişim Alanında Yaşanan Dönüşüm: Twitter Diplomasisi Örneği". *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)*, (10), 105-119.
- Karakaş, C. K. (2017). DEAŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı. *Marmara İletişim Dergisi*(28), 33-46.
- Kegley, C., & Blanton S. (2011). *World Politics: Trends and Transformations, 2011-2012 Update Edition*. Cengage Learning, 274.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 221.

- Klausen, J. (2015), "Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq", *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(1), 1-22.
- Martel, F. (2014). "ISIS Now Selling Jihad With Twitter Account Full of Adorable Kittens". <https://www.breitbart.com/national-security/2014/06/26/isis-now-selling-jihad-with-twitter-account-full-of-adorable-kittens/> adresinden alındı
- Mayfield, A. (2017). What Is Social Media?. 6, Icrossing, http://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf adresinden alındı
- Medya Akademi, (2020). "Twitter'ın Kuruluşu ve Tarihi". Ocak 2, 2024 tarihinde Medya Akademi Resmî Web Sitesi: <https://medyaakademi.com.tr/2020/03/23/twitterin-kurulusu-ve-tarihi/> adresinden alındı
- Ohlheiser, A., & Booth, W. (2015). Islamic State video claims to show burning death of Jordanian pilot. Ekim 16, 2024 tarihinde The Washington Post Resmi Web Sitesi: <https://www.washingtonpost.com/news/world/wp/2015/02/03/islamic-state-video-appears-to-show-burning-death-of-jordanian-pilot/> adresinden alındı
- Omg İletişim, (2023). "We Are Social Dijital 2023 Global ve Türkiye Raporu Yayınlandı!", Ocak 2, 2024 tarihinde <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi/>, adresinden alındı
- Omg İletişim, (2024). "We Are Social Dijital 2024 Global ve Türkiye Raporu Yayınlandı!", Ocak 2, 2024 tarihinde <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2024-global-raporu-yayinlandi/>, adresinden alındı
- ORSAM. (2016), Türkçe Konuşan DEAŞ Destekçileri Üzerine Twitter Sosyal Ağ Analizi, Ocak 10, 2024 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Resmî Web Sitesi: <https://www.orsam.org.tr/tr/turkce-konusan-deas-destekcileri-analizi-doc-dr-haldun-yalcinkaya-haberturk-22-09-2016/>. adresinden alındı
- Özden, N. Ş. (2021). Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanımı: IŞİD Örneği. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Master's thesis, 69-70.
- Sageman, M. (2008). *Leader cihat: Terror networks in the twenty-first century*. University of Pennsylvania.
- Sarıdiken, B. (2019). DEAŞ (IŞİD) Örneği ile Medya ve Terör İlişkisi. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(43), 4646-4657.
- Silsüpür, Ö. (2016). Siyasal İletişim Aracı Olarak Twitter'ın Kullanımı: 07 haziran 2015 Genel Seçimi Üzerine Bir Çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2), 731.
- Şenol, D., & Erdem, S. & Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 277-292.

- Shehabat, A., Mitew, T., & Alzoubi, Y. (2017), "Encrypted Jihad: Investigating the role of Telegram App in lone wolf attacks in the West", *Journal of strategic security*, 10(3), 27-53.
- Taşdemir, E. (2017). Sosyal Medyada Terör Propagandası: DEAŞ Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 737.
- Teltik, M. (2022). Ortadoğu Coğrafyasında Deaş: Tarihçesi, Eylemci Profili ve Propaganda Faaliyetleri. *Asia Minor Studies*, (1), 92-95.
- Toffler, A. (1992). Yeni Güçler Yeni Şoklar. Çev. Belkıs Çorakçı. 87-88, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Tulga, A. Y. (2024). "Hashtag Perspective: Examining ISIS Supporter Activities on Twitter in Türkiye between 2019 and 2022: Prepared within the scope of a project supported by the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK)". Ekim 17, 2024 tarihinde <https://gnet-research.org> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (2024). "Küreselleşme". Ocak 15, 2024 tarihinde TDK Resmî Web Sitesi: www.tdk.gov.tr/kuresellesme adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (2024). "Propaganda". Ocak 15, 2024 tarihinde TDK Resmî Web Sitesi: www.tdk.gov.tr/propaganda adresinden alındı
- Weimann, G. (2014). "New Terrorism and New Media". Washington DC: Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars, 8.
- Yaşar, İ. H. (2020). Sosyal Medya ve Siyaset. 146. Ankara: Orion Akademi.

Globalization of Terrorism And Social Media: DEASH's Use of X

Extended Summary

This study examines the issue of globalization, which can be approached from rather different perspectives in an evolving world order. From a historical perspective, it is considered not only as a result of increasing production markets, developments in the industrial sector, and rapid changes in the market, but also as developments in the field of science and technology. In today's world, one of the main elements of the concept of globalization is communication, a prime symbol of which is the internet (Aktan & Şen, 1999: 12). Marc Sageman has argued that the development of the internet has also changed the growing threat and mobility of the global Islamic movement (Sageman, 2008: 109). Furthermore, the globalizing social world has made terrorism one of the most important issues of current technological advancements.

Social media platforms, which eliminate the boundaries brought about by globalization, deeply affect terrorism and terrorists. Terrorist individuals or groups, while making efforts to use the feature of social media platforms to inform everyone about everything to their advantage, the question arises whether social media platforms serve as a tool in terrorist propaganda, which remains a mystery (Berzah, 2010: 171). Social media platforms, at times, bring to the agenda the discourse and actions related to terrorist organizations and help them sustain visibility. Furthermore, they also enable the transfer of correct/incorrect information from every point in the world with internet access, reaching from the target audience to unrelated and irrelevant individuals.

One of the most well-known social media platforms in today's world, X, provides its user base with instant information flow on all kinds of current topics and events, while also creating a wide discussion platform (Bayraktutan vd., 2014 & Silsüpür, 2016: 731). In addition to its individual users, X, which prepares a communication infrastructure for political actors and terrorist organizations, is the most politicized social media platform (Yaşar, 2020: 146). It is known that terrorist organizations perform propaganda activities in a planned manner to achieve their goals. It is thus thought that the DEASH terrorist organization heavily benefited from the X Social Media Platform while conducting these propaganda activities. Defined by the Turkish Language Association (2023) as "work carried out through speech, writing, etc. to introduce, adopt, and disseminate a doctrine, thought, or belief to others" (Turkish

Language Association Dictionaries, 2023), global public is bombarded with propaganda activities on the X platform by DEASH. The social media platform X is known as an instant messaging site. X appeals to everyone who uses this social media platform rather than a limited group. Indeed, any message sent from a user account is accessible to everyone on X, which all users of X can now access (Sarıdıken, 2019: 4654). In this sense, the impact of X being a two-way chat tool, open to participation, with a fast feedback flow, and allowing access to any other type of site where users can quickly interact, is significant in its use as a propaganda tool, unlike traditional media focused on broadcasting (Mayfield, 2017: 6).

The purposes of DEASH's use of social media includes, among others, gaining sympathizers, spreading disinformation, presenting evidence of legitimate struggle, conducting various intelligence activities, structuring internal activities of the organization, and ultimately making terrorist propaganda. DEASH's extremely intense use of Social Media Platform X, which secures various reinforcements to the organization, has led to very serious international reactions. As a result, intense reactions and pressure have been directed towards the managers of Company X, requesting the closure of the mentioned propaganda accounts due to their negative effects. Company X has started to suspend access to user accounts that are seen to go beyond the purpose of using the platform and are known to engage in DEASH propaganda (Erdin, 2018: 48-49).

Through social media platforms, DEASH has started to create new cells beyond its borders by socially surpassing them, increasing the existing terrorism and terrorist threat internationally and starting to operate in almost every country through platforms, and consequently obtaining membership acquisition with propaganda activities. Particularly, the terrorist organization, whose notoriety increased with X, has taken the Salafi jihadist philosophy to a completely different level in the transnational area. (Erdin, 2017: 125).

It is understood that the organization is often successful in its propaganda activities in terms of spreading disinformation and gaining sympathizers. As for states, measures to be taken against the practices of the organization, may include raising awareness among the public through digital media literacy, taking measures with innovations and changes in the judiciary, subjecting unreliable content to restrictions, seeking help from IT experts, using artificial intelligence correctly and effectively, and making strong and effective use of intelligence services operating within the state.

Having taken its propaganda activities to social media platforms in today's world, DEASH will apparently continue its struggle, adaptation, and development in order to sustain these activities in the future. In this context, it is essential to raise awareness

among the public about social media, make statements primarily through state channels regarding any media-related or any kind of events, and increase the citizens' allegiance to these channels through supportive attitudes and behaviors. Otherwise, the organization can obtain intense and effective outcomes from social media activities.

Finansçı: Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu?

Sinan Çimen¹

Öz

Makale Türü Eser İncelemesi
Başvuru Tarihi 09.10.2024
Kabul Tarihi 31.10.2024
DOI

Bu eser incelemesinde, Prof. Dr. Osman Okka'nın kaleme aldığı Finansçı: Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu? adlı roman incelenmektedir. Romanın, finansal yönetim süreçleri ve kriz yönetimi, bir finansal yöneticinin gözünden nasıl ele aldığı değerlendirilmektedir. Ana karakter Kemal Botsalı'nın karşılaştığı mali sorunlar karşısında, İslam iktisadı ilkelerine dayanan çözümler geliştirdiği vurgulanmaktadır. Klasik finans yöntemleri ile İslami finans modellerinin başarılı bir şekilde harmanlandığı romanda, faizsiz finansman ve kâr-zarar ortaklığı gibi yöntemler ön plana çıkarılmaktadır. Kemal Bey'in liderliği, finansal krizlerin çözümünde sadece teknik bilginin değil, aynı zamanda etik değerlerin nasıl önemli bir rol oynadığını da göstermektedir. Roman İslami finansın, geleneksel finans sistemlerine alternatif olarak sunduğu çözüm önerilerinin uygulanabilirliğini göstermesi açısından hem iş dünyası hem de akademi için yenilikçi bir bakış açısı ve önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Finansal yönetim, İslami finans, kriz yönetimi, faizsiz finansman, kâr-zarar ortaklığı

Atıf için: Çimen, S. (2024). Finansçı: Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu?. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2). 191-198.

¹Sorumlu Yazar: Araştırma Görevlisi, KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İslam İktisadi ve Finans Bölümü, E-posta sinan.cimen@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8294-1749>.

The Financier: How a Risky Company Became a Leading One?

Sinan Çimen²

Abstract

Article Type
Book Review

Application Date
2024-10-09

Acceptance Date
2024-31-10

DOI

This book review examines the novel *The Financier: How a Risky Company Became a Leading One?* by Prof. Dr. Osman Okka. The novel is evaluated in terms of how it presents financial management processes in particular crisis management from the perspective of a financial manager. It emphasizes how the main character, Kemal Botsalı, develops solutions based on Islamic economics principles when faced with financial difficulties. In the novel, where traditional financial methods are successfully blended with Islamic finance models, interest-free financing and profit-loss sharing methods employed are highlighted. Botsalı's leadership demonstrates how ethical values, coupled with technical knowledge, play a crucial role in resolving financial crises. The novel provides a new perspective making significant contributions to both the business world and academia by showcasing the practicality of the solutions offered by Islamic finance as an alternative to conventional financial systems.

Keywords: Financial management, Islamic finance, crisis management, interest-free financing, profit-sharing

For Reference: Çimen, S. (2024). Finansçı: Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu?. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2). 191-198.

²Corresponding Author: Res. Asst., KTO Karatay University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Islamic Economics and Finance, E-mail: sinan.cimen@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8294-1749>.

Giriş

Finansal yönetimin karmaşık ve dinamik yapısını edebi bir kurguyla ele almak, finans dünyasında pek sık rastlanmayan bir yaklaşımdır. Prof. Dr. Osman Okka'nın *Finansçı Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu?* adlı romanı, finansal süreçlerin daha anlaşılır ve geniş kitlelerce kavranabilir hale getirilmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Roman, ana karakteri Kemal Botsalı üzerinden yalnızca bir şirketin mali sıkıntılarını aşma mücadelesini değil, aynı zamanda İslami finans ilkelerinin iş dünyasında nasıl uygulanabileceğini de gözler önüne sermektedir. Gerçek hayat deneyimlerinden esinlenen ve yazarın kendi yaşam öyküsünden derin izler taşıyan bu eser, bir finansal yönetim simülâtörü olarak okuyucuyu hem teknik hem de etik anlamda düşünmeye sevk eder.

Romanın en dikkat çekici yanlarından biri, klasik finansal yönetim ilkeleri ile İslami finans modellerinin başarılı bir şekilde harmanlanmasıdır. Prof. Dr. Osman Okka, kendi hayatını ve etrafındaki gerçek karakterleri kullanarak, finans dünyasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik stratejiler geliştirirken, kâr-zarar ortaklığı, faizsiz finansman gibi İslami çözümleri ön plana çıkarır. Roman, finansal yönetimde başarıyı sağlayacak stratejik adımların yanı sıra, iş dünyasında sosyal sorumluluk ve etik değerlere de nasıl yer verilebileceğini göstermeyi hedefler. Bununla birlikte, romanın kahramanı Kemal Botsalı, yalnızca bir finans yöneticisi değil, aynı zamanda bir lider ve toplum için sorumluluk üstlenen bir figür olarak karşımıza çıkar.

Finans dünyasının karmaşık yapısı, Okka'nın bu eseriyle daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmayı hedeflemiş, finansı soğuk ve mesafeli bir alan olarak görenleri dahi içine çekebilecek bir roman formunda sunulmuştur. Bu girişim hem akademik düzeyde hem de iş dünyasında finansal yönetim konularına ilgi duyanlar için yenilikçi bir öğrenme platformu oluşturmaktadır. Özellikle finansal krizlerin nasıl yönetileceği, liderlik ve kriz yönetimi becerilerinin iş dünyasındaki rolü, romanın temel dinamikleri arasında yer alır. Finansçı, finansal yönetimle ilgilenen herkes için hem teknik bilgi sağlayan hem de pratik çözümler sunan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın Özeti

Şirketin karşılaştığı sorunlar, özellikle bankalarla yaşanan ilişkiler ve borç yükü, Kemal Botsalıyı yoğun bir stres altında bırakmaktadır. Geçmişin büyük imparatorluklarıyla modern şirketler arasında benzerlikler kurarken bir finans yöneticisi olarak topluma ve ülkesine nasıl katkıda bulunabileceğini sorgular. Kariyerinin başlarına döner, staj yaptığı dönemleri hatırlar ve burada kazandığı deneyimlerin kariyerini nasıl şekillendirdiğini fark eder.

Kemal Botsalı ve eşi Beyzanur Hanım'ın Oto Motor Parçaları ve Makine Üretim A.Ş. (OMPÜ) şirketinde işe başlamalarıyla roman yeni bir ivme kazanır. OMPÜ mali krizle

karşı karşıya oldukça riskli bir şirkettir. Satışların düşmesi, kârların erimesi ve faiz yükünün artması gibi sorunlarla başa çıkmak zorundadır. Şirketin bankalarla olan ilişkileri, borç geri ödemelerinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle kriz noktasına gelmiştir. Kemal Bey bu sorunları çözmek için yenilikçi finansal stratejiler geliştirmeye çalışır. Bir toplantıda, sunulan raporla şirketin net kârının büyük kısmının faiz ödemelerine gittiği anlaşılır ve finansal sürdürülebilirlik için acil stratejik adımların atılması gerektiğine karar verilir. Bu şekilde, romanın ana teması olan finansal krizle mücadele ve liderlik ön plana çıkmaktadır.

Kemal Botsalı, iş stresini ailesine yansıtılmaya çalışsa da şirketin finansal sorunları özellikle de acil ihtiyaç duyulan 25-30 milyar liralık fon, zihnini sürekli meşgul eder. Ailesiyle vakit geçirerek huzur bulmaya çalışırken iş düşünceleri peşini bırakmaz. Bir süre sonra, ailesiyle birlikte çocukluğunun geçtiği köye gitmeye karar verir. Köydeki huzurlu yaşam, doğa ve eski anılar Kemal'e ruhsal bir yenilenme fırsatı sunar. Ancak, iş yerindeki finansal sıkıntılar zihnini meşgul etmeye devam etmektedir.

Babasının fedakarlıkları sayesinde okuyan Kemal, tahsil hayatında başarılı olur ve ticaretle genç yaşta tanışır. Lise yıllarında aldığı eğitim ve öğretmenlerinin rehberliği Kemal'in eleştirel düşünme ve liderlik becerilerini geliştirmiştir. Beyzanur Hanım'ın desteğiyle Kemal, ihtiyaç duyulan finansal kaynağı bulma konusunda yeniden motive olur.

Kemal Bey, şirketin mali sıkıntılarını aşmak için eşi Beyzanur Hanım ile kapsamlı bir plan hazırlamaktadır. Tatil dönüşü, 25-30 milyar liralık kredi sorununa odaklanarak şirketin mali yapısını düzeltmek için çalışmalara başlarlar. Beyzanur Hanım'ın detaylı bütçe yönetimi, Kemal Bey'in deneyimiyle birleşir. Şirketin finansal durumunu değerlendirmek için yapılan analizlerde, bazı çalışanların yetersiz olduğu görülür ve ekip yeniden yapılandırılır. Bankalarla yapılan görüşmelerde olumlu adımlar atılsa da verimliliği artırmak ve finansal sürdürülebilirliği sağlamak en öncelikli meseledir.

Beyzanur Hanım'ın "Kayserili hesabı" olarak adlandırdığı bütçe yöntemi, şirketin mali kaynaklarını daha etkin yönetilmesine yardımcı olur ve kısa vadede önemli iyileşmeler sağlanır. Bu süreçte, şirketin mali durumu düzelirken çalışanların motivasyonu da artar. SWOT analizleri yapılır ve ekipler arasında koordinasyon sağlanarak uzun vadeli çözümler geliştirilir. Daha sonra yönetim ve stratejik planlamadaki eksiklikler, pazarlama ve Ar-Ge performansındaki zayıflıklar ele alınır. Bu sorunlar ve çözüm önerileri detaylıca tartışılır.

Yönetim değişikliği sonrası Kemal Bey genel müdür olurken, Beyzanur Hanım genel koordinatör olur ve ekip gençleştirilir. Danışmanlık firmalarıyla iş birliği yapılarak, uluslararası pazarlar ve büyüme hedeflerine yönelik stratejiler geliştirilir. Danışman Benyamin Adam ile yapılan görüşmelerde uluslararası riskler değerlendirilir ve

önlemler alınır. İş ve aile dengesini korumak, Kemal ve Beyzanur Hanım'ın yaşamlarının merkezinde yer alır.

Kemal Bey liderliğinde düzenlenen finansal analiz toplantısında, OMPÜ'nün 2024'ün ilk beş ayında elde ettiği 6,1 milyar liralık kâr, şirketin 2023'teki zararlarından sonra büyük bir başarı olarak değerlendirilir. Bu gelişme, şirket içinde motivasyonu artırsa da uluslararası hedeflere ulaşmak için daha fazla stratejik adım atılması gerektirir.

Benyamin Adam ve ekibi, şirketi değerlendirmek üzere Türkiye'ye gelerek teknik incelemelere başlar. Satış ve üretim departmanlarının raporları, üretim kapasitesini artırma ve yeni pazarlar bulma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, komşu fabrikanın satın alınması ve halka açılma planları tartışılır.

Son raporlara göre, OMPÜ'nün ilk 9 aylık finansal durumu umut verici bir tablo çizmektedir. Şirketin satışları %14,6 artarak 136,3 milyar liraya, kârı ise 14,3 milyar liraya yükselmiştir. Kemal Bey'in liderliğinde borçlar %57 oranında azalarak 27 milyar liraya gerilemiştir. Pandemi dönemindeki stratejik adımlar sayesinde riskler en aza indirilmiş, üretim kapasitesi artırılmıştır. Şeffaf mali tablolar ve yeni teknolojik yatırımlar, çalışan motivasyonunu oldukça olumlu etkilemiştir.

Şirketin yeni vizyonu, otomotiv, savunma, hızlı tren ve uzay sanayilerinde lider olmaktır artık. Fabrikadaki düzenlemeler ve büyüme stratejileri netleşirken, Beyzanur Hanım'ın düzenlediği etkinlik, çalışanlar arasında sinerji oluşturmuştur. Çalışanlar, sektördeki lider firmaları geçmek için stratejik adımlar üzerinde beyin fırtınası yapmakta ve yeni sektörlerle yönelme gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kemal Bey, kârlılığı düşük 1416 parçayı üretimden kaldırmayı ve daha kârlı ürünlere odaklanmayı planlar. Satışlar ise %55 artarak 163,4 milyar liraya ulaşmış, Volkswagen ve BMW gibi büyük firmalardan gelen siparişler uluslararası alanda şirketin itibarını güçlendirmiştir. Son raporlara göre, OMPÜ 2024 yılında 24,5 milyar lira net kâr elde etmiş, satışlarını %55,4 artırarak 184,8 milyar liraya çıkarmıştır. İhracat geliri 135 ülkeye yapılan satışlarla %76,8 oranında artmıştır.

İslam İktisadı ve Finans Açısından Kitabın Değerlendirilmesi ve Alana Katkıları

Kitap, geleneksel finansal sistemlerin krizlerine çözüm olarak İslam iktisadını öne çıkarırken, özellikle faiz ve borçlanma mekanizmalarının şirketlerin sürdürülebilirliğine verdiği zararları ele alır. Romanın ana karakteri Kemal Bey, iş dünyasında karşılaştığı finansal sorunlar ve krizler karşısında, İslam iktisadının sunduğu alternatif çözümlerle, özellikle kâr-zarar ortaklığı modeliyle, şirketini başarılı bir şekilde yönetmeye çalışır. Bu noktada, İslami finansın etik ve sürdürülebilir yapısı, Kemal Bey'in finansal yönetim sürecinde bir çıkış yolu olarak kendini gösterir. Finansal yönetim karmaşık ve stratejik bir süreçtir ve bu süreçte İslam iktisadı temelindeki modeller, kriz anlarında güçlü birer çözüm olarak sunulmaktadır.

Kitapta, faizsiz finans modellerine büyük önem verilir. Faizli sistemlerin şirketlerin mali yapısına uzun vadede zarar verdiği, bu nedenle İslam iktisadının önerdiği faizsiz finansman, risk paylaşımı ve kâr-zarar ortaklığı gibi yöntemlerin tercih edilmesi gerektiği vurgulanır. Türkiye ve dünya genelinde İslami finansın yaygınlaşma potansiyeli ele alınırken, bu modelin geleneksel finans sistemlerine alternatif olarak sunduğu çözümler roman boyunca işlenir.

Kemal Bey'in karşılaştığı finansal krizlerde, yalnızca teknik çözümler değil, aynı zamanda etik ve manevi değerler de devreye girer. İslam iktisadında sıkça vurgulanan hakkaniyet, ölçülülük, adalet ve güven gibi ilkeler, Kemal Bey'in şirket yönetimindeki kararlarında rehberlik eder. Bu da iş dünyasında sadece kârın değil, aynı zamanda toplumsal faydanın gözetildiği bir modelin benimsenmesine katkı sağlar. Şirketin krizlerden kurtulup sektörde lider konuma gelmesi sürecinde, İslami finansın sunduğu modeller ön plana çıkar.

Kitap, İslam iktisadının finansal sistemde etik temelli bir yönetim anlayışı geliştirilmesi ve bu anlayışın iş dünyasında nasıl uygulanabileceği konusunda önemli katkılar sunar. Hem Türkiye'de hem de uluslararası düzeyde İslami finansın daha fazla yaygınlaşması için akademik araştırmaların artması gerektiği vurgulanırken, bu finansal modellerin kriz anlarındaki etkinliği de gözler önüne serilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kemal Bey'in şirket yönetimindeki liderlik anlayışı hem tarihsel hem de finansal bilinçle şekillenmiş bir sorumluluk duygusunu yansıtmaktadır. Kitapta, bir finans yöneticisinin yalnızca şirketin değil, aynı zamanda toplumun refahına da katkıda bulunabileceği fikri ön plana çıkmaktadır. Kemal Bey, karşılaştığı krizlerde yalnızca teknik ve finansal çözümler üretmekle kalmayıp, iş dünyasında sosyal sorumluluğa ve etik değerlere de büyük önem vermektedir. Özellikle faiz yükü altındaki bir şirketin borç yönetimi, kâr-zarar ortaklığı gibi İslami finans modellerine dayalı çözümlerle nasıl yönetilebileceğini göstermesi, finans dünyasında kriz yönetimi konusunda değerli dersler sunmaktadır. Kitap, finansal kriz dönemlerinde hem geleneksel finansal çözümleri hem de İslami finans ilkelerini bir araya getirerek şirketin sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışan bir liderin başarı öyküsünü sunmaktadır.

Romanın finansal yönetim süreçlerine ve liderlik anlayışına odaklanması, modern iş dünyasında karşılaşılan zorlukları ve fırsatları etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Kemal Bey'in, mali krizin üstesinden gelirken gösterdiği stratejik adımlar, borçların azaltılması ve finansal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından büyük başarılar elde edilmiştir. Bu süreçte, eşi Beyzanur Hanım'ın detaylı bütçe yönetimi ve Kemal Bey'in kriz yönetimi becerileri, şirketin mali dengesini sağlamaya yardımcı olmuştur. Ancak, romanda bazı bölümlerde şirketin karşılaştığı krizlerin ve o krizlere sunulan çözüm yollarının daha

derinlemesine ele alınmaması, yazarın bilinçli bir tercihtir. İlgili konularda daha fazla ayrıntı ve analiz arayan okuyucular, Prof. Dr. Osman Okka'nın bu alanla ilgili diğer eserlerine müracaat ederek, İslami finansın iş dünyasındaki uygulamaları üzerine kapsamlı bilgilere ulaşabilirler.

Sonuç olarak, Kemal Bey ve Beyzanur Hanım'ın liderlikleri altında OMPÜ şirketi, krizden çıkış sürecinde büyük başarılar elde etmiş ve kârlılığını artırmıştır. Faiz yükü altında zor günler geçiren şirketin, borçlarını azaltarak yeniden yapılandırılması, doğru finansal stratejiler ve kararlılık sayesinde mümkün olmuştur. Şirketin uluslararası pazarlara açılma ve savunma sanayi gibi stratejik sektörlerde liderlik hedefleri, romanın geleceğe dair umut verici bir tablo çizmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, şirketin uluslararası rekabete ayak uydurabilmesi ve büyüme stratejilerini sürdürülebilir hale getirebilmesi için içsel zayıflıklarının ve pazarlama stratejilerindeki eksikliklerin giderilmesi gerektiği ortadadır. Bu süreçte İslami finans ilkelerinin daha etkin bir şekilde kullanılması, şirketin hem etik hem de finansal açıdan güçlü bir model oluşturmasına olanak tanıyacaktır.

Roman, iş dünyasında etik değerlere dayalı bir yönetim modelinin nasıl uygulanabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Faizsiz finansman ve kâr-zarar ortaklığı gibi İslami finans modelleri, şirketin mali sürdürülebilirliğine katkı sağlarken, aynı zamanda toplumsal faydayı da gözetmektedir. Ancak, bu finansal modellerin daha somut örneklerle desteklenmesi ve kriz anlarında nasıl devreye sokulabileceği konusundaki eksiklikler, kitabın daha da güçlendirilmesi gereken yönleri arasında yer almaktadır. Kısaca, OMPÜ'nün başarı hikayesi, doğru stratejik kararların ve etik değerlere dayalı liderliğin iş dünyasında ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Şirketin uzun vadeli başarılarını sürdürebilmesi için hem finansal hem de etik açıdan güçlü bir vizyon benimsemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamı yazar tarafından hazırlanmış olup, yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

Okka, O. (2024). *Finansçı Riskli Bir Şirket Nasıl Lider Bir Şirket Oldu?*. Ankara: Nobel Yayınları.

Dergi Yazım Kuralları

1. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergi olup altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) defa yayınlanmaktadır. Makaleler Türkçe ve İngilizce dillerinde gönderilebilir.
2. Dergide sosyal bilimler alanında özgün araştırmalar yayınlanır.
3. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir basılı/elektronik mecraya sunulmamış olmalıdır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayınlanmış olmasının tespiti halinde süreç iptal edilir.
4. Makaleler "Dergipark Makale Başvuru Sistemi (<http://dergipark.gov.tr/kusbder>)" üzerinden değerlendirilmektedir.
5. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Dergiye gönderilen tüm makaleler yazar(lar)ı tarafından [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Şablonuna](#) uygun şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği dört (4) hafta içinde sonuçlandırılır.
6. Yayın Kurulu tarafından incelenen makaleler, [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Etik İlkeler ve Yayın Politikası](#)na uygun bulunduğu takdirde, makalenin alanıyla ilgili Alan Editörüne yönlendirilir. Her makale Alan Editörü tarafından, anonim bir metin olarak, en az iki farklı hakeme gönderilir. Hakem raporlarından birinin olumlu diğerinin olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakeme raporlaması için gönderilir. İki hakem raporunun olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakemin raporuna başvurulmadan makale reddedilir.
7. Hakem(ler)'den gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)'dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)'a bildirilmektedir.

8. Makale için düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin editörlükçe belirtilecek süre içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma editörlük olarak süreçten çıkarılacaktır.

9. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin başvurusunda makalenin türü (Araştırma, olgu sunumu, derleme vb.) belirtilmelidir.

10. Gönderilen makalenin orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract yazımında; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 14 punto, ilk harfleri büyük, bold (kalın) ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, bold ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract tek sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. makalenin başlığının sonuna (*) dipnotu konularak gerekli açıklama yapılmalıdır.

11. "Dergipark Makale Başvuru Sistemine" başvuru yapılırken iletişim formu ve telif hakkı formu doldurulur. Bu formlar dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.

12. Makale başlığının altına, sayfaya ortalı olarak, Yazar/ların ilk harfler büyük diğer harfler küçük olacak şekilde tam adları yazılmalı ve ada dipnot ekleyerek unvan, kurum ve iletişim bilgisine dipnotta yer verilmelidir.

13. Tüm makalelerin kaynakça ve dipnot düzenlemeleri; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça, ofis programlarının "[alıntılar ve kaynakça](#)" kısmı kullanılarak otomatik olarak oluşturulabilir.

14. Gönderilen makaleler "Calibri Light" yazı tipinde, "10" yazı tipi boyutunda, Türkçe font kullanılarak ve "tek" satır aralığında yazılmalıdır. Metni oluşturan paragraflar arası boşlukları önce "Onk" sonra 6nk olarak yazılmalıdır. Makale metni tablo ve şekillerle birlikte en çok 10.000 sözcük ve "[makale yazım şablonunda](#)" belirtilen ölçülerde (18*24 cm) olmalıdır. Sayfa yapısı alt 2 cm, üst 3 cm, sağ ve soldan 2,5 cm, cilt payı soldan 0 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır.

15. Metinde başlık sınıflandırması "[makale yazım şablonunda](#)" yer alan "[stillere](#)" (Bölüm Başlığı, 1. Düzey, 2. Düzey, 3. Düzey) yapılır. "Giriş", "Yöntem", "Bulgular", "Tartışma ve Sonuç", "Kaynakça" ve "Extended Abstract" başlıkları için makale yazım şablonunda yer alan "Bölüm Başlığı" stili kullanılacaktır. Makalenin Türkçe ve İngilizce ana başlıkları Calibri yazı tipinde 14 punto, birinci düzey başlıklar Calibri Light yazı tipinde 11 punto, bold ve ortalı ve sözcüklerin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. Birinci düzey başlıklar bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilir.

16. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır.

17. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sayfaya ortalanmış ve rakam ile sıralanarak Calibri Light yazı tipinde 9 punto ile yazılmalıdır ("Tablo 1." veya "Şekil 5." gibi...). Tablo ve şekiller sayfaya ortalanmış ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen "Not" lar italik yazılmalıdır.

18. Makalede yer verilen her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir. Başlıkları bold, büyük harf ve sola dayalı yazılmalıdır ("EK 1:" gibi.).

19. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekiyorsa sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, ss. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik, Tuncer ve Özcan (2016)...gibi. APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, kaynağa metin içinde ilk geçtiği yerde yukarıdaki gibi atıfta bulunulur. Aynı kaynağa daha sonra yapılan atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte "vd." ifadesi kullanılır: Özçelik vd. (2015). Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise; atıf, metin içinde ilk geçtiği yerde ve sonrasında Özçelik vd. (2015) olarak verilmelidir. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde alfabetik sıra ile verilmelidir. Örneğin: ...(Özçelik, 2014; Tuncer, 2004; Tuncer vd., 2009; Özçelik, Tuncer ve Özcan, 2007). Diğer atıf işlemleri için web sayfamızda bulunan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynaktan yararlanılabilir.

20. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır (yazar tarafından hangi gösterim şekli seçiliyorsa tüm makalede aynı olmalıdır.). Örneğin Özçelik (2015, s. 182)...; Özçelik (2015, ss. 182-183). İngilizce metinlerde ise "p." veya "pp." şeklinde kullanılmalıdır. Word'de yer alan otomatik atıf sisteminde p veya pp oluşturmaktadır. Otomatik atıf sistemi kullanıldığı takdirde bu şekilde kullanım da kabul edilmektedir.

21. Makalede sayfa altı dipnotu olarak açıklama varsa ve dipnotta herhangi bir kaynağa atıf yapılmışsa, bu kaynak, kaynakçada da belirtilmelidir.

22. Kaynak, "KAYNAKÇA" başlığı altında ve yeni bir sayfadan başlamak üzere yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynaktaki başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir. Birden fazla yazar varsa, son yazarı yazmadan önce "ve" kullanılmalıdır.

Kaynaklar aşağıdaki örneklere göre yazılmalı ve düzenlenmelidir:

a. Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Tek Yazarlı Kitap Örnek:

Erhan, Ç. (2015). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi yayınları.

b. Çok yazarlı kitap:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Çok Yazarlı Kitap Örnek:

Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2012). Power and Interdependence (4. b.). New York: Longman.

c. Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. A. Editörü Soyadı (Dü) içinde, Kitap adı (sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

Kitap Bölüm Örnek:

Aydın, M. ve Açıkmeşe, S. (2015). Türkiye'de Güvenlik Kavramsallaştırması. M. Aydın, H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring ve N. Polat (Dü) içinde, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe (2. b., s. 491-508). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ç. Kurum Yayınları:

Kurum Adı (Yayın Yılı). Yayın adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Kurum Yayını Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

d. Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi.

Çeviri Kitaplar Örnek:

Lipson, L. (1978). Politika Biliminin Temel Sorunları (2 b.). (T. Karamustafaoğlu, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

e. Tez:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Tez Adı. Yer: Enstitü Adı, Tezin Türü.

Tez Örnek:

Gök, N. (1997). Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomáticasında Berat Formu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

f. El kitapları:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser. Yayın Yeri: Yayınevi

El Kitapları Örnek:

Seyidoğlu, H. (2016). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (Genişletilmiş 10. b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

g. Yazarı Bilinmeyen Eser:

Eser (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yazarı Bilinmeyen Eser:

Dede Korkut Hikâyeleri. (2018). (A. Çakan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ğ. Popüler Dergi Makalesi:

(Yazar belli ise):

Yazar Soyadı, A. (Ay Yıl). Makale Adı. Popüler Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Baykal, N. (2020, Eylül). Aristo'nun En Seçkin Öğrencisi: Fârâbî. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi(634), 66-70.

(Yazar belli değil ise):

Makale Adı (Yıl, Ay Gün). Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Olmayan Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Foreign News: The Near East. (1923, March 24). Time Magazine.

h. Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numarası.

Bilimsel Dergi Makalesi Örneği:

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360.

i. Gazete Makalesi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa numarası.

Gazete Makalesi Örneği:

Arcayürek, C. (1966, Ocak 13). İşte Johnson Mektubu. Hürriyet Gazetesi, s. 1.

i. Bildiri:

(Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. A. Soyadı ve A. Soyadı (Dü.), Bildiri Kitabı Adı içinde (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yayımlanmış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. G. B. Durgun ve T. Korkmaz (Dü.), I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi içinde (s. 1-11). Priştina-Kosova: Gazi Üniversitesi Matbaası.

• (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl). Bildiri Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri.

Yayımlanmamış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi. Priştina-Kosova.

j. Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Posterin Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri: Toplantıyı Düzenleyen Kurum.

Poster Örneği:

Gedik, M. S. ve Hakkoymaz, H. (2020, Kasım 12-15). 112 Acil Sağlık Hizmetleri Çalışanlarının Hizmet ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. 16. Ulusal Acil Tıp Kongresi, 61. Ankara: Acil Tıp Uzmanları Derneği.

k. Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Ansiklopedi Adı, cilt, sayfa no. Yayın Yeri: Yayınevi.

Ansiklopedi Maddesi Örneği:

Şener, M. (2005). Mina. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30, 96-97. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

I. Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Yayınevi.

Rapor için Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

m. Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). (Yasa Numarası).

Yasa ve Yönetmelikler için Örnek:

Yükseköğretim Kanunu. (1981, Kasım 4). (2547).

n. Elektronik Kaynaklar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı, Ay Gün). Yayın Adı. Ay Gün, Yıl tarihinde Web Sitesinin Adı: web sitesi linki adresinden alındı.

Elektronik Kaynak için Örnek:

Ataş, M. (2021, Nisan 4). Anadolu Ajansı Türkiye'nin 100 Yıllık Serüvenini Kitaplaştırdı. Nisan 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Resmî Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/anadolu-ajansi-turkiyenin-100-yillik-seruvenini-kitaplastirdi/2198558> adresinden alındı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir. Metinde geçen yabancı kelimeler italik olmalıdır.

24. İngilizce dilinde gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Makalelerde dile getirilen düşüncelerden yazar/ları sorumludur.

26. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların (yazılı ve elektronik ortam) yazar(lar)ı telif haklarını Kırklareli Üniversitesi'ne devretmiş sayılır.

27. Makale sunum ve değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim DERĞİPARK sistemi ile gerçekleştirilir. Telefonla bilgi verilmez.

28. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde sürece sokulmadan editöryal ret verilecektir.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Şablonu: [TR](#) ve [ENG](#)

Bu yayın koşulları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı gereği yürürlüktedir.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Adres: Rektörlük Binası, A Blok, Zemin Kat
Kayalı Kampüsü, MERKEZ / KIRKLARELİ
Tel: 0288 246 16 01
Faks: 0288 246 16 02
Mail: sbe@klu.edu.tr